

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

Bc. Tereza Šustková

II. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství českého jazyka – Učitelství hudební výchovy

Osobnost kněze v současné literatuře
aneb
život a dílo Františka Lízny

Diplomová práce

Olomouc 2016

vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 20. 6. 2016

.....
Tereza Šustková

Děkuji doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady, které mi poskytl při zpracování této diplomové práce. Poděkování patří také doc. Mgr. Igoru Ficovi, Dr. a Mgr. Petru Komendovi, Ph.D. za jejich doporučení a poskytnutí materiálů.

V neposlední řadě bych chtěla vyjádřit velký dík p. Františku Líznovi za vlídné přijetí na faře ve Vyšehorkách, za jeho otevřenost a sdílení.

Obsah

Úvod	6
1 František Lízna	6
2 Poutní deníky Františka Lízny	13
2.1 Jaká je Líznova pout'	14
2.1.1 Pout' a poutnictví v historii i dnes	15
2.1.2 Líznovy motivy k putování	17
2.1.3 Cíle Líznových poutí	18
2.1.4 Obvyklý průběh Líznovy pouti	19
2.1.5 Jak František Lízna pout' chápe a prožívá	20
2.1.6 Jaký význam měly poutě pro jeho život	22
2.2 Poutní deníky	23
2.2.1 Formální podoba	23
2.2.2 Jazyk	24
2.2.3 Lidé v Líznových denících	26
2.2.4 Příroda a krajina v Líznových denících	27
2.2.5 Duševní a duchovní život zachycený v denících	27
2.2.6 Líznovy poutní deníky v kontextu české literatury	29
3 básnická sbírka „Jak jen teskná je noc“	32
3.1 Prostor	35
3.1.1 Příroda jako místo Božího přebývání	35
3.1.2 Příroda jako obraz pro stav duše	37
3.1.3 Sakrální objekty v krajině	38
3.1.4 Jiná místa	44
3.2 Čas	44
3.2.1 Tři dimenze času	44

3.2.2 Denní doba	46
3.2.3 Roční období	48
3.2.4 Liturgický rok.....	50
3.3 Hlavní motivy v poezii Františka Lízny	51
3.3.1 Reflexe kněžského života.....	51
3.3.2 Zkušenost s vězením a její odraz v poezii.....	59
3.3.3 Vina a odpuštění.....	61
3.3.4 Ženy v Líznově poezii.....	67
3.3.5 Víra, naděje a láska	72
3.4 Symboly v poezii	74
3.4.1 Oheň	75
3.4.2 Fénix.....	77
3.4.3 Pelikán.....	78
3.4.4 Meč.....	78
3.4.5 Slunce	80
3.4.6 Kříž.....	80
3.4.7 Getsemany	81
3.4.8 Vertikalita.....	83
Závěr.....	85
Seznam použitých pramenů.....	87

Úvod

V české literatuře jsem vždy vnímala silnou tradici spisovatelů-kněží. Vždyť se jedná o jména jako Jakub Deml, Dominik Pecka, Anastáz Opasek nebo František Daniel Merth. A podíváme-li se dál do historie, tak např. Jindřich Šimon Baar nebo Václav Beneš Třebízský. Tito lidé mají v naší literární tradici významné místo a zasloužili se nejen na poli kultury, ale mnohdy i politiky.

Když jsem poprvé slyšela poezii Františka Lízny, uvědomila jsem si, že i mezi současnými spisovateli máme výrazné písíci kněžské osobnosti. A nevěnujeme jim možná tolik pozornosti, kolik bychom mohli. Vždyť právě František Lízna, přestože je současným autorem, zažil pětkrát na vlastní kůži komunistické káznice. Je nositelem tradice Jana Zahradníčka, Ivana Martina Jirouse a dalších „vězeňských“ básníků. A současně jde svou vlastní cestou a vnáší do poezie nové prvky.

Ráda bych tedy ve své práci představila tohoto v mnoha směrech výjimečného člověka a jeho literární dílo. Těžištěm mé práce bude Líznova poezie, ale část bych chtěla věnovat i jeho poutním deníkům. Jednak proto, abych mohla podat úplný obraz autorova literárního díla. Pak také proto, že mohou Líznovy deníky pomoci přiblížit jeho osobnost z jiného úhlu pohledu, než jeho poezie.

Kapitola o poutních denících zahrnuje také zamyšlení nad tradicí náboženských poutí, stručný přehled vývoje poutnictví. Krátce se také zastavím u tématu poutí v české literatuře.

Naopak co se poezie týče, zaměřím se čistě na samotné básnické texty a jejich sdělení, na souvislosti mezi básnickovým životem a jeho tvorbou, na nejvýraznější témata, kterých se dotýká.

Vytyčit bych si chtěla především několik zásadních otázek, na které snad v závěru této práce naleznu odpověď. Z čeho vyvěrají pocity tísně, stesku a osamělosti, tolik příznačné pro básnickou sbírku, ale i pro poslední poutní deníky? V jakém vztahu jsou k autorově víře a kněžskému povolání? A jak se slučuje motiv trpících a opuštěných s vírou v Boží dobrotu?

Už z těchto otázek je zřejmé, že se nebudu na Líznovu poezii dívat jen z literárního hlediska, ale také náboženského. Vzhledem k tomu, že je poezie od začátku do konce postavena na křesťanství, nelze jinak. I Zdeněk Volf o Líznově sbírce napsal: „*Tato kniha z podstaty nechce, ani nemůže být vězněm pouze „literárního prostoru.*“¹

¹ VOLF, Zdeněk. Přímé poutě. *Tvar: literární obtýdeník*, 2015, roč. 26, č. 1, s. 22.

1 František Lízna

František Lízna se narodil v Jevíčku roku 1941. Maminka pocházela z Podkarpatské Rusi, z řecko-katolického prostředí.² Tatínek byl bývalý armádní důstojník. Byl velmi zásadový člověk, statečný odpůrce komunismu, hluboce věřící katolík, ale také přísný otec. Křesťanskou morálku předával Františkovi mnohdy dost tvrdým způsobem. „*Divím se, že mě ta přísnost od katolické církve neodradila,*“ říká František Lízna.³

Z Jevíčka se rodina později přestěhovala do Moravské Třebové. Protože byl ale Líznuv otec tajemník lidové strany a odmítl spolupráci s režimem, hned po únoru 1948 ho zavřeli a manželku s dětmi vystěhovali do vsi Velká Roudka, kde žili v těžkých podmínkách.⁴

Maturitní zkoušku složil František Lízna na jedenáctiletce v Jevíčku. Vzpomíná, že už tam měl pověst protirežimního buřiče, odmítal zdravit „Čest práci!“, nechodil do Pionýra apod.⁵ Riskoval i pro svou víru. Chodil každé ráno před začátkem školy na mši svatou. Nejprve jako jediný. Později s ním na mši býval také Josef Hrdlička, jeho spolužák, dnes olomoucký biskup. Když byla popeleční středa, záměrně šel pak do školy se znamením popelce na čele a snažil se ho stavět na odiv. Říká o sobě, že byl „militantním katolíkem“.⁶

Na otázku, kde má počátek jeho protikomunistický postoj, odpovídá František Lízna: „*Já jsem byl antikomunistou už v lůně své matky.*“⁷ Už v dětství citlivě vnímal ovzduší, které doma panovalo. Poslouchal se zahraniční rozhlas, diskutovalo se o procesu se Slánským. Velmi důležitý pro Líznovu orientaci byl postoj jeho otce.⁸

Už v devatenácti letech byl Lízna poprvé vězněn. Bylo to za zhanobení rudé vlajky. Šel ten den, bylo 1. května 1960, do sousední vsi za děvčetem, které se mu líbilo a našel ji v slzách, protože jejího tatínka zavřeli jako kulaka. Když se pak pozdě večer vracel zpátky domů plný vzteku, vzal vlajku, která visela na národním výboru, roztrhal ji na kusy a ty rozvěsil po stromech. Na druhý den ho zatklí a poslali na sedm měsíců do Jáchymova.⁹

² DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

³ *Rendez-vous s Marcelou Antošovou* [rozhlasový pořad]. ČRo Brno, 16. 12. 2006 00:00.

⁴ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 334

⁵ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 334.

⁶ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

⁷ Jak jen teskná je noc. In: *Slovo mezi nebem a zemí* [rozhlasový pořad]. ČRo 3 - Vltava, 31. 8. 2014 17:00.

⁸ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

⁹ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 334.

Po propuštění Lízna vážně uvažoval o emigraci z Československa. Při pokusu o přechod hranic byl ale chycen. Protože měl v té době narukovat, neposlali ho do vazby, ale k trestné vojenské jednotce v Michalovicích, s poznámkou v dokumentaci, že je obzvláště politicky nebezpečný.¹⁰ Vzpomíná, že zde měl další příhodu s vlajkou, taktéž na prvního máje: „*Soudruzi velitelé rozhodli, že sovětskou vlajku v průvodu ponese Lízna. Oni věděli, že to neudělám, ale prostě měli za úkol osladit mi život. Takže vlajka přistála v koutě u zdi, a potom jsem zas letěl já, na salaš na Bílou Horu pást ovce a prasata.*“¹¹

Po návratu z vojny šel Lízna do vězení znovu. Opět se totiž pokusil dostat za hranice. Byl v té době zaměstnaný v cukrovaru. Nakládal balíky, které jely vlakem na západ. Využil této příležitosti a do jednoho vagónu tajně vlezl. V Břeclavi ho však chytili.¹² Poslali ho na Pankrác, kde už nebyl mezi politickými vězni jako v Jáchymově, nýbrž mezi vrahy, zloději a jinými delikventy. „*Tam jsem poprvé okusil to prostředí nasycené násilím, utrpením a beznadějí,*“ vzpomíná.¹³

Když vyšel František Lízna na svobodu, uzrálo v něm rozhodnutí, že by se chtěl stát knězem. Jakmile se však přišel přihlásit do olomouckého semináře, bylo mu řečeno, že pouze za cenu spolupráce s režimem. Našel si tedy práci, nejprve v geologickém průzkumu. Potom se mu díky pomoci Jana Rybáře, tajně vysvěceného jezuita, podařilo dostat se do Vincentina na Velehradě, kde pečoval o těžce postižené. Zde pocítil touhu stát se členem jezuitského řádu. Jednak mu byl vzorem zmíněný Jan Rybář a jeden jezuitský kněz, přítel jeho otce. Vybral si tento řád ale také proto, že musel v tehdejší socialistické společnosti nejvíce bojovat proti útokům státní moci. Proto mu byl sympatický.¹⁴

V roce 1968 se na Velehradě setkal s provinciálem Tovaryšstva Ježíšova, Františkem Šilhanem, a ten ho přijal do noviciátu. V rámci studia mohl Lízna navštívit Anglii a Rakousko.¹⁵ Po roce se do Československa opět vrátil. „*Cesta vlakem byla kouzelná, protože v Břeclavi mě zase vytáhli a odvedli do stejné kanceláře, kde mě vyslychali při pokusu o emigraci, tentokrát zase chtěli vědět, proč se vracím,*“ vzpomíná František Lízna na svůj návrat domů.¹⁶

¹⁰ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

¹¹ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 334.

¹² DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

¹³ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 335.

¹⁴ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

¹⁵ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

¹⁶ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

V roce 1974 byl vysvěcen na kněze. Jeho primice byla ale současně poslední mší svatou, kterou až do roku 1989 sloužil. Když totiž spatřil mezi věřícími v kostele také několik příslušníků Státní bezpečnosti, přišel až k nim, položil jim ruce na hlavu a řekl: „*Na přímluvu Panny Marie a svatého Ignáce ať se z tebe stane bojovník pro Krista, ve jménu Otce i Syna i Duchu Svatého. Amen.*“¹⁷

Pochopitelně mu tedy hned po primici vzali státní souhlas a nikdy už ho nedostal. Vždy, když na to Lízna vzpomíná, zdůrazňuje, že je na to hrdý, že mu tím komunisté vlastně prokázali největší službu. „*Když jste ten souhlas neměli,*“ říká Lízna, „*dostali jste se ke skutečným kořenům křesťanství, pohodlí fary bylo pryč a každou chvíli vás někdo mohl zavřít.*“¹⁸

V oné neustálé hrozbě žaláře František Lízna skutečně žil. V roce 1981 přišlo další odnětí svobody, tentokrát za samizdat a poškozování republiky. Lízna se totiž podílel spolu s Janem Krumpholcem, Rudolfem Smahalem a Františkem Vlčkem na vydávání samizdatové náboženské literatury (v Radíkově u Olomouce). Překládal některá díla z angličtiny, sháněl papír na tisk, staral se z části o distribuci apod.¹⁹

Odsouzen byl na dvacet sedm měsíců a ve vazbě se tehdy setkal mj. s Václavem Havlem.²⁰ „*Strávili jsme spolu necelý rok ve vězení v Plzni – Borech,*“ vzpomínal v jednom rozhovoru František Lízna. „*Ale já jsem byl od něho přísně izolován. Oba jsme k sobě tihli, protože jsme společně podepsali Chartu 77. Někdy jsme se setkávali v kině nebo při sportovním utkání v areálu věznice. Tam jsme chodili, abychom si spolu aspoň občas mohli chvíli promluvit. Povzbuzovali jsme se v tom, co děláme, a sdělovali si informace, které pronikly do věznice.*“²¹

Roku 1983 byl František Lízna propuštěn a k velkému překvapení zjistil, že se může vrátit do pražské nemocnice, kde před svým zatčením pracoval. Provinciál Tovaryšstva Ježíšova ale rozhodl jinak. Chtěl, aby se Lízna vrátil ke své rodině do Opatovic. František Lízna poslechl, ačkoli to znamenalo stáhnout se do ústraní.

Práci získal jako ošetřovatel v Ústavu sociální péče v Borotíně.²² I zde se setkal, jako už dříve několikrát, s opatrným postojem lidí, od kterých by byl čekal podporu - od lidí z řad

¹⁷ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06.

¹⁸ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

¹⁹ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Nenech mě zahálet, nabídní upřímným zájemcům: Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha, 2007. s. 91.

²⁰ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

²¹ REGNER, Jan. Na straně nejslabších. *Jezuité*, 2006, roč. 15 č. 2, s. 20 – 23.

²² DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 2. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 9. 12. 2007 10:06.

církve. Jedna řeholní sestra ho např. hned při příchodu upozornila, že v místní kapli sloužit mši svatou nesmí. František Lízna k tomu dodává, že doba taková zkrátka byla. Zatímco někteří trpěli ve vězení, mnoho katolíků pod tlakem ze strany vládnoucího režimu rezignovalo.

V Opatovicích byl Lízna v naprosté izolaci. Sousedé, spolupracující s režimem, pečlivě hlídali každý jeho krok. Jako kněz bez státního souhlasu byl Lízna odsouzen k samotě, protože ostatní kněží s ním raději nechtěli mít nic společného. Lidé v Opatovicích o Líznovi mluvili jako o kriminálníkovi. Toto období má tedy František Lízna spojené především s pocitem osamělosti a vydědění.²³

Roku 1984 se vydal na svou první pouť, kterou chtěl vykonat jako poděkování za návrat z vězení. Cestu započal u nejzápadnějšího hraničního patníku poblíž vesnice Trojmezí.²⁴ František Lízna vzpomíná: „*Tam jsem poklekl směrem k západnímu Německu a poděkoval Západu za všechno, co pro nás udělal. Zastavili mě tam pohraničníci, mysleli, že chci utéct. Když jsem jim řekl, že půjdu naopak na východ, kroutili hlavou.*“²⁵ Za cíl své cesty si Lízna zvolil Svátý Hostýn. Druhý rok v pouti pokračoval, ale z opačné strany. Vyšel z hory Kremenec, což byl tehdy nejvýchodnější výběžek Československa, a putoval opět na Svátý Hostýn. Propojil tak celé Československo.²⁶

O svých silných zážitcích z této pouti referoval i na Svobodné Evropě. Z tohoto a mnoha dalších důvodů mu StB byla stále v patách. Nejednou se snažili přinutit ho ke spolupráci, to však Lízna pokaždé rezolutně odmítl. Nakonec ho přemístili z Borotína na Černou Horu u Blanska, opět do pozice pečovatele.

Ještě jedno zatčení přilo roku 1988. František Lízna tehdy na výročí 28. října rozhazoval burcující letáky a za narušování pořádku dostal dva měsíce ve vazbě. To už bylo ale naposledy, neboť hned rok na to komunistický režim padl. František Lízna mohl konečně začít žít naplno kněžský život.

Nutno dodat, že i během oněch dlouhých patnácti let, kdy nesměl oficiálně jako kněz působit, sloužil František Lízna každý den mši svatou, pokud mu to možnosti dovolovaly. Většinou o samotě, někdy pro úzký okruh přátel. Sloužil i ve vězení, když se mu podařilo

²³ DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 2. díl. In: *Příběhy 20.století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 9. 12. 2007 10:06. Dostupné z: < <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/638206>>.

²⁴ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 7.

²⁵ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 7.

²⁶ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 7.

sehnat cokoli, co mohlo sloužit jako chléb k proměnění.²⁷ V Plzni-Borech se např. jako zázrakem objevily ve vězeňské kantýně macesy (židovský nekvašený chléb). Lízna vzpomíná, že si s nimi vystačil celý rok.²⁸

Svou první veřejnou mši svatou od ztráty státního souhlasu sloužil Lízna na půdě Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Byl tam pozván studenty na slavnost Ježíše Krista Krále roku 1995. Bohoslužby se kromě studentů zúčastnil i např. budoucí československý a český velvyslanec u Svatého stolce František X. Halas, který Líznovi na závěr mše svaté poděkoval.²⁹

Líznovým prvním kněžským působištěm se stalo Brno. Byl jmenován rektorem zdejšího jezuitského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Už tam se začal věnovat bývalým vězňům a bezdomovcům, což bylo mnohým trnem v oku. Také z toho důvodu požádal po pěti letech o přeřazení. Především ale sám cítil, že je jeho místo jinde, mezi lidmi, nad kterými ostatní lámou hůl. Chtěl se buď vydat jako misionář do Ruska, působit v cikánském ghettu v Chánově nebo v žaláři na Mírově. Z uvedených tří možností mu provinciál schválil Mírov a tak se sem roku 1995 přestěhoval.³⁰

Toužil být ubytován přímo v areálu věznice, aby mohl být vězňům k dispozici 24 hodin denně. Prosil o obyčejnou vězeňskou celu, ale nebylo mu vyhověno a tak dostal k dispozici nedalekou faru ve Vyšehorkách. Odtud chodil denně pěšky na Mírov, s těžkým batohem, v němž nosil pro vězně kávu a cukr, také knihy.³¹ Ve vězeňské kapli sloužil pro odsouzené mši svatou a poskytoval rozhovory těm, kdo o to stáli. „*Boj se zlem chce trpělivost. Nevěřím na nějaká náhlá obrácení. Ale i ti nejubožejší ze všech mají duši, to je motor, který mě pohání, abych jim byl nablízku,*“³² vysvětluje Lízna. Jinde říká: „*Někdo to považuje za obět'. Já ne. Pro mě je to radost, mě i to chození do věznic obohacuje, cítím, že mi to otevírá nebe. Jeden z pouštních otců říká, že dokonalá láska vede k hlubokému soucitu.*“³³

Jeho přístup k vězňům byl ale na svou dobu příliš progresivní, inovativní. Jeho neobvyklé projevy lidské úcty k odsouzeným vzbuzovaly u mnohých pracovníků věznice nevoli. Narušoval zavedené pořádky a tak byl roku 2004 poslán do důchodu.³⁴

²⁷ *Rendez-vous s Marcelou Antořovou* [rozhlásový pořad]. ČRo Brno, 16. 12. 2006 00:00.

²⁸ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

²⁹ BAĐUROVÁ, Alena. *Otec František Lízna jako inspirace pro sociální práci*. Praha, 2015. s. 19

³⁰ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

³¹ BAĐUROVÁ, Alena. *Otec František Lízna jako inspirace pro sociální práci*. Praha, 2015. s. 20.

³² JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 338.

³³ MAZANEC, Jan. A stanou se tím lotrem po pravici.... *Katolický týdeník*, 2005, roč. 16. č. 27, s. 20.

³⁴ BAĐUROVÁ, Alena. *Otec František Lízna jako inspirace pro sociální práci*. Praha, 2015. s. 20.

Od práce s vězni ho to však neodradilo. Pohybuje se mezi nimi stále, protože mnozí za ním po svém propuštění přichází a Lízna jim poskytuje dočasné přístřeší na své faře ve Vyšehorkách.³⁵

Kromě vězňů se Lízna věnuje také Romům. Roku 1992 se dokonce přihlásil k romské národnosti, média většinou uvádí, že „ze solidarity“ či „na protest proti xenofobii“. Líznu pojí k Romům ale i sympatie: „*Obohacuji mě lehkostí žití, tím, že nelpí na majetku a na místech – vždyť právě to se při setkání s Ježíšem ukázalo pro bohatého mládence, který jinak všechno plnil, jako největší překážka. Oni ani netouží po vlastním území. Jejich přístup k životu je mi bližší než zakotvenost (v negativním slova smyslu) lidí, kteří se nedokážou radovat a dělit.*“³⁶

Od práce s lidmi na okraji společnosti neodradily nikdy Líznu ani negativní zážitky jako např. krádeže, pokuty za škody způsobené těmito lidmi nebo dokonce ohrožování na životě. František Lízna říká: „*My řeholníci tyhle věci máme dělat, my jezuité máme být mezi chudými, Romy a zločinci, prostě vím, že s nimi máme být, ať se nám to líbí, nebo nelíbí.*“³⁷

Na faře ve Vyšehorkách žije s Františkem Líznu už mnoho let jeho hospodyně, paní Josefka Bilíková. Je to obdivuhodná žena, které Lízna přisuzuje všechny zásluhy v péči o své svěřence. V rozhovorech často zdůrazňuje, že to ona se o ně dennodenně stará, vaří jim, pere jim a řeší různé konflikty, když vyvstanou.

Od roku 2004 začal František Lízna chodit na poutě po Evropě. Pět z nich je zaznamenáno v poutních denících, proto jim budu věnovat větší pozornost v kapitole, která o nich pojednává. Stále se František Lízna věnuje potřebným. Drží patronát také nad dílem „*Ostrůvky Boží milosrdné lásky*“. Jedná se o ubytování pro lidi, kteří se z různých důvodů ocitli v náročné životní situaci a potřebují útočiště.³⁸ Tato práce ho stále naplňuje, ale zároveň i poutá. Svěřil se mi, že v poslední době se v něm ozývá touha strávit poslední etapu života spíše v tichém ústraní. Cítí však zodpovědnost za dílo, které započal a které nemůže jen tak opustit. Nutno ještě dodat, že několik let bojuje s rakovinou. Žije tedy se stálým vědomím, že může být kdykoli z tohoto světa odvolán a neprobouzí to v něm strach. Vždyť celý jeho život od počátku směřuje k věčnosti, o čemž může podat svědectví právě jeho literární dílo.

³⁵ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 339.

³⁶ MAZANEC, Jan. A stanou se tím lotrem po pravici.... *Katolický týdeník*, 2005, roč. 16. č. 27, s. 20.

³⁷ JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. s. 339.

³⁸ BAĐUROVÁ, Alena. *Otec František Lízna jako inspirace pro sociální práci*. Praha, 2015. s. 31.

2 Poutní deníky Františka Lízny

Líznových poutních deníků bylo vydáno celkem pět. První nesl název *Musím jít dál – 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*, byl vydán v roce 2006 nakladatelstvím Cesta a zachycuje pouť do Santiaga de Compostela, na kterou se Lízna vydal v roce 2004. Byla to první větší pouť Františka Lízny a podnětem k ní mu byla souhra zvláštních okolností. V té době byl totiž propuštěn z vězeňské služby na Mírově, skončila tak jedna jeho životní etapa a hledal jakým způsobem v životě pokračovat dál. Během úklidu své knihovny pak narazil na knihu o cestě do Santiaga de Compostela, a aby toho nebylo málo, dostal krátce potom od přítelkyně knihu od Paula Coelha „Poutník – Mágův deník“, jejíž hlavní hrdina také putuje do Santiaga. Pod vlivem těchto a ještě dalších událostí se František Lízna rozhodl také se vydat za sv. Jakubem. Vnímal to jako Boží znamení.

Za počátek své cesty si zvolil Svatou Horu u Příbrami, šel tedy z Čech přímo až do Španělska. Cesta mu trvala 106 dní a během ní si vedl podrobný deník, do něhož zapisoval události každého dne včetně toho, kolik ušel kilometrů, jaké měl ten den finanční výdaje, jaký byl terén, za koho se modlil apod. Psal ho pro svoji osobní potřebu a nepomýšlel na jeho vydání. Po návratu domů mu deník jeden rok jen tak ležel na polici, až Líznu jednoho dne oslovil Zdeněk Kotrlý s tím, zda by nechtěl pár úryvků z deníku otisknout v Akordu. To Lízna zprvu rázně odmítl. Nepovažoval deník za nějak literárně hodnotný, za dílo, které by se dalo nabídnout jinému čtenáři. Ale protože Zdeněk Kotrlý naléhal, František Lízna nakonec svolil, a tak v Akordu vyšly některé části deníku na pokračování.

Pobídku ke knižnímu vydání pak dala Eva Kantůrková, která Líznu pozvala na Sraz českých spisovatelů a tam při osobním rozhovoru vyjádřila Líznovi uznání a podle jeho vzpomínek řekla: „Ta knížka musí vyjít, protože to je pro mě celistvá modlitba.“³⁹ Lízna, který zatím o svém díle spíše pochyboval, tedy začal o jejím vydání vážněji uvažovat, až kniha *Musím jít dál* spatřila světlo světa. Dostalo se jí hned velkého zájmu ze strany čtenářů a proto Lízna povzbuzen touto odezvou, začal postupem času vydávat i deníky ze svých dalších poutí.

Do Santiaga de Compostela se rozhodl putovat ještě jednou, tentokrát z portugalské Fatimy. Stalo se tak o dva roky později, v roce 2008. František Lízna měl v té době již diagnostikovanou rakovinu a to v pokročilém stadiu, takže lékaři nedávali Líznovi mnoho nadějí. Bylo mu dokonce řečeno, že má jen posledních pár dnů života. Přesto se vydal na tuto

³⁹ *Rendez-vous s Marcelou Antořovou* [rozhlasový pořad]. ČRo Brno, 16. 12. 2006 00:00.

pout' a to s vědomím, že už se z ní nemusí vrátit. Cesta mu trvala 24 dní a k podivu všech se vrátil téměř uzdravený.

O dva roky později se odebral pro změnu na východ. Vyšel z hory Kremenec, ležící na polsko-ukrajinské hranici, a šel do Chersones, místa spjatého s životem Cyrila a Metoděje. Chtěl tak propojit západ s východem, Atlantik s Černým mořem, mariánské poutní místo (Fatimu) s cyrilometodějským.⁴⁰

Tyto dva deníky však byly knižně vydány v opačném pořadí, než v jakém vykonal František Lízna své poutě. Nejprve vyšla v roce 2008 kniha *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem* a v roce 2010 *Vstávám a pokračuji v cestě – z Fatimy do Compostely*.

V putování neustal František Lízna ani poté a tak mohla v roce 2010 vzniknout kniha *Pout' za Svatou Kateřinou Sienskou do Sieny a Říma*. Lízna tentokrát na pout' vyšel přímo ze své fary ve Vyšehorkách. Do Říma šel 64 dní.

Prozatím poslední Líznuv poutní deník nese název *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. Byl vydán stejně jako všechny Líznovy deníky v nakladatelství Cesta a to v roce 2013. Na tuto pout' se Lízna vydal z Hostýna a šel ji 45 dní.

Důvod, proč budu v této kapitole hovořit ve většině případů o všech denících najednou, tkví v tom, že jsou si velmi podobné. Nemění se jejich jazyk ani forma. Ačkoli František Lízna už mohl u dalších deníků počítat s jejich vydáním, držel se téže struktury a téhož slohu jako u deníku prvního, který psal spontánně pro svoji potřebu. I v dalších denících se zaměřuje především na praktické informace, tedy jaká byla cesta, co jedl, co nakoupil, koho potkal, kde našel nocleh apod. Vlastním myšlenkám a pocitům je věnováno mnohem méně prostoru. A téměř vůbec autor neodkrývá své duchovní prožívání.

Drobné rozdíly lze ale mezi deníky přeci najít. Čteme-li je chronologicky, můžeme sledovat jistý vývoj autora, ačkoli ne příliš výrazný. Někde otevírá své srdce o trochu více, než jinde. Některé deníky vyznívají jako celek teskněji (*Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*), jiné radostněji (*Vstávám a pokračuji v cestě*).

2.1 Jaká je Líznova pout'

⁴⁰ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 8

I přes drobné rozdíly, které zde byly zmíněny, se nemění celkové Líznovo pojetí a prožívání pouti. Než se pustíme do detailního zkoumání deníků, pojďme si tedy nejprve vytyčit, jaká je Líznova pouť, jak Lízna pouť chápe, jak a v čem navazuje na tradice poutnictví. Zaměříme se také na jeho obvyklý průběh pouti, zvyklosti, které má během svých cest.

2.1.1 Pouť a poutnictví v historii i dnes

Samotný pojem pouť v sobě může zahrnovat více významů, které mu lidé přiřkli během staletí v závislosti na tom, jak se měnilo chápání pouti. Obecně se poutí rozumí delší cesta, většinou konaná pěšky a směřovaná k určitému cíli. Spjatá je především s náboženským významem. Ale např. v 19. století byly v oblibě poutě konané na místa spjatá s kulturou národa, náboženský význam byl tedy vystřídán vlasteneckým. Pojmem „pouť“ označovali své cesty také romantičtí básníci, ačkoli symbolika cesty se v jejich dílech posunula od objevování a sledování určitého cíle k bloudění. Stala se projevem bezcílnosti a úniku ze života.⁴¹ A tak bychom mohli pokračovat až k přenesení významu slova pouť na slavení svátku patrona kostela či kaple, ačkoli putování v pravém slova smyslu už bývá málokdy součástí tohoto slavení. A s tím je spojeno zúžení tohoto pojmu na pouťovou zábavu, která je v dnešní ateistické společnosti většinou tím jediným, co mají lidé se slovem „pouť“ spojené.

Pouť náboženská je fenoménem už od starověku a znají ji všechna hlavní světová náboženství (hinduismus, buddhismus, islám, židovství). Křesťanské poutě v podstatě vychází z židovských, neboť putování různých starozákonních postav (Abraháma, Izáka, Jákoba a dalších) se stalo vzorem pro křesťanské poutníky. Největším vzorem byl ale sám Ježíš Kristus, když se svými učedníky putoval zemí.⁴² A pak apoštolové, kteří se vydali po letnicích hlásat evangelium do různých konců světa.

Křesťanská pouť bývá vykládána jako „cesta do svatého místa“⁴³. Oním svatým místem je většinou místo spjaté s působením světce či jeho hrob (např. Santiago de Compostela), místo, kde se stalázrak (Čenstochová) nebo kde se zjevila Panna Marie (Fatima, Lurdy, Medjugorje ...). Cestu k tomuto místu pak poutník podniká proto, aby „učinil pokání, poděkoval Bohu a modlil se. Vydat se na pouť znamená přerušit každodenní starosti a upevnit

⁴¹ ŠTASTNÁ, Kateřina. *Symbolika cesty a poutě v díle lorda Byrona*. Brno, 2013. s. 18.

⁴² OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 16

⁴³ LEMAITRE, Nicole, QUINSON, Marie-Thérese a SOTO, Véronique. *Slovník křesťanské kultury*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2002. s. 290.

se ve víře.“⁴⁴ Tyto cíle pouti jsou zajisté ty stěžejní. Neměli bychom ale opomenout i další pohnutky a motivy, které v různých dobách vedly lidi k putování. Zvláštním fenoménem je třeba bezdomovectví jako způsob následování Krista. Tito poutníci, většinou mniši, neputovali za nějakým konkrétním cílem, jejich cílem byla cesta sama. Chtěli v první řadě žít jako poutníci, tedy lidé bez domova a přístřeší, odkázaní na milosrdenství druhých, vydání nebezpečí, zimě, hladu a dalšímu strádání. Cítili se tak být blíže Kristu a věřili, že budou za své odříkání jednou odměněni v nebi.⁴⁵

Častým motivem k pouti také bývala prosba za uzdravení. Lidé se na svatých místech modlili za zdraví svých blízkých (dětí, rodičů) nebo své vlastní (mohlo jít totiž o problémy, které je neupoutávaly na lůžko a nezabraňovaly jim tudíž v cestě, jako např. bezdětnost). Na poutních místech prosili za své uzdravení i slepí, chromí, hluší a jinak zmrzačení, kteří se mohli spoléhat opravdu jen na zázrak.⁴⁶ Někdy se to však seběhlo opačně. Člověk se ocitl v nebezpečí či těžce onemocněl a dal Bohu slib, že pokud vyvázne, vykoná pout' na poděkování za záchranu.⁴⁷ Lidé se na pout' někdy vydali i proto, že je vyhnala válka, hlad, mor apod.⁴⁸ A nakonec, důvodem k putování mohla být i touha po dobrodružství.

Podoba pouti se v průběhu dějin značně proměňovala. Ve středověku se např. chodilo na poutě do velmi vzdálených míst a byly tedy dosti časově náročné a také strastiplné a nebezpečné. Přesto je středověk chápán jako „zlatý věk“ poutí. Měly v té době velký význam v budování západního křesťanstva. Mezi nejvýznamnější poutní místa patřily Řím, Santiago de Compostela, Canterbury nebo Tours.⁴⁹

V patnáctém století se nejvíce vyostřila kritika poutí, ozývající se však již dlouho předtím. Obracela se např. proti kultu svatých a ostatků, které byly mnohdy spojeny s magickými praktikami a pověrami. Poutníkům bylo také vytýkáno, že je pout' odvádí od jejich povinností, od jejich rodiny, vystavuje je nebezpečí apod. A že finance vynaložené na pout' by byly lépe využity, kdyby je dotyčný věnoval na dobročinné účely.⁵⁰

⁴⁴ LEMAITRE, Nicole, QUINSON, Marie-Thérèse a SOTO, Véronique. *Slovník křesťanské kultury*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2002. s. 290.

⁴⁵ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 62.

⁴⁶ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 65 – 66.

⁴⁷ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 64.

⁴⁸ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 71.

⁴⁹ *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 192 – 193.

⁵⁰ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 34.

Obliba poutí, na chvíli utlumená, však znovu vzrostla v období baroka. Z Tridentského koncilu vzešlo doporučení věřícím k vykonávání poutí a uctívání světců, současně ale také výstraha proti zneužívání poutí, pověrám apod.⁵¹

V baroku vznikla další poutní místa. Stávající poutní kostely byly také často z důvodu vzrůstajícího počtu poutníků přestavěny a rozšířeny. Zájem byl především o poutní místa mariánská, což souvisí s posílením mariánského kultu v době baroka.⁵² Do poutí se většinou zapojovalo velké společenství lidí, poutě se držely předepsaných zvyklostí, nesly se při nich korouhve, zpívaly poutní písně, modlily určené modlitby atd.⁵³

Od osmnáctého století popularita poutí klesla. Jisté oživení nastalo od druhé poloviny 19. století. Charakter poutí se však poněkud proměnil. Zájem se obrátil totiž především k místům, které nějakým způsobem vyjadřují identitu víry národa a jsou spjata s jeho historií a kulturou (např. Čenstochová, Mariazell, Chartres, Guadalupe apod.).

Dnes poutě znovu zažívají svou renesanci, podle Igora Fice na tom mají podíl i jejich četná literární zpracování, díky kterým se poutnictví popularizuje.⁵⁴

Z motivů k putování, které jsem o pár odstavců dříve uvedla, do dnešní doby přetrvala nejvíce touha po posílení vztahu s Bohem. Ve velkém množství případů také lidé putují na svatá místa, aby prosili za konkrétní úmysl (uzdravení, nalezení vhodného partnera, záchranu manželství apod.). Motiv, který se podle mne od dob minulých značně rozšířil, je vyhledávání dobrodružství. Ale důvodů k pouti je celá řada a často zůstávají skryté i poutníkům samotným. Někdy zkrátka cítí nutkání vyjít na pouť, a tak jdou. Mohou být dokonce i ateisté a přesto se vydají na svatá místa. Možná touží po změně, po něčem, co dosud nepoznali, chtějí se vytrhnout z každodennosti a být více sami se sebou. Pestrou paletu nejrůznějších pohnutek a pobídek k pouti lze nalézt právě v Líznových denících. Zaznamenal si do nich totiž setkání s dalšími poutníky, jejich životní příběhy a důvody, proč se na cestu vydali.

2.1.2 Líznovy motivy k putování

Pojďme se nyní už zaměřit na to, jaká je pouť Františka Lízny a začněme od jeho důvodů k putování. Jak již bylo řečeno, na pouť do Santiaga de Compostela se pater Lízna vydal pod vlivem několika událostí, které bral jako Boží znamení. Vzpomíná, že měl téměř

⁵¹ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 37.

⁵² OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 38.

⁵³ GAVLAS, Tomáš. *Kulturní fenomén poutě a moderního nomádství se zaměřením na Camino de Santiago*. Praha, 2011. s. 18.

⁵⁴ FIC, Igor. Být tam, kde jde o věc našeho Otce.... *Katolický týdeník – příloha Perspektivy*, 2010, roč. 21, č. 36, s. 4.

pocit povinnosti pout' vykonat. Cítil, že je naléhavě volán. Neznamena to ale, že by jeho motivace vycházela pouze z vnějšku. V úvodním rozhovoru ke svému prvnímu poutnímu deníku uvádí: „Dříve se o pouti mluvilo jako o „malé smrti,“ protože bývalo pravděpodobné, že se poutník nevrátí. Já jsem taky trochu chtěl „umřít sám sobě“, chtěl jsem se pomodlit za ty, kterým jsem ublížil, i za své přátele a dobrodince.“⁵⁵ O tom, že právě ono symbolické odumření sobě samému, očištění a odhození břemen, je zásadním obsahem Líznových poutí a motivem k dalšímu putování, svědčí skutečnost, že podobná slova: „Šel jsem s tím, že opět chci nechat odumřít své špatné myšlenky a vrátit se lepší.“⁵⁶, pronesl i o několik let později, v rozhovoru ke knize *Šel jsem však vytrvale*. Lízna se vydává na pout', protože touží po osobní proměně. A to je primární. Modlitby za druhé lidi sice provází jeho poutě, nejsou však tím hlavním, co ho na svatá místa žene. Dokonce i ve chvíli, kdy byl sám těžce smrtelně nemocný, nevyšel na pout' prosit za své zdraví. Nevydává se vyprosit si něco, co by mohl získat, s čím by se mohl vrátit domů. Naopak jde ztratit, jde odevzdat a to nejen svou námahu, své oběti, ale jde odevzdat sebe samého Bohu. Souvisí s tím i jeho časté zmínky o smrti. Lízna, vždy když jde na pout', počítá s možností, že se z ní nevrátí. Dokonce několikrát řekl, že by mu přišlo krásné zemřít jako poutník a mít malý pomníček u některé z cest. Jde odevzdat to všechno, co mu ještě zbývá, čím je na tomto světě obtížen, aby jednou mohl zcela volný poručit svou duši Bohu.

2.1.3 Cíle Líznových poutí

František Lízna většinou putuje na místa spojená s životem světců (sv. Cyril a Metoděj, sv. Brigita, sv. Kateřina Sienská...). Navazuje tak na prastarou tradici, vždyť jak již bylo řečeno, po celá staletí byla častým cílem poutníků právě taková místa. Důvod, proč se ale lidé obraceli ke svatým, spočíval nejčastěji v tom, že chtěli jejich prostřednictvím prosit Boha (ať už za svou duši, odpuštění hříchů, za uzdravení či jiné úmysly). Ohler píše, že za tím stála přirozená lidská zkušenost nepřicházet se svou prosbou přímo před panovníka, ale obrátit se na nějakého přímluvce.⁵⁷ Zvyk vnímat světce jako prostředníka mezi člověkem a Bohem nebyl charakteristický jen pro středověk či baroko. Přetrval až dodnes, ačkoli prošel proměnami, stejně tak jako se proměňovalo samo křesťanské vnímání a cítění.

⁵⁵ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 5.

⁵⁶ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 9.

⁵⁷ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 58.

Zmiňuji tyto okolnosti, aby byl patrný rozdíl mezi tradičním pojetím a pojetím Františka Lízny. Ten totiž neputuje za svatými, aby v nich měl přímluvce a dostalo se mu vyslyšení v nějaké konkrétní věci. Touží být jejich následovníkem. Chce poznat místa, na kterých svatí žili, a vyjadřuje tímto způsobem svůj blízký osobní vztah k nim. Igor Fic o Líznově vztahu ke sv. Kateřině a sv. Brigitě píše: „*S jejich životem a s jejich emocionálním, mravním a náboženským odkazem se identifikoval. Ale namísto aby tuto identifikaci veřejně vysvětloval, potvrdil ji tím, že k hrobu obou mystiček putoval.*“⁵⁸

Domnívám se také, že Lízna putuje za osobnostmi světců, protože touží po pomyslném společníkovi na pouti a zároveň po někom, kdo na něj čeká v cíli cesty, po společníkovi nikoli v rovině lidské, ale duchovní. Lízna vždy putoval sám, samota je neoddelitelnou součástí jeho poutí. Neznamená to ale, že by netoužil zažít blízkost. Jen ji nesměruje na člověka, směruje ji na Boha a svaté.

2.1.4 Obvyklý průběh Líznovy pouti

Již při pouti do Santiaga de Compostela si František Lízna vytvořil určitá pravidla svého putování, řadu zvyklostí. A těch se držel při každé další pouti.

Na cestu se Lízna vydává vždy jen s nejnужnějsími věcmi. Nebere stan, nebere vařič ani ešus. Jídlo si kupuje po cestě, občas si zajde do restaurace nebo hospůdky na „něco teplého“. Řídí se podle toho, co je k dispozici. Když nemá kde nakoupit, tak zkrátka hladoví. Nenosí s sebou žádné větší zásoby jídla, aby se tím nezvyšovala hmotnost jeho zavazadla.

Taktéž oblečení s sebou Lízna bere jen po pár kouscích. Průběžně si ho pere, pokud má kde. Nebere si s sebou mobilní telefon. Své hospodyni Josefce jen občas zavolá z telefonní budky, aby věděla, že je v pořádku a neměla o něj obavy.

Co se týče trasy, nemá ji Lízna nijak zvlášť naplánovanou. Řídí se podle značení, doporučení kolemjdoucích nebo i podle vlastní intuice. Snaží se ujít denně 20 – 30 km. Většinou vůbec dopředu neví, kde bude spát. Pokud dojde k večeru do nějaké vesnice, snaží se obrátit na místního kněze a poprosit o nocleh na jeho faře. Když ho nezastihne nebo ho kněz nepřijme, hledá nocleh v přírodě nebo v ubytovně. Někdy také nocuje u různých dobrodinců, kteří ho k sobě přijmou. Z místa přespání většinou vyrazí na další cestu hned

⁵⁸ FIC, Igor. Jen modlitba srdce pláčem zkrápí vyprahlou zem. In *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 7.

brzy ráno. Chodí zpravidla sám. Občas se k němu přidá nějaký jiný poutník či známý, se kterým se na cestě potkal, nikdy však na delší dobu. Jedná se spíše o letmá setkání.

Za jakýchkoli okolností se Lízna řídí pravidlem, že se nesveze žádným dopravním prostředkem. Chce svou cestu ujit od začátku až do konce na vlastních nohou. Proto často odmítá nabídky lidí, kteří mu chtějí pomoci a kousek ho svézt autem.

K jeho zvyklostem také patří losování lidí, za které se bude ten den modlit. Před vykročením na cestu si jejich jména (zhruba tolik jmen na kolik dní podle předpokladu cesta vychází) napíše na lístečky a každý den vytáhne jedno. K jeho duchovnímu životu během poutí patří neodmyslitelně také slavení mše svaté. František Lízna ji slouží každý den, za jakýchkoli okolností. V ideálním případě se mu dostane možnost sloužit mši svatou v kostele, třeba i spolu s místním knězem. Častěji je však při slavení eucharistie sám a využívá jakéhokoli místa po cestě. Je v tomto ohledu bezprostřední, jednou ji např. sloužil před McDonaldem⁵⁹.

2.1.5 Jak František Lízna pouť chápe a prožívá

Jak Lízna pouť chápe a prožívá, na tuto otázku už zčásti odpověděly předchozí odstavce o Líznových motivech, cílech i zvyklostech. Přesto je však potřeba tyto informace ještě doplnit o to, co zůstává více skryté.

Z Líznových deníků jsem vždy silně cítila, jak bolestně prožíval nepřijetí, kterého se mu někdy dostalo od lidí, když prosil o nocleh, o vodu apod. Zvláště se ho dotýkalo odmítnutí od kněze. Právě na ně se Lízna většinou obracel jako na první, když potřeboval nocleh, také když žádal o povolení sloužit v kostele mši svatou nebo se chtěl jen s místním knězem seznámit. Několikrát do deníků zaznamenává své povzdechy týkající se chování lidí k poutníkům. Na jednom místě se dokonce pozastavuje nad tím, že krácel podél cesty v hustém dešti a jediné kolemjedoucí auto mu nezastavilo. A přesto, i kdyby se tak stalo, odmítl by, protože za jakýchkoli okolností chtěl jít pěšky a nesvézt se žádným dopravním prostředkem byť jen nepatrný kus cesty. Jak se říká, „šlo mu o princip“. Z těchto a jiných záznamů jsem vždy cítila, že za tím nestojí autorova sebestřednost, že se nesnaží vypsat z pocitů ublíženosti. Jeho smutek se týkal lidí, kteří mu nepomohli. Zarmucoval se nad nimi, jako se kněz zarmucuje nad poklesky svých oveček, za které cítí před Bohem odpovědnost. Bylo v tom ale ještě něco víc, co jsem pochopila při četbě Ohlerových myšlenek o bezdomovectví v Ježíšových

⁵⁹ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 89.

stopách. Myslím, že i František Lízna se na své pouti identifikuje s Kristem. Proto tak hluboce prožívá nepřijetí. Nepřijetí poutníka jako by totiž znamenalo nepřijetí Krista do domu. Lízna netrpí za sebe, trpí za nepřijatého Ježíše Krista. Ona bolest z nepřijetí je neoddělitelnou součástí této identifikace. A Lízna tuto zkušenost bezdomovectví a zkušenost nepřijetí na sebe dobrovolně bere. Chce být cizincem, který prosí o nocleh. Chce se doprošovat a tlouct na dveře, tak jako Kristus symbolicky tluče na dveře lidské duše. Proto je zkušenosti bezdomovectví v denících věnovaná každodenní pozornost.

Už padla zmínka o tom, že Lízna putuje většinu času o samotě. Nejde jen o zvyklost. Bytí o samotě stojí u základu toho, jak Lízna prožívá svou pouť. V jednom rozhovoru říká: „*Pro mě je samota naprosto integrální součástí pouti a jeden z hlavních pilířů, na nichž stojí smysl putování.*“⁶⁰ Pouť je pro něj jedinečnou příležitostí ke ztišení, k intenzivnímu naslouchání sobě samému a k blízkému spojení s Bohem. I proto se právě v době Líznových poutí zrodila jeho poezie, nikoli během cest, ale v důsledku, jako plod toho, že popřál sluch vnitřnímu hlasu.

„*Sice ta samota občas psychicky vyčerpává, ale zároveň můžeš být s Bohem sám. A v té samotě líp vidíš, jak tě vlastně vede On, milující Otec. Líp zaslechneš tichý hlas Beránka. Já jsem si na cestě připadal jako marnotratný syn, který jde do domu Otcova a má jistotu, že On ho přijme.*“⁶¹

Poslední větou Lízna odkrývá, že pouť pro něj má i symbolický význam životní cesty, cesty k věčnosti. Na pouti toto podobenství přímo sám na sobě zakouší. Důraz přitom stojí na gestu návratu, směřování k Otci, tedy na oné cestě. Neboť ten nejvyšší cíl, návrat do domu Otcova, Líznu stále ještě čeká. Možná i proto dosažení těch pozemských cílů jeho poutí – svatých míst, není provázáno žádnými výraznými pocity zadostiučinění, naplnění, radosti. Alespoň v denících o nich není téměř zmínka. Jakoby si byl Lízna vědom, že jeho cesta tím vlastně neskončila. „*Brzy jsem došel k cíli.*“⁶² Jen takto stroze popisuje Lízna dosažení místa, ke kterému namáhavě putoval 64 dní. Když poprvé přichází do Santiaga de Compostela, píše dokonce: „*Zvláštní je, že jsem při vstupu do katedrály nebyl zalit radostí, ale spíše pocitem jakési tísně a sklíčenosti z nenaplnění.*“⁶³ A když ve svém posledním deníku popisuje příchod do Vadstény, píše: „*Pláču.*“⁶⁴ A tímto jediným slovem shrnuje všechny své pocity.

⁶⁰ LÍZNA, František. *Vstávám a pokračuji v cestě: z Fatimy do Compostely*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 6.

⁶¹ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 8.

⁶² LÍZNA, František. *Pouť za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 105.

⁶³ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 62.

⁶⁴ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Brigitou Švédskou do Vadstény*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 70.

Igor Fic velmi výstižně uvádí: „Už v minulosti jsem si všímal závěrečných pasáží Františkových poutních záznamů. V završení pouti jsem v nich nenacházel nic, co by vedlo ke katarzi, cesta jako by byla důležitější než cíl spočinout na svatém místě.“⁶⁵ Petr Cekota dokonce píše: „Nejsmutnější je poutník Lízna zpravidla tehdy, když dorazí do cíle. Neraduje se, neslaví, nepocituje úlevu, ale celé je to pro něj spíše jen splněný úkol, a již se ve skrytu asi trápí, co ho čeká dál.“⁶⁶ S tímto tvrzením ale zcela souhlasit nemohu. Lízna skutečně neprožívá žádnou zvláštní radost, ale nepropadá se rozhodně do hlubin smutku a obav. Stojí spíše mezi dvěma břehy. Na jedné straně ještě ze svých bot nesetřepal prach z cest, přitom už současně jeho oči hledí na svaté místo, cíl své pouti, které má přeci jen jinou podobu, než jakou mělo v jeho mysli. Jakoby se Lízna tázal, zda skutečně toto místo je to, které nosil ve svém srdci. Tento příběh známe dobře z literatury i ze života samého, v nejrůznějších obměnách. Příběh člověka, který naléhavě toužil po nějaké věci, ať je to cokoli. A když ji dostal, s pláčem a zklamáním utekl. „V mém srdci se mísí vděčnost za Boží pomoc a modlitby přátel se zvláštním steskem,“ píše Lízna. „Když nořím nohy i se sandály do čisté a příjemně teplé vody Černého moře, mám radost. Ale i tady mi opět ještě něco chybí. Skutečný domov? Konečný nebeský cíl?“⁶⁷ Lízna nemůže v závěru dojít katarze, protože svými kroky sleduje ve skutečnosti vzdálenější cíl, než ten pozemský.

2.1.6 Jaký význam měly poutě pro jeho život

Přesto, že Lízna v závěru svých poutí nezažíval zcela pocit naplnění, jeho zklamání nebylo nikdy tak velké, aby se vůči poutím zatvrdil. Vydával se na ně zas a znova. Musel tedy vnímat, že pro něj mají smysl, že přináší své plody, třeba i s časovým odstupem.

V rozhovoru ke knize *Musím jít dál*, odpověděl na otázku, jaký užitek mu cesta přinesla, takto: „Kromě jiného jsem zažil pocit opuštěnosti, odmítnutí, zimu, horko, i hlad a žízeň. Byla to cenná zkušenost. Mohl jsem tak víc pochopit situaci bezdomovců, kteří se na rozdíl ode mě nemohou utěšovat tím, že až pout' skončí, vyspí se ve vyhřáté posteli. A hlavně jsem si mohl znovu ověřit, že Bůh je vždycky s námi!“⁶⁸

⁶⁵ FIC, Igor. Jen modlitba srdce pláčem zkrápí vyprahlou zem. In *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 9.

⁶⁶ CEKOTA, Petr. Potulný mnich. *Právo- příloha Salon*, 2013, roč. 23, č. 119, s. 7.

⁶⁷ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale: Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. 142 s. ISBN 978-80-7295-108-6.

⁶⁸ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 8.

Tedy pout' posílila Líznuv vztah k lidem a vztah k Bohu. Vracíme se teď vlastně znovu k motivům Líznových poutí a shledáváme, že byla tato přání naplněna.

Vzpomeňme také, jak Lízna v jednom rozhovoru řekl: „Šel jsem s tím, že opět chci nechat odumřít své špatné myšlenky a vrátit se lepší.“⁶⁹ I v této věci Lízna potvrzuje plody svých poutí: „Zmizelo to, co nemělo dost hluboké základy.“⁷⁰

2.2 Poutní deníky

Věřím, že předchozí podkapitola vytvořila alespoň v základech představu o podobě Líznova putování. V této podkapitole už se zaměřím na Líznovy poutní deníky více z hlediska literárního. Důvodem, proč jsem zvolila takový postup, je snaha neobejít to, co vnímám v Líznově díle jako podstatné. Poutní deníky mají charakter především náboženské literatury a nesnaží se být ničím jiným. Jejich literární podoba kromě toho velmi úzce plyne z Líznova chápání a prožívání pouti a proto jsem cítila, že u toho je potřeba začít. Berme tedy předchozí podkapitolu jako odrazový můstek k nynějším úvahám nad Líznovým dílem.

2.2.1 Formální podoba

Poutní deníky zaujmou už při prvním otevření svou grafickou úpravou. Všechny se drží jednotného stylu zápisu. Dny jsou očíslované, na prvním místě stojí vymezení trasy, kterou autor ten den ušel (např. Fribourg - Romont), v pravém rohu je datum. Na dalším řádku najdeme dobu chůze (např. 9:15 – 19:00), počet kilometrů za daný den a číslo v kroužku, kterým František Lízna hodnotí obtížnost trasy. Na stejný řádek si Lízna ještě zapisuje, kolik kilometrů má již za sebou v celkovém součtu. Posledním údajem v této hlavičce, která uvozuje zápis každého dne, je jméno člověka, kterého si ten den František Lízna vylosoval a za koho se modlil. Celý zápis pak uzavírá údaj o útratě, příp. finančních příjmech.

Tato systematičnost měla podle mne praktický význam především pro autora samého během poutí. Pomáhala mu, aby neztratil orientaci v čase. Celkový přehled nachozených kilometrů ho také jistě povzbuzoval v další cestě. Možná za těmito systematickými zápisy

⁶⁹ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 9.

⁷⁰ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 6.

stojí i touha po řádu, po něčem uchopitelném. Neboť na pěší pouti člověk zažívá spíše pocity nepředvídatelnosti, bezmoci, musí se přizpůsobovat nevyzpytatelným podmínkám.

Tyto údaje jsou ale jistě zajímavé a cenné i pro čtenáře. Rámčují celý deník. Poskytují přehled o tom, odkud a kam jde, jaké je datum apod. I po grafické stránce příjemným způsobem člení jednotlivé zápisy a činí tak deník přehledným.

V textu pak používá Lízna množství zkratk, které zůstaly zachovány i v knižní podobě (např. PB = Pán Bůh, PM = Panna Marie, NSO = Nejsvětější svátost oltární apod.). A občas se objevuje drobný znak kohouta. Lízna si totiž značí, zda ho zaslechl zakokrhát. Na otázku, proč tomu přikládá význam, odpověděl: „*Nejde o osobní přítulnost k tomuto ptákoví, ale o to, že od jisté doby vnímám zakokrhání kohouta jako pobídnutí k modlitbě, protože když zakokrhá kohout, tak se Petr rozplakal.*⁷¹ *Beru to jako výzvu k pokání, která má vyústit v prosbu „Kyrie, Eleison“ (Pane, smiluj se).*“⁷²

2.2.2 Jazyk

Jazyk díla zaujme už na první pohled právě tím, že ničím zvláštním nevyčnívá. Je strohý a jednoduchý. Lízna používá krátké věty, většinou nezabíhá do detailů, soustředí se především na fakta. Zápisy mají charakter informační a popisný. Z tohoto hlediska stojí deníky v úplné opozici k Líznovým básním. Víím, že mnoho lidí, kteří Líznovy deníky četli, nemohli uvěřit tomu, že vydal sbírku poezie a to poezie tak osobní a otevřená. V poutních denících totiž duše autora zůstává spíše skrytá. Svým pocitům věnuje jen malý prostor. Drží se věcných informací a ve svých zápisech postupuje stále podle podobného schématu.

Když se však čtenář do deníků více začte, může objevit, že se právě v tomto způsobu vyjádření skrývá síla díla. Líznuv jazyk je základním prvkem, který utváří jeho osobitou tvář. A dokonce právě ona prostota vyjádření může stát za velkým úspěchem těchto knih u čtenářů. Shodují se na tom všichni, kteří kdy o Líznových denících psali, ať už šlo o recenzi či doslov ke knize.

„*Střídmý styl vyprávění dává tušit namáhavost tohoto putování. Zároveň však odkrývá něco z tajemství, které v sobě takováto cesta nese,*“⁷³ píše Otto Broch a pokračuje: „*Životní*

⁷¹ Více o zapření Petrovu je na s. 63.

⁷² LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 7.

⁷³ BROCH, Otto. *Provokující poutník František Lízna*. In *Šel jsem však vytrvale*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s.5-6.

putování otce Františka nám tak bez příkras a patosu – tížícího stejně jako nadbytečná váha cestovního zavazadla – ukazuje směr a vede k cíli.“⁷⁴

Fic dokonce říká o tomto „maximálně oprostěném vidění okolního světa“, že je „nesmírně důležité a osvobozující, protože předznamenávající návrat k sobě samému, k duši žijící v Bohu.“⁷⁵

Kromě toho, vnímala jsem vždy při četbě, že ona jednoduchost a neustálé opakování podobných úkonů (nákup jídla, losování modlitebního úmyslu, popis cesty, hledání noclehu) vytváří jakýsi rytmus, v kterém se nese celé Líznovo dílo. A tento pravidelný rytmus vtahuje čtenáře do pomyslného putování spolu s autorem, neboť přibližuje běh poutníkůvých dnů, všechny praktické starosti, kterými prochází. Zároveň dává možnost vyniknout všem nepravidelnostem, které se stávají vítaným oživením, přímo osvěžením na cestě. Např. v knize *Musím jít dál* můžeme nalézt zachycení jednoho duchovního zážitku popsaného velmi poeticky: „*Jsem úplně sám a díky vitrážím vesmírné oblohy s motivy hvězd prožívám věčnost.*“⁷⁶ Sem tam se také Lízna projeví jako humorný vypravěč („*Z batohu vytřepávám mraveniště. Emigrace je nepřekvapila.*“⁷⁷, „*Vzhledem k dnešnímu svátku Panny Marie Karmelské jsem zvolil karamelovou polevu.*“⁷⁸)

Také se domnívám, že jednoduchost Líznova vyjadřování zpřístupňuje dílo širokému spektru čtenářů. Dílo nevyžaduje zvláštní přemýšlení, zvláštní znalosti. Je přímé a dotýká se věcí známých. V podobném duchu píše i Petr Cekota: „*Lízna se omezuje na zpravidla holé věty, strohá konstatování, záznamy o nákupu potravin, ušlapaném počtu kilometrů, občas připojí nějaký pozoruhodný detail z vnějšího časoprostoru nebo pocitový či duchovní prožitek. To všechno napomáhá čtenáři k dynamickému sdílení pouti a usnadňuje mu komunikaci s textem.*“⁷⁹

Z toho ale rozhodně neplyne, že by bylo dílo ploché či dokonce primitivní. Právě ona strohost může čtenáře vybízet k širšímu pohledu, k vnímání přesahů. Líznovy záznamy podle Fice „*nejsou žádným prvoplánovým sdělováním dojmů a pocitů z cesty, protože všechno prožité a spatřené prozařuje nejen osobní, ale i historická a náboženská zkušenost evropského*

⁷⁴ BROCH, Otto. Provozkující poutník František Lízna. In *Šel jsem však vytrvale*. 1.vyd. Brno: Cesta, 2008. s.5-6.

⁷⁵ FIC, Igor. Jen modlitba srdce pláčem zkrápí vyprahlou zem. In *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 8.

⁷⁶ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 71.

⁷⁷ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 72.

⁷⁸ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 43.

⁷⁹ CEKOTA, Petr. Potulný mnich. *Právo- příloha Salon*, 2013, roč. 23, č. 119, s. 7.

křesťanství. Tato skutečnost činí z četby Líznových deníků duchovní dobrodružství, jelikož se vždy snažíme hledat více, než přináší konkrétní sdělovaný zážitek nebo hodnotící soud. Přitom styl připomínaných zápisů je zcela jednoduchý, funkční, úsporný a jasný, texty vykazují smysl pro detail a zároveň výraznou významovou zkratkou dokumentují panoramatický kulturně historický a náboženský vhled do duchovního prostoru celých generací. Každá věta by se dala rozvést, ale to by styl ztratil právě na zmíněné funkčnosti. „⁸⁰

2.2.3 Lidé v Líznových denících

Ačkoli Lízna putuje zásadně sám, nestraní se rozhodně lidí. O tom, že jsou pro něj setkání s lidmi důležitá, svědčí množství záznamů a poznámek v jeho denících. Píše hlavně o kněžích, také o dobrodincích, kteří mu poskytli nocleh, věnovali jídlo, svezli mu kus cesty batoh apod. Je patrné, jak velmi si Lízna cení každé pomoci. Pečlivě si tyto zážitky zapisuje. Jde o opačný pól jeho zármutku nad nepřijetím a odmítnutím pomoci, o kterém jsem již mluvila v souvislosti s bezdomovectvím v Ježíšových stopách.

Často se ale František Lízna zmiňuje i o lidech, kteří jen tak upoutali jeho pozornost během cesty, aniž by s nimi přišel více do styku. Ustavičně lidi kolem sebe pozoruje a zajímá se o ně a jejich životy (např. „*Najednou kolem projel muž na kole. V jedné ruce měl dřevěný pravoslavný kříž a všem autům, která jej předjížděla, žehnal. Škoda, že jsem ho spatřil na poslední chvíli, rád bych s ním mluvil.*“⁸¹).

V prvních dvou denících, které líčí cestu do Santiaga de Compostela, navíc Lízna píše o svých setkáních s dalšími poutníky na Svatojakubské cestě (Camino de Santiago). Jeho zápisky jsou zajímavou sondou do jejich životních příběhů a do pohnutek, které je vedly na pouť. Další deníky už jsou o tento rozměr ochuzeny, protože Lízna neputuje, až na malé výjimky, po poutnických trasách a jeho kontakt s dalšími poutníky je podstatně menší.

Pro všechny knihy ale platí, že si Lízna velmi pozorně všímá náboženského prožívání lidí v dané zemi a jejich zvyklostí. Když navštíví bohoslužbu v místním kostele, líčí se zájmem, kolik jí bylo účastno lidí, jak se zapojovali, jak se modlili atd. Zvláště silný zážitek v něm zanechal průvod v portugalském městě Coimbra ke svátku svaté Izabely („*Ozval se mohutný potlesk a z věže kláštera se sypaly tisíce květů na sochu svaté. Pro mě to byl hluboce*

⁸⁰ FIC, Igor. Být tam, kde jde o věc našeho Otce.... *Katolický týdeník – příloha Perspektivy*, 2010, roč. 21, č. 36, s. 4.

⁸¹ LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale – Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 25.

duchovní zážitek. Ačkoliv celé procesí od přípravy úvodních modliteb v kostele, seřazení a samého průvodu trvalo tři až čtyři hodiny, nikdo neodcházel, nevypadal netrpělivě a všichni se chovali pokojně a mnozí nezvykle zbožně. I nemálo mužů drželo v rukou růženec.“⁸²).

2.2.4 Příroda a krajina v Líznových denících

Deníky, podobně jako poezie, dokazují také autorovu velkou všímavost a vnímavost pro okolní přírodu. Lízna si zapisuje stav počasí, vzhled krajiny, jakož i pocity, které v něm vyvolává. Vnímá ji všemi smysly (např. „*Vzduch byl prosycen vůní polních plodin.*“⁸³).

Zvláštní lásku a soucit věnuje zvířatům, která na cestě potkává (např. „*Odklidil jsem ze silnice přejetého rezavého kocoura, byl ještě teplý. Zaplakal jsem nad ním.*“⁸⁴). Na jiném místě zase odhazuje ze silnice šneky, aby je nepřejelo auto.⁸⁵ I za těmito drobnými skutky můžeme cítit identifikaci s Kristem, touhu být milosrdným a laskavým, být požehnáním pro ty, se kterými se setkává, ať jsou to lidé (které mnohdy ze svého mála obdarovává almužnou) nebo i zvířata.

Jak mi Lízna sdělil, svůj vztah k přírodě našel právě na poutích. Dříve ho nijak zvlášť nezajímala. Na svých poutích byl intenzivně v interakci s okolní krajinou, která byla jeho domovem a mnohdy také jeho jediným druhem.

2.2.5 Duševní a duchovní život zachycený v denících

O svém vnitřním prožívání píše Lízna ve svých denících velmi málo. „*Jde těžce, bez zvláštních zážitků, vše mlčí, jako by mlčel Bůh sám,*“⁸⁶ konstatuje Igor Fic. Právě absence dialogu s Bohem zaráží nejvíc. Čtenář otevírající poutní deník, navíc psaný knězem, by očekával, že bude pozván do duchovního prožívání autora, do jeho modliteb, do jeho myšlenek o Bohu. Ale paradoxně, přestože se jedná o duchovní putování, je v denících duchovním věcem věnovaná jen velmi malá pozornost. Když jsem se Františka Lízny zeptala, zda skutečně nic hlubšího neprožíval nebo zda si jen tyto zážitky nezaznamenával, odpověděl

⁸² LÍZNA, František. *Vstávám a pokračuji v cestě: z Fatimy do Compostely*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 21.

⁸³ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 13.

⁸⁴ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 37.

⁸⁵ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 51.

⁸⁶ FIC, Igor. Jen modlitba srdce pláčem zkrápí vyprahlou zem. In *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 7.

mi, že neprožíval. A že naše víra a láska k Bohu se nejvíce projevují právě tehdy, když Boha nezakoušíme.

„*Pojal jsem pouť jako celistvou modlitbu, která probíhala nonstop tím, že jsem směřoval k posvátným cílům.*“⁸⁷ Tak o své pouti Lízna mluví v jednom rozhovoru. Nemodlil se tedy slovy, ale svými kroky. Svou poutí vyjadřuje Bohu oddanost. Neprožívá nijak silně Boží blízkost, ale zakouší Jeho pomoc skrze druhé lidi či drobné „náhody“. Víra v Boží prozřetelnost je stálou konstantou, o níž nejsou pochyby, podobně jako v Líznově poezii.

Také o pocitech neduchovního charakteru Lízna většinou mlčí. Stále píše o tom, co dělal, ale málokdy píše proč. Duševní život můžeme vnímat spíše druhotně, skrze to, čeho si Lízna všímá, co zapisuje, jak jedná s lidmi atd. Přesto nalezneme i jisté přímé zmínky, především týkající se pocitů úzkosti a opuštěnosti. Ty jsou příznačné zvláště pro pozdější Líznovy deníky („*Prožíval jsem velký smutek, opuštěnost...*“⁸⁸, „*Pociťuji zvláštní stesk.*“⁸⁹ atd.). Jednou Lízna slouží uprostřed noci mši svatou, aby se zbavil tísně.⁹⁰ Obracejí se ve svém zármutku k Bohu a touží po posile z nebe. Pociťuje i útoky zla: „*Zdály se mi trýznivé sny. Nemělo by mě to překvapovat, protože na velké slavnosti církve ďábel útočí.*“⁹¹ To vše je nedílnou součástí jeho poutí, jako kříž, který s sebou nese.

Deníky se ale v tomto ohledu poněkud různí. První dva, zachycující poutě do Compostely, vyznívají jako celek velmi radostně a zmínky o prožité úzkosti se objevují jen výjimečně. Deník z pouti do Chersones už jich obsahuje více. Autorovy úzkosti ale většinou souvisí s nějakou vnější příčinou, plynou z útrap, které na cestě prožívá (např. postrádání karimatky, nepříjemná setkání, ustavičný déšť, dlouhá nesnadná cesta pustinou apod.). Na pouti ke sv. Kateřině a ke sv. Brigítě pocity tísně přichází spíše bez příčiny. Vynořují se z nitra a dotírají na autora jakoby mimoděk.

Přesto Lízna jde vytrvale dál. Nikdy nezanevře, na Boha ani na svou pouť. „*Prožil jsem nesmírně požehnaný den,*“⁹² čteme nejednou. „*Děkuji PB*⁹³ *za tento výjimečný den.*“⁹⁴ A mnoho zápisů bývá zakončeno letmou modlitbou vděčnosti „*Deo Gratias!*“, nebo jen ve zkratce „*DG!*“.

Podle Fice je pouť „*cesta domů, cesta k Otci, a ta je vždy krušná a bolestivá už v samotném rozhodnutí k cestě. Je to cesta, jež s sebou nese odhodlání k strádání, utrpení,*

⁸⁷ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 5.

⁸⁸ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 22.

⁸⁹ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 46.

⁹⁰ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 26.

⁹¹ LÍZNA, František. *Pouť za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 86.

⁹² LÍZNA, František. *Pouť za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 111.

⁹³ Pánu Bohu

⁹⁴ LÍZNA, František. *Vstávám a pokračuji v cestě: z Fatimy do Compostely*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 48.

*bolesti, jež znamená sebevydání a šířavé pochybnosti o sobě samém, vystavení se nebezpečím a ztrátám, odloučení se od všeho minulého, naučeného, získaného. Pout' je dikuvzdáním, prosbou i pokáním.*⁹⁵

Když byl Lízna v jednom rozhovoru otázan, zda má nějaké vysvětlení pro pocity smutku a opuštěnosti, řekl: „*Smutek a pocity opuštěnosti mě doprovázely celým mým životem. Patří to k mé mentalitě, ale právě zkušenosti z poutí mě vedly k novým a dosud nepoznaným zřídům vnitřní radosti. Myslím si, že skutečná ryzí radost může vyrůst jen z prožitku opuštěnosti a smutku. Na cestě pouští naleznete oázu s pramenem vod. To patří k jedinečným plodům dlouhé poutě.*“⁹⁶

2.2.6 Líznovy poutní deníky v kontextu české literatury

Téma náboženské pouti se v české literatuře s Líznou zdaleka neobjevuje poprvé. Můžeme ho sledovat už od středověku, přes baroko, až po 20. století. Asi dvěma nejvýraznějšími osobnostmi poslední doby, pro něž je toto téma příznačné, jsou Jakub Deml a Jan Čep. Deml například v díle *Pout' na Svatou Horu* zachycuje pout', kterou vykonal s Josefem Florianem a Antonínem Střížem o adventu roku 1909. Pojem pouti použil také v názvu knihy *Pro budoucí poutníky a poutnice*, má zde však na mysli pout' životní. Čep téma pouti několikrát zpracovává ve svých povídkách (*Cesta na jitřní, Svatojanská pout', Pout'*).

Čepova i Demlova díla ale od Líznových deníků dělí už to, že mají formu plynulého vypravování a jsou psána s odstupem, nikoli přímo během pouti. Jan Čep i Jakub Deml kladli důraz na estetickou stránku svých děl a už při jeho vzniku počítali se čtenářem. Líznuv deník se více podobá cestopisu, je bezprostřední, vychází ze života, nesleduje vysoké umělecké cíle. Je proto více autentický a méně beletristický.

Tento kontrast nejvíce vysvítá při srovnání s Čepem, jehož sloh vykazuje velkou míru obraznosti, je plný metafor, přirovnání a jiných básnických obrátů. Můžeme si také povšimnout, že pro Čepa je pout' spíše rámcem a pozornost je upřena na osobní příběhy postav, které se během pouti odkrývají. Protínají se zde, jak už je pro Čepa typické, různé časy a prostory, vzpomínky na minulý život se vrací do přítomnosti a přesahují k budoucímu (např. „...*a bude stát na stejné zátočině cesty, na které stojí teď on, a bude*

⁹⁵ FIC, Igor. Být tam, kde jde o věc našeho Otce.... *Katolický týdeník – příloha Perspektivy*, 2010, roč. 21, č. 36, s. 4.

⁹⁶ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 6.

stejně překvapen, že ta chvíle přišla tak brzy.“⁹⁷) Právě pouť se stává prostorem pro setkání minulého a budoucího, pro setkání živých a mrtvých, pro silné vnitřní zážitky, někdy až tajemné.

Líznuv přístup je zcela opačný, hlavním tématem jeho deníků je pouť sama a vypravěč-poutník je tělem i duší stále přítomen na své cestě, v konkrétním čase. Vzpomínky nebo úvahy vybočující z oblasti praktického, jsou velmi vzácné.

Přesto můžeme shledat mezi oběma autory také podobnosti. Zvláště když čteme tyto věty z povídky *Cesta na jitřní*: „*Tato cesta, po které šel Cyril s matkou, cesta jeho dětství, byla cestou jedinou, cestou všech duší, cestou vedoucí do věčnosti. Tato úzká venkovská silnice s nízkými stromy po stranách, vroubená chumáči zvadlé trávy, tato tichouňká cesta, poznamenaná jeho dětskými šlépějemi, byla najednou povýšena nade všechnen čas, stala se Cestou.*“ František Lízna neputuje sice cestou svého dětství, naopak vydává se po tolika cestách vzdálených a neznámých, a přesto také on svými kroky směřuje k věčnosti. Ať stojí na jakékoli půdě, kráčí po své Cestě.

Podobnosti s Čepem si všímá i Jozef Šimončíč, když píše o atmosféře děl obou autorů: „*Zeměžluč, Letnice, Děravý plášť, Modrá a zlatá mají v sobě tu samou tóninu a tremolo, jako poslední řádky P. Lízny, napsané koncem července v Santiagu a začátkem srpna 2006 v Curychu.*“⁹⁸

S Jakubem Demlem pojí Líznu v obecné rovině mnohem více. Ať už pro jejich kněžství nebo pro jejich poezii. Našli bychom taky jisté podobnosti v jejich povahách. Oba jsou svého druhu buřiči, neslevují ze svého přesvědčení a nepřístupují na kompromisy, umí nevybíravě vyjadřovat své názory, jdou proti proudu, až k podivínství. A přesto jsou plni něžné lásky ke všemu stvoření. Pro oba je také příznačný prožitek osamělosti i stesk po ženě, ačkoli u Demla mnohem výraznější než u Lízny.

A jak je to s jejich poutnictvím? Jakub Deml podobně jako Lízna klade větší důraz na cestu než na cíl. Ve své krátké próze *Pouť na Svatou horu* se o místě, ke kterému putování směřuje, nezmiňuje téměř vůbec.

Deml pojímá svou pouť v mnoha směrech v duchu středověkého poustevnictví i barokních poutí. Odkazuje kupříkladu na tradici, kdy se lidé vydávali do nebezpečné krajiny podléhající zlým duchům, aby ji získali zpět pro Boha.⁹⁹ „*Zpívali jsme litanie a mariánské písně, a mně se zdálo, že ty lesy přistupují blíže, aby lépe slyšely, že si to pochvalují, ba že nás*

⁹⁷ ČEP, Jan. *Dvojí domov*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1991. s. 316.

⁹⁸ LÍZNA, František. *Vstávám a pokračuji v cestě: z Fatimy do Compostely*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 68.

⁹⁹ LETÁKOVÁ, Michaela. *Josef Florian & Demlova Pouť na Svatou Horu*. Olomouc, 2011. Referát na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Nепublikováno. K dispozici u autorky.

*doprovázejí, poněvadž cítí, že tak daleko z nich couvají démonové, kam až dolétá náš hlas a chvála Panny panen. Bylo mně velmi jasno, že modlitbou růžence a tou svatou melodií očišťujeme krajinu, že ji měníme v ráj, že ji vracíme původní krásu a lehkost.*¹⁰⁰

I Lízna, podobně jako Deml, posvěcuje poutí krajinu, ale svým způsobem. Jeho pozornost se upírá především na lidi. Modlí se za ty, které na cestě potkává. Velmi pozorně si všímá, jak lidé kolem něj žijí a projevuje velký zármutek nad jejich bídou, nemocí či jinou bolestí. Jakoby symbolicky jejich trápení vzal s sebou na další pokračování své pouti, zahrnul je do ní a tak je předložil před Boha k proměnění. Nejvýmluvněji mi v souvislosti s posvěcováním okolní krajiny vyvstává moment, kdy František Lízna žehnal letadlům: „*Přesně nade mnou vedl letecký koridor. Před usnutím jsem viděl tři mohutná proudová letadla, směřovala na západ. Požehnal jsem jim.*“¹⁰¹

V dalších ohledech se ale Líznovy deníky vydávají spíše jiným směrem, než Demlova próza. Je to pochopitelné, neboť jiný je už samotný účel a cíl s jakým oba autoři své dílo tvořili.

Demlovo vyprávění je také v mnoha ohledech florianovské (velebení chudoby, kritika školství, každodenní svaté přijímání, úcta k Panně Marii apod.).¹⁰² Lízna píše za sebe, bez něčího vlivu. V jeho zápiscích se jako v zrcadle odráží jeho osobnost a jeho vlastní hodnotová hierarchie.¹⁰³

¹⁰⁰ DEML, Jakub: *Pout' na Svatou Horu*. 2. vyd. Pelhřimov: Okresní muzeum, 1994, s. 7-8.

¹⁰¹ LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. s. 39.

¹⁰² LETÁKOVÁ, Michaela. *Josef Florian & Demlova Pout' na Svatou Horu*. Olomouc, 2011. Referát na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Nепublikováno. K dispozici u autorky.

¹⁰³ FIC, Igor. Být tam, kde jde o věc našeho Otce.... *Katolický týdeník – příloha Perspektivy*, 2010, roč. 21, č. 36, s. 4.

3 básnická sbírka „Jak jen teskná je noc“

Když jsem se ptala Františka Lízny, co ho vedlo k tomu, že začal teď, ve svých zhruba sedmdesáti letech, psát poezii, zda ho něco ovlivnilo, jak a kdy vlastně psát začal, odpověděl mi, že vliv na to má zřejmě samota, kterou ve Vyšehorkách prožívá. Od místních lidí se necítí příliš přijatý, pociťuje, že ho považují za podivína. Připouští, že dalším impulsem mohly být také jeho poutě, na kterých trávil mnoho času v tichu a usebrání, bez společnosti lidí. Dostává se mu zkrátka v poslední době více prostoru na přebývání se sebou samým a naslouchání svému nitru.

Nutno je upřesnit, že během svých poutí, alespoň tak mi to František Lízna sdělil, básně nepíše. Čtenář při četbě sbírky sice neustále pomyslně „cestuje“ od místa k místu, neboť Líznovy texty jsou bohaté na různá typonyma (Budapešť, Jalta...). Přesto naprostá většina textů vznikla ve Vyšehorkách. Lízna se ke svým zážitkům vrací zpětně ve vzpomínkách.

Nejčastěji se Líznovy básně rodí na jeho procházkách po okolí nebo na hřbitově u kostela, kde rád sedává na lavičce. Nemá-li po ruce papír a tužku, zaznamenává své básnické nápady do mobilního telefonu. Přepisuje je pak na malé kartičky z tvrdého papíru. O nich se zmiňuje i Igor Fic v ediční poznámce ke knize, když píše „*měl jsem k dispozici vzorek zhruba čtyřiceti až padesáti kartiček pohlednicového formátu oboustranně popsaných rukou sytě černým, ovšem nikoli hrubě znamenajícím linerem.*“¹⁰⁴ Jak tyto kartičky vypadají, jsem se mohla přesvědčit na vlastní oči, když mi je František Lízna poskytnul k nahlédnutí. Zaujal mě především jeho nezaměnitelný rukopis a také fakt, že své texty zapisuje skutečně řádek po řádku, nečlení je do veršů, netrápí se interpunkcí. To, jak byly uspořádány ve sbírce *Jak jen teskná je noc*, tedy odpovídá velmi věrně původnímu rukopisu, vyjma ovšem oné interpunkce, která byla doplněna.

Když mi pak jednou poslal František Lízna právě vzniklou báseň prostřednictvím SMS, mohla jsem také vidět, jakou podobu mají jeho texty, když je zapisuje do mobilního telefonu. Text opět není členěn žádnými interpunkčními znaménky a jeví se jako jediná souvislá věta. Člověk při jeho četbě téměř cítí nutkání přečíst ho jedním dechem, projít ho očima souvisle od počátku až do konce, bez jediné přestávky, ke které by vybízela čárka či středník, kdyby tam bývaly byly.

František Lízna mi dále sdělil, že většina básní vznikla během chvilky. Zpětně se ke svým textům už nevrací a nepodrobuje je dalším úpravám. Slova jsou zaznamenána tak, jak

¹⁰⁴ FIC, Igor. Ediční poznámka. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 98.

přišla na mysl, vypovídají svědectví o daném okamžiku. Kromě svých procházek píše Lízna také často v noci, což je z jeho sbírky více než patrné. Na otázku, jak často tvoří, mi odpověděl, že průměrně vzniknou tak tři texty za měsíc, ale je to proměnlivé.

Sbírka *Jak jen teskná je noc* vyšla roku 2014 v nakladatelství Vetus Via. Obsahuje devadesát tři básnických textů. Nejsou členěny do žádných oddílů. Zapsány jsou prozaicky, nikoli ve verších. Editor Igor Fic k jejich formě uvádí, že „*finální úprava textu byla nakonec vedena snahou po postupném odhalování rytmického vzorce přítomného v graficky fixovaném záznamu, aby bylo dosaženo kýženého výsledku: zachování a zvýraznění konstitutivních rysů básnického projevu ve formě rytimizované prózy navazující na literární tradici apostrofy, maximy gnómičského obsahu s původní a svébytnou estetickou kvalitou.*“¹⁰⁵

Jazyk básní je kultivovaný, může působit až archaicky. Odpovídá věku a povolání autora. Až na jedinou výjimku neobsahuje nespisovné ani hovorové výrazy. Místo toho se vyskytují slova knižní (např. lože, prokláno, záchvěv, nezhyne) a také několik zdvořilých. S jinými expresivou se nesetkáváme.

Pro větnou stavbu je charakteristická spíše komplikovanost, než jednoduchost. Mnoho básní má formu jediného dlouhého souvětí. Věty jsou bohatě rozvíjeny, Lízna používá množství přívlastků.

Pokud bychom chtěli Líznovu poezii někam zařadit, pak rozhodně do spirituální lyriky. Jejím hlavním tématem je vztah k Bohu, dennodenní prožívání víry, rozjímání nad křesťanskými hodnotami, nad pozemským i věčným životem. Básně překypují křesťanskými symboly a biblickými motivy. Mají formu modliteb, zamyšlení, vnitřních rozhovorů s Bohem, lidmi, přírodou. Jsou tedy často někomu nebo něčemu adresované, např. noci, krajině, kříži, kostelu. S tím souvisí časté apostrofy, ve většině případů na počátku básní. Skrze tato oslovení pak dává autor nahlédnout do vlastního vnímání a zakoušení Boha a jeho stvoření. Igor Fic tento způsob tvorby charakterizuje větou „*Jsem osloven a zpětně oslovuji.*“¹⁰⁶ A připomíná na tomto místě sbírku *Moji přátelé* Jakuba Demla, postavenou na podobném principu.

Lyrický subjekt Líznových básní, vycházíme-li z Červenkovy typologie, je ve většině případů identifikován s empirickým subjektem. Avšak můžeme se setkat také s případy autostylizace do proroka či mystika a to především v básních, jejichž tématem je určitá biblická událost (*Snímání z kříže, Zázračný noční lov, Vzkříšení...*). Lyrický subjekt zde danou situaci nazírá, jako by jí byl sám přítomen, avšak ne jako účastník děje, nýbrž jako

¹⁰⁵ FIC, Igor. Ediční poznámka. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 98.

¹⁰⁶ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014 s. 101.

pozorovatel, kterému je dáno vnímat události v širších souvislostech a rozumět skrytým tajemstvím, včetně nahlédnutí do nitra aktérů.

Dalším zajímavým případem jsou básně psané ve wir-formě, kdy lyrický subjekt nemluví jen za sebe, ale současně za všechny lidi, např. „*Alespoň dnes pláčeme s Tebou, Milostiplná.*“¹⁰⁷, „*V křivkách extáze lásky se vznášíme k výšinám nebe.*“¹⁰⁸, „...*ale my o Tobě víme, že jsi nevěřila na dluh...*“¹⁰⁹. Domnívám se, že tato tendence nehovořit jen za sebe, ale pojímat do své výpovědi celé lidstvo může plynout z kněžského povolání autora, z role pastýře, vůdce a průvodce lidí, především pak z onoho vědomí zodpovědnosti za druhé, které z tohoto poslání plyne.

Případem ještě jiného rázu jsou pak dvě básně podobného tématu: *Dozvuky Getseman bezdomovce* a *Stíny stesku bezdomovce*. Obě básně jsou sice psány ve 2. osobě, jsou onomu bezdomovci adresovány. Ve skutečnosti za něj však lyrický subjekt hovoří, vstupuje do jeho role, popisuje jeho pocity, jako by byl jím samým. A přesto není, ve druhé zmíněné básni vykazuje až prorocké vlastnosti („...*budou při posledním soudu přítěží.*“¹¹⁰), vnímá přesahy událostí, nahlíží do Božích úradků. Jedná se tedy o podobný typ lyrického subjektu jako v básních s biblickou tematikou. Připomíná též prorockého vypravěče děl Jana Zahradníčka.

V kontextu celé sbírky jsou však všechny zmíněné případy ojedinělé. V naprosté většině je lyrický subjekt identifikován s empirickým subjektem. Básně jsou Líznovým osobním svědectvím, v němž se výrazně promítá jeho osobnost a jeho život. Ve sbírce se setkáváme s Líznou – křesťanem, Líznou – politickým vězněm, Líznou – poutníkem a především Líznou – knězem a to knězem naplno sloužícím lidem (vězňům, Romům, bezdomovcům).

Na konec je nutno dodat, že forma Líznových básní není příliš promyšlená, účelná, natož rafinovaná. Vzniká spontánně. A já se domnívám, že to jí dodává na přitažlivosti. Stravinskij ve svém díle *Hudební poetika* napsal: „*Nezapomínejme, že je psáno: „Duch vane, kam chce.“ A z této věty bychom si měli zapamatovat hlavně slovo chce. Duch je tedy obdařen schopností chtít; tento princip spekulativní vůle je fakt.*“¹¹¹ Stravinskij zde má na mysli především hudební tvorbu, ale vyjadřuje se k umělecké práci obecně. Někdy poezii příliš promýšlíme a zapomínáme, že je živá. Někdy jí příliš svazujeme ruce. Lízna dává slovům volnost, zapisuje je tak, jak mu přišla na mysl, jak vyvěrala z jeho srdce. Sám mi v jednom telefonickém rozhovoru řekl, že neví, jestli to, co píše, poezie vůbec je nebo není. Nesnaží se

¹⁰⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 70.

¹⁰⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 81.

¹⁰⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 61.

¹¹⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 42.

¹¹¹ STRAVINSKIJ, Igor. *Hudební poetika*. 1. vyd. Praha: Arbor vitae, 2005. s. 40.

své dílo vměstnat do nějaké kategorie. Píše, jak duch vane. Je nezátížený znalostí básnické teorie, neřeší rytmus, vizuální ani zvukovou stránku. Také symboly, které používá, nejsou ve většině případů příliš překvapivé, autor se drží klasické křesťanské poetiky. Poutavost básní však netkví v originalitě, nápaditosti, ale v prostotě a upřímnosti výpovědi.

3.1 Prostor

Význam prostředí v Líznových básních není malý a zanedbatelný. Už sama skutečnost, že Lízna své básně ve většině případů zasazuje do konkrétního prostoru a věnuje pozornost jeho popisu, svědčí o tom, že prostor hraje svou roli při vzniku básně, v jejím obsahu i při recepci básně čtenářem.

Při analýze prostředí v Líznově poezii je nutné začít u toho, že autor je kněz, tedy člověk nábožensky vnímající. A jak praví Eliade: „*Příroda není pro náboženského člověka nikdy výlučně přirozená, je vždy obdařena určitou náboženskou hodnotou.*“¹¹² Líznova krajina nese aspekt sakrality. Je to krajina posvátná, v níž vše promlouvá, v níž je vše odrazem Božím. Proto se Lízna tak důvěrně obrací k nejrůznějším předmětům ve svém okolí, k stromům, dešti, ptákům apod. Není to proto, že by byl velkým milovníkem přírody. František Lízna při pohledu na přírodu hledí do očí Bohu. Krajina ho uvádí do Boží přítomnosti. „*Svět se ukazuje takovým způsobem, že náboženský člověk při pohledu na něj odkrývá početné modalities posvátného, a tedy bytí.*“¹¹³

3.1.1 Příroda jako místo Božího přebývání

Přítomnost Boha v přírodě můžeme pozorovat např. v básni *Ty v jeho náruči*, v níž jsou ptáčata chráněná v korunách stromů před bouří obrazem člověka ukrytého v Boží náruči v čase neklidu („*Ale v útrobach dutých kmenů se bezstarostně houpají mlád'ata opeřenců zcela podobná tobě, konejšené v čase bouře v náruči stromu Kříže.*“¹¹⁴). V básni *Lety* příroda ztělesňuje Boží pokoj a řád, který zůstává nezasažen zlem a lidskými hříchy. Podobně je tomu v básni *Stromy*. Příroda, v níž vše stojí na svém místě, je zde přímo postavena do kontrastu k člověku, nejistému, bloudícímu a páchajícímu škody.

¹¹² ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. s. 77.

¹¹³ ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. s. 77.

¹¹⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 37.

Stromy

*Jak nehybně stojíte a v sluneční záři babího léta vrháte na zem stín. Až potud je vše v pořádku. Jen já, osamělý, probíhám krajinou mezi těmi stíny a zvažuji, zdali se přiblížím k cíli a na konci vám nezůstanu něco dlužen.*¹¹⁵

Nejvýrazněji je pak Boží přítomnost v přírodě hmatatelná v básni *Zasněžená krajina I*. Zde má krajina přímo božské atributy, je Božím poslem, zrcadlí jeho podobu, a proto člověka k Bohu přivádí, zve, otevírá mu cestu.

Zasněžená krajina I

*Jak milostiplně přikrývá naše provinění, místa našich vin. Jak teskně vábí k pokusu o nové vzepětí. V sevření trýzně a času, v pádu do propasti věčného odsouzení probouzí pláč, smývá viny a dá tušit novou zemi a nové nebe.*¹¹⁶

Posvátnost krajiny se ale projevuje i v opačné poloze. Krajina nejen zrcadlí Boha, krajina se zároveň k Bohu obrací. Svou existencí Boha chválí („... vesele si prospěvuješ a tvá duše jása v Bohu Stvořiteli“¹¹⁷, „Jak narážíte na břehy v Jaltě, abyste svým šumem chválily Boha.“¹¹⁸). Vyjadřuje také věrnost svému tvůrci, oddaně mu slouží („...zatímco podzimní stromy vzpřímeně hledí. Zůstaly ti věrné. A tvé nahé tělo tiše oblékají do šatů z nádherně zbarvených podzimních listů.“¹¹⁹). V tom všem je příroda jakoby o krok před člověkem a proto ho symbolicky přibližuje k Bohu, vytváří mezi Bohem a člověkem prostředníka.

Líznův vztah k přírodě se projevuje také v apostrofách. Lyrický subjekt buď oslovuje zvířata, rostliny či jiné přírodní objekty (*Jablůňko u Veselí, Vlny Jeseníků, Vzpomínka na pramen lesního potůčku*) nebo krajinu jako celek (např. „...tolik milovaná úrodná krajino Hané“¹²⁰). Není tím ale vyjádřeno zalíbení v přírodě, jako spíše touha po sounáležitosti s ní a potřeba rozmlouvat se svým okolím. Jsem přesvědčena, že toto oslovování krajiny ústí především z autorova prožitku osamělosti, z touhy po blízkosti. V podobném duchu se

¹¹⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 51.

¹¹⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 26.

¹¹⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 62.

¹¹⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 53.

¹¹⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 89.

¹²⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 17.

vyjadřuje i Zdeněk Volf, když píše, že jsou apostrofy „nejpřímější cestou, jež dokáže překlenout prostor i čas člověka vystupujícího ze samoty.“¹²¹ Igor Fic nejednou srovnává Františka Líznu s Jakubem Demlem a odkazuje právě na podobnou motivaci těchto dvou básníků k apostrofovanému uměleckému vyjádření. Jakub Deml podle něj apostrofuje rostliny proto, „aby mu byly v personifikované podobě druhy v bolesti a pomocníky v překonávání smutku. Deml de facto vzdoruje samotě tím, že vytváří alegorický obraz nejbližšího okolí. Charakter květin a rostlin odvozuje z jejich vzhledu, tvářnosti, vlastností a účinků. Tímto způsobem láskyplně objímá celý stvořený svět a potvrzuje svou účast na jeho existenci.“¹²²

3.1.2 Příroda jako obraz pro stav duše

Lízna také velmi často naznačuje nebo přímo vyslovuje paralelu mezi přírodou a svými pocity a prožitky. Příroda vyjadřuje stav jeho duše, zvláštním způsobem s ním souzní. Když pláče, pláče s ním („Slzy se mísí s májovými kapkami deště.“¹²³, „Zřetelné údery kapek tajícího sněhu připomínají slzy dopadající na dno mé duše.“¹²⁴). Nebo v něm sama krajina vyvolává určité pocity („pohled do údolí umocňuje pocit osamění“¹²⁵). V básni *Vzpomínka* je atmosféra krajiny použita také jako obraz pro duši, ale nikoli lyrického subjektu, nýbrž ženy, na niž vzpomíná („Stmíváš se, krajino s křížem. Nikdo tě nepohládí, neutěší, nepovzbudí. Jen trsy trav se ve větru chvějí. Jsi jako ubohá osamělá žena sražená tenkrát v nočních hodinách opilý řidičem na Karlově náměstí...“¹²⁶).

Zvláštním případem je báseň *Skalní útes*. Opět jde o apostrofu, lyrický subjekt oslovuje skalní útes, ale poněkud důvěrněji než v jiných básních tohoto typu. Nazývá ho bratrem a vyjadřuje mu soucit. A z těchto znaků, jakož i z celkového očividného zaujetí nad tímto přírodním objektem, usuzuji, že lyrický subjekt spatřuje v útesu obraz sebe samého. Báseň se tedy z tohoto důvodu může zařadit mezi další básně, v nichž je krajina odrazem duše, ale s tím, že nezůstává jen u momentálních prožitků, nýbrž vyjadřuje dlouhodobý životní pocit.

¹²¹ VOLF, Zdeněk. Přímé poutě. *Tvar: literární obtýdeník*, 2015, roč. 26. č. 1, s. 22.

¹²² *Jak teskná je noc* [rozhlasový pořad]. Připravil Igor FIC. ČRo 3 - Vltava, 26. 12. 2014 21:00.

¹²³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 6.

¹²⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 91.

¹²⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 77.

¹²⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 76.

Skalní útes

*Bratře, soucítím s Tebou, když vidím, jak jsi za bouře bičován přívaly vod provázenými hukotem tříštících se vln. Sténáš vklíněn do vzdorující podnože země a nahoře na slunci se hřeje právě zrození beránci.*¹²⁷

Na závěr ještě zmíním texty, které představují krajinu jako laskavého přítele lyrického subjektu. Byla-li už řeč o věrnosti krajiny vůči Bohu, autor vnímá i její věrnost vůči člověku („*A jen ptáček v odpověď na moji osamělost na větvi hlasitě pípá.*“¹²⁸, „*sehnutá k zemi, máváš mi holými větvemi na pozdrav*“¹²⁹, „*A přece se zvedni a podívej! Nejsi na tu bolest tak sám. I stromy s tebou soucítí a pláčí, zachycují déšť...*“¹³⁰). Mnohdy je právě příroda jediným společníkem lyrického subjektu, je tím, kdo mu naslouchá, kdo ho symbolicky objímá, kdo ho vyvádí z tesknoty.

3.1.3 Sakrální objekty v krajině

Mezi architektonickými výtvoři zaujímají církevní stavby výlučné místo. Ostatní stavby totiž vznikly za nějakým praktickým účelem a od tohoto účelu se odvíjí významy, které v literatuře nesou. Církevní stavby však k žádnému praktickému účelu předurčeny nejsou. Naopak mají člověka z praktických zájmů na chvíli vytrhnout, dopřát mu odstup. Mají mu pomoci k pohledu na svět jako na celek. Když se pak člověk z těchto prostorů transcendence vrací do každodennosti, nevrací se stejný, ale vybaven základní orientací.¹³¹

V Líznově poezii je tento jev rozhodně hmatatelný. Chvíle, kdy lyrický subjekt přebývá v nějakém sakrálním prostoru, vybočují z obvyklého běhu života. Často se zde protínají různé časové roviny. Lyrický subjekt s odstupem pozoruje svůj život i sebe sama a pokračuje dál v cestě s novým poznáním, novým pohledem, obdařen novou milostí.

Konkrétně se jedná o tyto typy sakrálních staveb: chrám, kaple, kříž u cesty a prostor hřbitova. Každé z nich se nyní budu podrobněji věnovat, přičemž se zaměřím na oba aspekty těchto pojmů, na označující a označované, neboť jak praví Kubínová, „*církevní stavba je*

¹²⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 13.

¹²⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 23.

¹²⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 20.

¹³⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 11.

¹³¹ KUBÍNOVÁ, Marie. *Prostory víry a transcendence*. In *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Praha: H & H, 1997. s. 128.

bytostně předurčena být místem symbolickým, plnit symbolickou funkci.“¹³²A jakožto symbol má tedy již před vstupem do literárního díla, na rozdíl od ostatních budov, dvě stránky.¹³³

S kostelem se setkáváme v šesti básních, a co je zajímavé, jen v jediném případě se lyrický subjekt ocitá v jeho interiéru (*Kriste*). Ve většině případů je kostel prvkem v krajině, který lyrický subjekt spatřuje a většinou také oslovuje („*V mlžném oparu zahalený Svátý Hostýnku!*“¹³⁴, „*Střežen anděly v dáli se třpytíš s monstrancí v samém svém středu.*“¹³⁵, „*Lze se však otočit a v úžasu vidíš v prstenci tmavých košatých stromů kopuli chrámu svatohostýnského.*“¹³⁶).

Z částých apostrof vyplývá blízký osobní vztah ke zmíněným kostelům, ale i k prostoru chrámu obecně. Proč jsou tedy chrámy v Líznových básních vzdálené v obzoru? Má to značit nedostupnost Boha? Myslím, že nikoli, že jde o pravý opak. Obraz chrámu zasazeného do krajiny znamená jistotu, jistotu Boží přítomnosti ve světě, vždyť chrám je místem jeho přebývání. Vzpomínám si, jak mi František Lízna s důležitostí sděloval, že ze hřbitovní lavičky v Chotěborkách, na které rád sedává, lze při dobré viditelnosti spatřit Svátý Kopeček. Představuji si, jak často a s oblibou hledá v krajině tento bod, který ho naplňuje pokojem. I z básní je nejednou patrné, jak pohled na kostel vnáší lyrickému subjektu do duše klid (*Soumrak*). V básni *Zarosené okno* zase začíná lyrický subjekt zpověď o své bolesti slovy: „*Jen v náznacích je vidět chrám...*“¹³⁷. Tedy nepřítomnost, špatná viditelnost chrámu v krajině je symbolem destrukce. Bortí se jistota a řád, duše je pohlcena trýzní. Konečně o tom, že vzdálenost chrámu nenaznačuje vzdálenost od víry, ba naopak, svědčí výmluvně slova: „*Vzdálenost vzbuzuje touhu po vykročení k tobě, poklade seslaný z nebe.*“¹³⁸

Specifické místo, jaké v Líznově poezii zaujímají chrámy, vyvstává také z kontrastu vůči prostoru kaple a kamenným křížům. S křížem se lyrický subjekt setkává na cestě, toto setkání je neplánované, náhodné. Představuje zastavení uprostřed putování, týká se kratšího okamžiku. Oproti tomu chrámy jsou konstantou. Tyčí se na vrcholcích kopců, viditelné a všudypřítomné. Jsou tedy pro lyrický subjekt stálejšími druhy. A především jsou to svatostánky. Nejsou to pouze symboly ukazující na Boha, jak je tomu u kamenných křížů.

¹³² KUBÍNOVÁ, Marie. Prostory víry a transcendence. In *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Praha: H & H, 1997. s. 130.

¹³³ KUBÍNOVÁ, Marie. Prostory víry a transcendence. In *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Praha: H & H, 1997. s. 130.

¹³⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 7.

¹³⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 66.

¹³⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 77.

¹³⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 23.

¹³⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 66.

Jsou to místa, kde je Bůh podle křesťanské věrouky fyzicky přítomen a z toho plyne zásadní rozměr těchto prostor.

Oproti kapli, stavbě menších rozměrů a zčásti i proto synonymu osobní modlitby, je kostel dominantou krajiny, je ztělesněním Božího majestátu. A také symbolem církve, neboť je místem setkávání věřících. Právě této rovině se František Lízna dotýká v básni *Cholinský kostele*.

Cholinský kostele

*Vysoká je tvoje věž, když brzy ráno v teplých dnech odcházejícího léta stojím pod tebou a s hlavou zvrácenou dívám se vzhůru. Jak dlouho ještě budeš poctivě vyzvánět a volat věřící k modlitbám? Jak ještě dlouho?*¹³⁹

Kaple, jak už bylo řečeno, je zpravidla prostorem menších rozměrů a nemusí být samostatnou stavbou, nýbrž může být součástí jiné (kláštera, kostela, školy apod.). Na rozdíl od kostela, který je většinou dominantou obce nebo se tyčí v krajině na výrazném, dobře viditelném místě, může být kaple umístěna ve zcela opuštěných končinách, málo viditelná a skrytá. Už z těchto atributů plyne její odlišné postavení. Kaple sama o sobě navozuje pocit skromnosti, nenápadnosti a skrytosti.

Oproti kostelu, který je v první řadě místem určeným pro bohoslužbu, je kaple více spojena s modlitbou. A v případě Líznovy poezie jde o modlitbu osobní, nikoli společnou. Je to místo osobního tichého přebývání s Bohem, prostor důvěrnosti mezi Bohem a člověkem.

Lízna zachycuje prostor kaple v básních *Svítání v exerciční kapli* a *V kapli Božího milosrdenství*. U obou básní je prostředí uvedeno již samotným názvem a dokonce je konkretizováno. O jedné kapli víme, že je zasvěcena Božím milosrdenství. O druhé nevíme, komu je zasvěcena, ale nachází se zde ostatky košických mučedníků, takže se zmíněná kaple pravděpodobně nachází na Slovensku. A především, František Lízna ji navštívil, jak z názvu plyne, během exercicií či alespoň návštěvě místa spojeného s exerciciemi. I s tím může souviset atmosféra oné básně. Exercicie (duchovní cvičení) totiž znamenají obnovu ducha, prohloubení svého bytí, očištění, odložení starého a přijetí nového. A právě o tom básně podává svědectví.

¹³⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 24.

Lyrický subjekt básně se vyznačuje intenzivním duševním prožíváním, vykazuje velkou vnímavost pro místo a pro čas, na němž se nachází, ale také pro vlastní nitro zmítané mezi tísní a nadějí. Je postaven před tvář Boží, vydává se mu až na dřev, vystavuje své nitro k proměnění a přirozeně zakouší bolest. Připomíná Marsya stahovaného z kůže, člověka zbavujícího se svého starého lidství a oblékajícího lidství nové. Lyrický subjekt mluví o prostoru „*prodchnutém čímsi tajemným až k prasknutí*.“¹⁴⁰ Tento okamžik, podobný těžkému porodu, stojí totiž mimo čas a prostor. Je jako tenký můstek mezi dvěma břehy. Ne náhodou je časem této básně svítání, čas přechodu ze tmy do světla.

Svítání v exerciční kapli

*Přechod ze tmy do světla. Stěna ozářená ranními červánky, nadějí a smilováním z nebe. Svatostánek označen červeným vpichem kopí, vpravo zavěšené krvavé ostatky košických mučedníků. Zvláštní opuštěnost, tesknota a smutek. Modlím se sám v prostoru prodchnutém čímsi tajemným až k prasknutí.*¹⁴¹

Velmi podobně vyznívá i druhá zmíněná báseň. Opět je časem básně ráno, opět je zmíněno probodené srdce Kristovo.¹⁴² Lyrický subjekt taktéž stojí mezi trýzní a nadějí, ale báseň jako celek odkazuje k naději více než k bolesti. Slzy lyrického subjektu jsou slzy očištění a Bůh „*v nitru srdcí vytrvale láskou tepe*.“¹⁴³

V kapli Božího milosrdenství

*Pláčem nemůžu zcela zalít vyprahlá místa, kde žár touhy po lásce ve mně sežehl květy růží pučících v zahradách ráje ještě před Adamem. Ranní chlad. Stěna presbytáře tone v barevných paprscích vycházejících z probodnutého srdce. Vpravo přes vitráže proniká sluneční záře, z protější zdi doléhá mechanický tikot nástěnných hodin, klášterní chodby místo modliteb znějí zvuky všedního dne. Jen On v nitru srdcí vytrvale láskou tepe.*¹⁴⁴

¹⁴⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 33.

¹⁴¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 33.

¹⁴² V první básni šlo o obrazné vyjádření „*svatostánek označen červeným vpichem kopí*“.

¹⁴³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 90.

¹⁴⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 90.

Než bude řeč o kříži, cítím potřebu specifikovat, o jaký typ církevní památky se jedná. Čeština totiž nemá konkrétní název, kterým by se tyto kříže daly označit, jako existuje např. výraz „boží muka“ označující drobné stavby sloupového tvaru s výjevem Kristova umučení. Použití výrazu krucifix je nepřesné, neboť si člověk pod tímto výrazem běžně představí spíše kříž nástěnný. František Lízna však mluví o křížích umístěných v krajině, křížích jakožto samostatně stojících stavbách. Rozhodla jsem se je nakonec označovat jako „kamenné kříže“, protože Lízna v některých básních přímo zmiňuje právě kříž kamenný. Jsem si však vědoma nedostatečnosti tohoto označení, neboť kámen není zdaleka jediným materiálem, z jakého může být kříž zhotoven.

Kříže se oproti kaplím vyskytují v Líznově poezii častěji. A jak už bylo řečeno, setkání s křížem nebývá účelné, jeví se jako krátké zastavení na cestě, krátké připomenutí Boží přítomnosti. Ostatně za tímto účelem lidé kamenné kříže stavěli. Měly být pobídkou k modlitbě a usebrání, obrátit pozornost člověka na Krista. Ve své podstatě a ve svém primárním účelu jsou to symboly, symboly rozesté po krajině. Proto jim bude věnováno také několik řádků v podkapitole o symbolech. Aby se příliš netříštily tyto dva pohledy na kříže, zaměříme se nyní pouze na to, jaký význam má pro lyrický subjekt setkání s křížem, jakožto sakrální stavbou zasazenou do krajiny.

Jako zásadní a exemplární považuji báseň *Nahota u kříže nad Měrotínem*.

Nahota u kříže nad Měrotínem

*Dnes, teprve dnes jsem si vzpomněl na všechny své nevěry, na dny polibků s Jidášem. Tvé přibité tělo na kamenném kříži chybí a nelze zlíbat jeho rány. Jak jen kámen svou tvrdostí a chladem připomíná mé srdce bezcílně vláčené časem, zatímco podzimní stromy vzpřímeně hledí. Zůstaly ti věrné. A Tvé nahé tělo tiše oblékají do šatů z nádherně zbarvených podzimních listů.*¹⁴⁵

Tato báseň už svým názvem vyjadřuje sílu a napětí oné chvíle u kříže strávené. Zajisté nemohlo jít jen o letmou, automaticky vyslovenou modlitbu, nýbrž o hluboké setkání s Kristem, které je možné právě po odhození břemen, odkrytí srdce, tedy v symbolické „nahotě“. Že s sebou tato břemena vláčel lyrický subjekt už dlouho, vyjadřuje věta „Dnes, teprve dnes jsem si vzpomněl na všechny své nevěry, na dny polibků s Jidášem.“¹⁴⁶ a také

¹⁴⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 89.

¹⁴⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 89.

slova „připomíná mé srdce bezcílne vláčené časem“¹⁴⁷. Nahota je ale vztažena, a zde už výslovně, také na Krista, vydaného rukám i pohledu lidí v naprosté obnaženosti. Místo s křížem je tedy pro lyrický subjekt místem těsného přiblížení se Kristu. Je současně milníkem, od kterého se vrací jiný, než přišel. Důležitá právě pro pochopení specifík tohoto místa je skutečnost, že lyrický subjekt vnímá kříž i okolní přírodu jako jeden celek. Okolní příroda jako by si byla vědoma, že je součástí zvláštního posvátného místa. Věrné stromy zasypávají listy Kristovo tělo. Celý tento výjev je pro lyrický subjekt obrazem, ve kterém se nachází. Vyjadřuje to už oním přirovnáním sebe samého ke kameni.

V mnoha směrech podobná je báseň *Kříži*. Kříž je zde také vyobrazen jako součást krajiny. Setkání s křížem pro lyrický subjekt taktéž znamená pobídku k zamyšlení, lítosti, rozjímání nad Kristovým utrpením. Ale obsahuje i něco dalšího, totiž vnímání kříže jako znamení svědčící o Bohu, znamení, které může být dalšími lidmi spatřeno i přehlédnuto. Lyrický subjekt vyslovuje povzdech: „*Kdo si tě povšimne...!*“¹⁴⁸. Kříž nemá význam jen pro něj. Zamýšlí se nad tím, jaký význam má pro lidi, kteří kolem něj prochází.

Naopak zcela osobní vztah ke kříži nalezneme v básni *Obnovený kříž u cesty*.

Obnovený kříž u cesty

*Absolutní ticho a bezvětrí, cesta do Borotína. Vpravo v údolí ztemnělé lesy, vlevo na starém, z dětství dobře známém pískovcovém soklu bez nápisu obnovený kříž. Určitě mě přečká. Milník milosti, který předurčil mou budoucnost kriminálního. Zvedal moje prsty k čelu, abych nezapomněl na trpícího Krista. Opřen o oblohu plnou jasných hvězd je i ve tmě dobře viditelný.*¹⁴⁹

Kříž, „*milník milosti*“, je v této básni více než kde jinde zachycen jako pevný bod, bod i ve tmě viditelný, stálejší než lidský život, trvale a trpělivě čekající na příchozího. Ztělesňuje stálost víry předávané od dětství. Skrze personifikaci „*zvedal moje prsty k čelu*“¹⁵⁰ připisuje Lízna kříži podíl na své víře i na své budoucnosti. Potvrzuje tak význam této stavby, naplnění jejího účelu ve všech směrech.

Jednou se pak v básni *Ztemnělá večerní obloha za hřbitovním křížem* setkáme i s křížem hřbitovním, který oproti jiným křížům vykazuje jistá specifika. V první řadě nemá

¹⁴⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 89.

¹⁴⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 57.

¹⁴⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 80.

¹⁵⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 80.

zastavit pocestného, nýbrž stojí na místě, kam chodí lidé navštívit hroby zesnulých, stojí tam jako symbolické zobrazení Boží přítomnosti. Přesto lyrický subjekt taktéž vnímá kříž jako prvek v krajině („*Kamenný kříž přede mnou splývá s krajinou.*“¹⁵¹) a jako pobídku k rozjímání nad Kristovým utrpením („*Oběť Spasitelova, Jeho nevtíravá láska k nám.*“¹⁵²).

A touto básní jsme se dostali k prostoru hřbitova, který je v Líznově poezii také jednoznačně sakrálním prostorem, ačkoli v literatuře tomu tak nebývá vždy. Hřbitov bývá, zvláště v literárních památkách z období romantismu, ale nejen, prostorem tajemna, strachu a hrůzy, synonymem zmaru, zániku, smutku. Bývá místem pochmurným, někdy až děsivým nebo dokonce působištěm temných sil. Lízново pojetí je oproti tomu zcela křesťanské, hřbitov je místem odpočinku, čekání na vzkříšení. Proto má atmosféru klidu a pokoje a dokonce je místem naděje. Tak je tomu v básni *Čekání na vzkříšení u paty kříže*, kdy lyrický subjekt pozorující kamenné anděly na zdi hřbitova rozvíjí představu posledního soudu a vzkříšení těl.

3.1.4 Jiná místa

Do úplnosti výčtu ještě jmenujme prostředí farského pokoje. Vyskytuje se sice jen jedenkrát, v básni *Bezsná noc*. Je mu však věnován vcelku obsáhlý popis, takže báseň velmi působivě toto místo přibližuje a navozuje čtenáři jeho atmosféru.

Ve dvou případech je také zmíněno prostředí města a pokaždé je spojeno s utrpením, nebezpečím a strachem (*Stopy do ráje, Vzpomínka*). Stojí tak v absolutní opozici vůči přírodě – pokojné, posvátné a laskavé.

3.2 Čas

3.2.1 Tři dimenze času

Nejprve bych se chtěla zamyslet nad použitím času minulého, přítomného nebo budoucího a nad souvislostí mezi použitým časem a charakterem básní.

¹⁵¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 82.

¹⁵² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 82.

Většina básní je napsána v čase přítomném. Básně jsou svědectvím o prožívané chvíli, kterou chtěl básník zaznamenat. Setkáme se však nejenom i s texty, které ačkoli jsou psány v čase přítomném, reflektují události minulé, např. *Vlny na Jaltě*, *V hotelu Le Meridien*, *Paradoxy vzpomínek na minulost*. Jedná se o vzpomínky na různé osoby nebo zážitky z cest, které Lízna zpřítomňuje, tedy znovuprožívá. Na podobném principu je vystavěna i báseň *Lety*, ale její charakter je odlišný. Autor zde nezpřítomňuje vzpomínku, nýbrž bolest, která stále trvá. Vzpomíná na krutosti, které se staly v historii („*Po polní kostrbaté cestě kodrcá bryčka s mrtvými těly a suroví dozorci znásilňují ženy.*“¹⁵³) a přímo potvrzuje přesah tohoto utrpení do přítomnosti, když říká: „*Zůstávají nezhojené rány v duši.*“¹⁵⁴. Tedy bolest byla, je a bude. Ačkoli je tato báseň v přítomném čase, propojuje všechny tři dimenze času.

Přítomný čas je také ve většině případů použit v básních, které mají formu modlitby (*Na cestě*, *Mezera v čase*). A až na pár výjimek (*Golgota*, *Vzkříšení*) se v přítomnosti odehrávají také básně zachycující biblické události. Lízna tak souzní s křesťanským pohledem na Písmo svaté jakožto živé slovo Boží, nevztahující se jen k minulým událostem, ale promlouvající v přítomném okamžiku ke každému konkrétnímu člověku.

O tom, že je přítomnost zásadní polohou Líznových básní mohou podat důkaz také básně *Solidarita* a *Společné kroky*. V nich se setkáváme s časovým průřezem, zachyceny jsou události, které se dějí na rozdílných místech, ale v jeden moment. Autor tak tedy projevuje vnímavost pro význam přítomné chvíle, která vytváří pomyslnou síť, jež vše propojuje. Na ukázkou lze uvést báseň *Společné kroky*, ačkoli zrovna tato báseň není psána v čase přítomném, nýbrž budoucím. Pracuje ale s přítomným okamžikem stejně, jak bylo nyní popsáno. Propojuje tři dějiště, modlí se cistercičky v klášteře, pak onoho neidentifikovaného a v podstatě fiktivního člověka, který se v té chvíli modlí a nakonec samotného lyrického mluvčího, o němž však nevíme, kde se nachází a v jakém vztahu je k ostatním postavám a místům.

Společné kroky

*Za minutu v Romont cistercičky začnou zpívat a v okolí snad aspoň jedna duše procitne ze spánku, zaslechne vyzvánění klášterního zvonu a ve své samotě udělá kříž, sepne ruce a ještě v noční tmě pocítí stesk po Bohu a tiše zapláče.*¹⁵⁵

¹⁵³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 36.

¹⁵⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 36.

¹⁵⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 43.

Minulý čas je zcela podle očekávání použitý tam, kde se jedná o vzpomínky (*Jablůňko u Veselí, Vzpomínka na pramen lesního potůčku, Obnovený kříž u cesty*), o reflexi minulých zážitků (*Palčivá noci*) apod.

Budoucí čas se nejčastěji vyskytuje v úvahách o ráji, o posledním soudu, o budoucím věku (např. *Vzepětí, Noci, Soumrak, Čekání na vzkříšení u paty kříže...*). Druhou velkou skupinou básní, v nichž bývá většinou použit čas budoucí, jsou apostrofy. Často totiž mají formu prosby nebo výzvy (např. „*Něho! I teskná leť a pronikni nocí až tam, kde spí v této chvíli láska, a nenech se nikým a ničím odradit.*“¹⁵⁶, „*Vzplaň plameni, vzplaň a hoř, ať zjihnou naše srdce...*“¹⁵⁷, „*V mlžném oparu zahalený Svatý Hostýnku! Soucitně oviň ochranným pláštěm Panny Marie chladem zkřehlého poutníka...*“¹⁵⁸). Setkáváme se zde s polohou proseb, kterou bychom očekávali spíše v básních – modlitbách, směřovaných k Bohu. Když lyrický subjekt básní hovoří s Bohem, nikdy ho ale neprosí. Vyjadřuje svůj vztah k němu (*Noční adorace, Mezera v čase, Zbytek*), chválí ho (*Golgota*) nebo mu klade otázky (*Na cestě*). V žádné básni se však se svou prosbou přímo k Bohu neobrací, nýbrž právě skrze různé zástupné objekty, ať už konkrétního nebo abstraktního rázu, případně k Panně Marii (*Bolestná Panna Maria*).

3.2.2 Denní doba

Je-li v Líznových básních zmíněna denní doba, pak se většinou jedná o noc, případně svítání. Proto se v této podkapitole budu věnovat výhradně noci a její symbolice.

Noc v Líznových básních není jen časovým určením. Stává se zásadním motivem. Najdeme ji nesčetněkrát v názvech básní (*Bezesná noc, Palčivá noci, Noční probuzení, Noční adorace, Odpověď na noční bdění, Noci, Pláč noci v postní době* aj.) a především v názvu celé sbírky. Tato častá přítomnost noci plyne jednak z toho, že Lízna často v noci básně tvoří, jak mi při rozhovoru potvrdil. Ale také z toho, že motiv noci doprovází sdělení jeho básní, slouží k vyjádření pocitů. Nejde zdaleka jen o noc vnější, o časový prostor, jenž obklopuje člověka, ale také noc vnitřní, o stav duše.

Jaká je Líznova noc? Je především teskná, což chce zdůraznit už název sbírky. Noc

¹⁵⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 15.

¹⁵⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 19.

¹⁵⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 7.

odkrývá bolesti duše. Ve dne je dokáže člověk přehlušit, v noci však stojí neodbytně před ním. Noc obnažuje, v ní jsou vysloveny nejnítěrnější city a touhy. Člověk odkrývá skryté, stává se nahým, otevírá srdce a rozmlouvá.

Závoji stesku

*Nahý našlapuji tiše po špičkách noční tmou k oknu s výhledem do krajiny, srdce prokláno šípem bolesti. Nic nelze dělat, jen tiše stát a beze slova plakat a vyjadřovat vděčnost za to, že jsme milováni.*¹⁵⁹

Líznova noc je však také časem setkání, navzdory samotě, kterou lyrický subjekt nepopíratelně prožívá, která je v básních tematizována. Ačkoli je totiž lyrický subjekt vzdálen od lidí fyzicky, prožívá setkání vnitřní, skrytá, ve snu, v modlitbě, v myšlence. Jako příklad může posloužit báseň *Noční probuzení*.

Noční probuzení

*Něho! I teskná leť a pronikni nocí až tam, kde spí v této chvíli láska, a nenech se nikým a ničím odradit. Ať zapláče žárlivostí má hrana a slza ať skane a svlaží tvé tělo spící v neklidných záchvěvech snů.*¹⁶⁰

Z mnohých básní můžeme cítit absenci Boha a naprostou opuštěnost lyrického subjektu, vydaného napospas noční temnotě. Není však nikde přímo vyjádřena. V básni *Noci* naopak čteme: „*Jen skrze přímluvné prosby andělů a svatých tohoto dne se základy, na nichž stojíme, nechvějí a nehrozí zřícením do propasti smutku.*“¹⁶¹ Lyrický subjekt tedy cítí i v těžkých chvílích oporu ve víře. Věří, že nebe stojí při něm, bojuje za něj a spolu s ním. Tedy opět je řeč o blízkosti v duchovní rovině, nikoli v rovině fyzické.

Petr Cekota v knize *Noci bezmoci* sleduje motiv noci a jeho pojetí od barokních mystiků, přes romantické básníky, až po současné autory. Podle těchto charakteristik je patrné, že Lízново pojetí noci nejvíce souzní s pojetím barokním. Paralely nacházíme především u sv. Jana od Kříže, v jehož díle *Temná noc* je noc chápána jako cesta ke světlu,

¹⁵⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 10.

¹⁶⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 15.

¹⁶¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 71.

k mystickému sjednocení s Bohem v lásce. Tato cesta však nezbytně vede skrze opuštěnost a prázdnotu, aby byl potvrzen její očištný charakter.¹⁶² „K tomu, aby bylo možné mluvit o hranicích samoty a jejich překročení, je třeba dospět až na její samotné dno.“¹⁶³

Podobně i lyrický subjekt Líznových básní sestupuje na ono dno samoty. Ne však proto, aby zde propadl nicotě. Jeho cesta temnotou nevyhnutelně míří ke světlu. Konečně v básni *Tušení konce* nabývá pojem noci jiného rozměru a vyznívá jako nadějná odpověď na básně teskné: „Noci! Vím, že jednou se navždy změníš v jas soudného dne...“¹⁶⁴. A témuž tématu se věnuje báseň *Svítání*.

Svítání

V tmách záchvěvy tušení. Tajemné tympány. Bubnují, pronikají všemi škvírami, nelze je zastavit. Na útěk se dávají všichni, kteří se bahní v tmách! Opět přichází tušené světlo nové naděje.

Byla už zmíněna podobnost Líznova pojetí noci s pojetím barokních mystiků. Je však nutné dodat, že Lízna ve svém prožívání neméně souzní se současnými křesťanskými básníky, jejichž síla je podle Cekoty právě v oné bezmoci a osamocení v noční tmě. Křesťan – básník vydává v poezii svědectví, že má smysl touto cestou noci jít. Neboť přišel-li o všechno, získal mnohem víc. Vydává svědectví, že tato noc nezahrnuje jen opuštěnost a bolest, je zároveň nocí setkání, sjednocení, proměnění. V noci, jak říkal Novalis, „*jsme samotni se vším, co milujeme*.“¹⁶⁵

3.2.3 Roční období

Z ročních období pojmenovává Lízna přímo jen jedno jediné a tím je podzim. Ostatní roční období můžeme sice vnímat také a to podle typických atributů, jako je pro zimu sníh nebo pro jaro májový déšť. Jejich název však není nikdy vysloven.

¹⁶² CEKOTA, Petr. *Noci bezmoci: studie o křesťanství a současné české poezii*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 8.

¹⁶³ CEKOTA, Petr. *Noci bezmoci: studie o křesťanství a současné české poezii*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 9.

¹⁶⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 65.

¹⁶⁵ CEKOTA, Petr. *Noci bezmoci: studie o křesťanství a současné české poezii*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 70.

Do období podzimu je zasazeno celkem pět básní (*Pohled do podzimní deštivé krajiny, Zbytek, Podzimní tah ptáků, Nahota u kříže nad Měrotínem a Pohled z okna na laskavost podzimního času.*) A co báseň, to jiná práce s motivem podzimu.

V básni *Pohled do podzimní deštivé krajiny* lyrický subjekt vyznává, že je mu období podzimu blízké. Spatřuje v něm, jak už to tradičně bývá, symbolický obraz stáří, nachází v něm tedy určitý odraz sebe sama a také svých momentálních pocitů, které by se daly označit jako zármutek nad promarněným, nad nevyužitými příležitostmi, nad časem, který byl místo věčnosti naplněn pomíjivostí.

Pohled do podzimní deštivé krajiny

*Jak jste mi blízcí, dni podzimu. Má mladost za mnou již jen teskně mává. Opření o chabé útěchy letmých rozkoší jsme promarnili tah k Boží lásce! To už je všechno pryč a děšť těchto podzimních dní se nostalgicky mísí se slzami opožděné, ale přece jen přítomné lítosti.*¹⁶⁶

Lízna je tedy v této básni věrný tradičnímu vnímání podzimu jako času melancholie (s čímž se setkáváme např. u Vladimíra Holana nebo Františka Halase). Další Líznovy podzimní básně ale melancholicky určitě nevyznívají, naopak jsou chválou života a dýchá z nich radost. Lízna z tohoto hlediska podzim předpodstatňuje. Raduje se z posledních chvil existence, ať už jde o existenci přírody nebo i jeho vlastní (pokud zůstaneme u spojitosti podzimu a stáří). Skrže barevnost listů a další projevy přírody vnímá intenzitu života, který ačkoli se chýlí ke konci, není podoben temnému skomírání, nýbrž je přítomen v plnosti.

Pohled z okna na laskavost podzimního času

*Jak je krásné, když hrst zvadlého listí náhle v poryvu větru vzlétne k oblakům a rozvine se jako vějíř v prstech staré dámy a draci na provázcích v rukou dětí se chvíli třepotají pod oblakem, než tiše klesnou k zemi a stanou se její hebkou přikrývkou.*¹⁶⁷

A my víme, že i autorovo stáří je časem prožívaným v plnosti, v intenzivním rozmlouvání s Bohem, v setkávání s lidmi. Už samotný fakt, že teprve v tomto období života začal Lízna souvisle tvořit poezii a také chodit na své poutě, o tom svědčí.

¹⁶⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 48.

¹⁶⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 95.

Skutečnost, že z Líznových básní není patrný žádný strach ze stáří a ze smrti, vychází z jistoty víry. Lízna vědomě směřuje k cíli, k naplnění života ve smrti, neboť ta je branou do věčného přebývání s Bohem. Proto se ve svých básních tak často dotýká posledního soudu, vzkříšení těl a ráje. A proto pro něj není čas podzimu, potažmo i zimy spojován se zánikem. Je to čas pokoje, laskavosti a radosti.

To potvrzuje i báseň *Podzimní tah ptáků*, v níž je hned na počátku podzim charakterizován slovy: „*Chybí ukvapenost, všichni trpělivě sbírají plody dřívější setby.*“¹⁶⁸ Sklizení plodů zajisté neodkazuje pouze k dění v přírodě, ale i v životě člověka. A je jednoznačně spojeno s pokojem, je to děj odehrávající se s rozvahou, trpělivě, tedy důkladně a dopodrobna. Toto poklidné sklizení a třibení je postaveno do kontrastu k ukvapenosti, jež bývá atributem mládí. Ukvapenost předpokládá přehlížení, nedocenění, povrchové vnímání, které nesestoupí do hloubky skutečností. Intenzita života tedy jasně spočívá v čase podzimu, v čase stáří, neboť je to čas žitý s důsledností, čas, který jasně směřuje k nebi, k odpoutání se od pozemského: „*V křivkách extáze lásky se vznášíme k výšinám nebe.*“¹⁶⁹

3.2.4 Liturgický rok

Kromě ročních období se také můžeme setkat v Líznově poezii s pojmy vztahujícími se k liturgickému roku, jak k celým obdobím (např. *Pláč noci v postní době, Začátek Vánoc*), tak k jednodenním slavnostem a památkám.

V básni *Před slavností Ducha Svatého* vyznává například lyrický subjekt svou nepřipravenost a nehodnost pro přijetí Jeho darů. Tradiční symbolické pojetí Ducha Svatého jako holubice propojuje s holubicí Noemovou, která byla vyslána, aby po potopě ohlásila nalezení země.

Báseň *Svátek Neposkvrněného srdce Panny Marie* je prostým gestem lásky vůči Panně Marii. Církevní svátek Neposkvrněného srdce Panny Marie se zde jeví spíše jako podnět k onomu mariánskému rozjímání.

Zajímavá je báseň *Kateřino*. Hned první slova jsou slova adresná, ale nikoli postavě světice, jako spíše jejímu svátku. Následující věty se však už obrací k její osobě.

¹⁶⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 81.

¹⁶⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 81.

*Zanikáš letos v oktávu Velikonoc, ale my o Tobě víme, že jsi nevěřila na dluh a Tvá láska Tě přitáhla ke Spasiteli tak, že jsi obmyta krví přijala jeho oběť na kříži velkého utrpení.*¹⁷⁰

Tím však výčet končí a nejen proto si troufám tvrdit, že prožívání liturgického roku není pro Líznovu poezii nijak zásadně určující, respektive nejedná se o nosný prvek. Současně je však potřeba vnímat, že mají tyto církevní svátky v poezii své místo. Jsou podnětem k dalším úvahám, pobídkou k zamyšlení. Jsou doprovodným prvkem, podobně jako doprovází autora i v osobním životě, o čemž mohou vydat svědectví například jeho poutní deníky.

3.3 Hlavní motivy v poezii Františka Lízny

3.3.1 Reflexe kněžského života

Prožívání vlastního kněžství je v Líznově poezii naprosto zásadním prvkem. Patrné je především skrze vyjádření vztahu k Bohu, vztahu velmi těsného, životně nezbytného, určujícího. Častými tématy Líznových básní je proto stesk po Bohu, touha po jeho blízkosti, radost z Boží lásky, prožívání samoty a ticha. Setkáme se také se snahou zachytit a básnický vyjádřit duchovní zážitky autora, především modlitbu a bohoslužbu oběti. Všem těmto tématům se budu nyní podrobněji věnovat.

Stesk je jedním z nejfrekventovanějších slov v celé sbírce. Lyrický subjekt prožívá velmi bolestně vzdálenost, která ho od Boha dělí. Touží po Jeho objetí, po Jeho slovu, po útěše, tak jako touží milenec po své milé, matka po dítěti, dítě po matce. Vztah kněze a Boha je obdobný v oné blízkosti až intimitě, a také v naléhavé touze po naplnění. Stesk je pak prostředkem i prostorem této lásky k Bohu („*Smítko smutku a stesku po Tobě, Pane, dopadá na dno mé duše...*“¹⁷¹, „*Tak vypadá stesk po Tobě, Pane, v lázni utrpení.*“¹⁷²).

Zajímavá je báseň *Mezera v čase*, kdy lyrický subjekt vyjadřuje stesk absencí smyslových vjemů a jmenuje postupně, vyjma chuti, jednotlivé smysly člověka, tedy zrak, sluch, čich a hmat. Nakonec se na pátém místě dotýká vlastního rozumu a vůle („*Když tě*

¹⁷⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 61.

¹⁷¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 34.

¹⁷² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 72.

*nehledám a jdu bezcílně...*¹⁷³). Tedy příčinou vzdálenosti mezi Bohem a lyrickým subjektem není jen Bůh, jenž se skrývá a nedává se zakusit. Příčinou je stejně tak člověk, který se nesnaží jej hledat a poznávat, který neodpoví na Boží pozvání.

Mezera v čase

*Když Tě v temnotě nevidím, teskním. Když v tichém vánku nezaslechnu Tvůj hlas, teskním. Když nejsem sycen tvou vůní, teskním. Když rukama a pažemi Tě neobjímám, teskním. Když Tě nehledám a jdu bezcílně a motám se v roklinách vyprahlé země, teskním, Bože, po Tobě.*¹⁷⁴

Tajuplná intimita mezi Bohem a knězem je výrazná také v básni *Polibek kříže v ranním nedělním dešti*.

Polibek kříže v ranním nedělním dešti

*Kříži, ach jaký průnik mlčení! Políbení bez objetí. Probodená! Slzy se mísí s májovými kapkami deště.*¹⁷⁵

Kněz a Kristus se setkávají beze slov, bez dotyku, bez hmatatelného splynutí. Kristus je přibit ke kříži a člověk ke svému lidství. Splynutí probíhá skrytě, právě v onom prostoru ticha, kde dochází k průniku, setkání božské a lidské bytosti.

Jinde lyrický subjekt vyjadřuje svou lásku k Bohu soucitem nad ním. Soucitem nad Bohem opuštěným, ukřížovaným, trpícím, jenž se z lásky vydal do rukou lidí.

Kriste

*Pelikáne živý, stojící v mnichovském chrámě za mřížemi. Jak jsi zbědovaný! Se zraněnou duší, se soucitem pohlížím na tvou tvář zalitou krví. Tak jsi zmučený, že jen duše zatracence nad tebou se nezlomí a nezapláče. Tak jsi zbědovaný, že celé nebe nad tebou se mnou pláče.*¹⁷⁶

¹⁷³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 38.

¹⁷⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 38.

¹⁷⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 6.

¹⁷⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 28.

Lítost člověka zde není vztažena jen k minulosti, k Ježíšově smrti na kříži. Kristovo utrpení probíhá v současnosti, je zpřítomňováno, podobně jako např. v Zahradníčkově *Znamení moci*. Kristus zas a znova podstupuje oběť pro člověka, rozprahuje ruce na kříži, je zraňován jeho hříchy. S tím souvisí i použití symbolu pelikána, který se dává všanc, obětuje svůj život pro druhé jako Kristus.¹⁷⁷

Básní *Kriste* jsme se přesunuli k početnému typu básní, jež reflektují konkrétní chvíle modlitby. V již zmíněné básni je tato konkrétnost dosažena zmínkou o mnichovském chrámu. V jiných básních se kromě určení místa, kterým je většinou kaple, občas setkáváme i s určením času (*Svítání v exerciční kapli*) nebo přímo s označením modlitby v názvu básně (*Noční adorace, Večerní adorace*¹⁷⁸).

Modlitba je spočinutím v Boží náruči, okamžikem ztišení, načerpání, ale i bolesti. Že jsou to chvíle velmi emocionální, o tom svědčí právě fakt, že měl básník potřebu tyto zážitky zaznamenat.

V básni *Odpověď na noční bdění* je modlitba charakterizována jako „zvláštní forma mluvy tušená v hlasu osamění při zvuku kláves vesmírného ticha.“¹⁷⁹ Povšimněme si zde především onoho ticha. Je to motiv, který se v Líznových básních objevuje několikrát, většinou v souvislosti právě s modlitbou. Vnímám, že básník nepojímá ticho pouze jako prostor, ale také jako stav duše, stav duše připravené pro setkání s Bohem, pro setkání s tajemstvím. Ticho může být také na straně Boží: „*Tichost svatostánku zastavuje srdce.*“¹⁸⁰

Kromě modlitby bývá ještě motiv ticha použit ve vztahu k noci. Blíže to spolu souvisí, neboť právě noc je v Líznově poezii častým časem pro modlitbu.

V básni *Večerní adorace* poznáváme další aspekt modlitby, modlitby jako cesty k poznání, prozření, pochopení, objevení. Modlitba odstraňuje překážky mezi Bohem a člověkem, odkrývá to, co je běžně skryto. Zve do tajemství, ale zároveň znamená větší zranitelnost.

Večerní adorace

*Tichost svatostánku zastavuje srdce. Zvláštní rozpoložení vedoucí ke zranění. Pohled ke středu události odkrývá něco zcela nového. Vhled po sundání roušky.*¹⁸¹

¹⁷⁷ Symbol pelikána bude podrobněji rozebrán v podkapitole o symbolech (s. 78).

¹⁷⁸ Adorace je modlitba klanění se před Nejsvětější svátostí oltářní.

¹⁷⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 27.

¹⁸⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 68.

¹⁸¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 68.

Lyrický subjekt se vyznává i z pocitů smutku a úzkosti, které doprovází jeho modlitbu. „Zvláštní opuštěnost, tesknota a smutek. Modlím se sám v prostoru prodchnutém čímsi tajemným až k prasknutí.“¹⁸² Nebo také z vnitřní prázdnoty, duchovní pouště a s tím spojené neschopnosti modlit se.

Má chabá adorace před Nejsvětější svátostí oltární

*Nekonečná vzdálenost i blízkost. Mlčím. Má totální neschopnost říct něco, co by potěšilo toho, jenž nás přivádí k Otci, trvá měsíce a roky. Jen úkony spíše podobné bezduchému drilu, než zbožnosti, bez tlukotu srdce, bez odezvy, a pod povrchem proud nekončící tesknoty z těchto náznaků prostřednosti. Přesto snad lze nad propastí mezi dvěma břehy přejít po anděly natažené, dosud nepřetržené nitce milosti.*¹⁸³

Báseň je zcela upřímná. Její jazyk je prostý, neoplývá metaforami. A právě to činí výpověď autentičtější. Odpovídá duševnímu stavu vyprahlého člověka zajatého pouty každodennosti, prožívajícího vzdálenost od Boha. Igor Fic k tomu píše: „*Vyprahlost v modlitbě. Bůh neodpovídá a soužení se stupňuje. Zde začíná opravdová opuštěnost, samota a trýzeň. Znovu a znovu hledáme Boha, v neskonale bezútěšnosti a nevýslovném sevření voláme k Bohu. Prožíváme muka ne nepodobná tísní Getseman. Všichni prožíváme smrt již na tomto světě, implicitní zkušenost smrti je nám vlastní. Jen ji registrovat v bdělém, výjimečně bdělém stavu. Proto se v Líznových textech motiv odcizení a stesku objevuje, v mnoha variantách je rozpracován a konkretizován.*“¹⁸⁴ A přeci báseň nekončí bezvýchodně, neboť připouští možnost východu z onoho bludiště, nalezení cesty k Bohu, byť tenké jako nit.

Byla zde již zmíněna modlitba adorace, tedy klanění se Nejsvětější svátosti, Kristu v proměněné hostii. Tuším, že je tato modlitba Líznovi blízká, neboť se v jeho básních objevuje velmi často. Oč spíše pro něj jakožto pro kněze musí být zásadní eucharistie samotná, chvíle proměňování a přijímání Kristova těla. Lízna se tohoto tématu dotýká v básních *Pohled do nakloněné krajiny* a *Oázo*. V obou je patrná úcta a hluboký prožitek z eucharistie – oázy, jež občerstvuje člověka na cestě pouští.

¹⁸² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 33.

¹⁸³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 94.

¹⁸⁴ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 105.

Oázo

*Bolezná květino zalitá krví z Kristových ran. Slzami rozkvétáš, voníš do krásy. Svroucí touhou po Tvém objetí Ti za vše děkuji, oázo na mé poušti. Mrazivé jitro této noci ztrácí na své krutosti a již lze tušit hřejivý žár vycházející z bílé Hostie.*¹⁸⁵

S kněžským povoláním autora souvisí také sociální motivy. Soudím, že právě v tomto směru zaujímá Líznovo dílo jedinečné místo v současné české básnické tvorbě. Sociální tematika není v české poezii samozřejmě ničím novým, ale v kontextu dnešní tvorby už je přeci jen ojedinělá. A na sociálně laděných básních Františka Lízny je poutavé především to, že vyplývají z jeho vlastní životní zkušenosti, nejsou žádnou pózou, stylizací, pohledem vnějšího pozorovatele. Lízna je blízkým účastníkem. Píše-li o bezdomovcích, tak ne jako kolemjdoucí, ale ten, kdo tolika bezdomovcům poskytl přístřeší, zná dobře jejich životní příběhy, naslouchá jejich bolestem atd. Jeho osobní účast na osudech těchto lidí je v poezii velmi patrná. Důkazem je například báseň *Stíny stesku bezdomovce*, kterou jsem pro její zvláštní postavení lyrického subjektu, vstupujícího svým způsobem do role zmíněného bezdomovce, zmínila již na počátku této kapitoly.¹⁸⁶

Stíny stesku bezdomovce

*Jsou zdi ohraničující prostor, do něhož nelze proniknout, kam se nelze dovolat, kde dveře jsou zavřeny a tukaní nevnímáno, kde klíč do rukou nesvěřen. Nelze zazvonit, nejsi vítán. Vyškrtnut ze seznamu dne. Tvé jméno je zkomoleno a bezcitná bariéra prochází středem srdce i města plného lidí mluvících o zbytečných věcech, jež budou při posledním soudu přítěží. Dny a noci, noci a dny, stejnými slovy tě míjejí, a ty jen přes zarosené okno kuchyně uvidíš k večeri připravený stůl, kde pro tebe místo není.*¹⁸⁷

Lízna ale nepíše jen o bezdomovcích. Další skupinou jsou samozřejmě vězni, ale ani u nich neskončíme. Lízna do své kněžské náruče zahrnuje všechny lidi, jež ho obklopují. Soucítí s nimi, rozumí jim, pláče pro ně a s nimi. V některých básních tematizuje násilí a krutost, s jakou může člověk ubližovat člověku (*Lety*), jinde myslí na osamělé a nezadané

¹⁸⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 92.

¹⁸⁶ s. 34

¹⁸⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 42.

(*Paradoxy vzpomínek na minulost*). V básni *Vzpomínka* vypráví smutný příběh ženy, kterou vezl do nemocnice poté, co ji na ulici srazil opilý řidič a říká: „*Kdo by při té vzpomínce nezaplakal? Kdo by nezaplakal?*“¹⁸⁸.

Nejen z názvů těchto básní je patrné, že se jedná opravdu o vzpomínky a to staré i mnoho let, nikoli o momentální zážitky. Tedy autor pravděpodobně cítil potřebu se s těmito dávnými zážitky básnický vyrovnat. Vytanuli mu na mysl, protože jsou v něm stále živé. Stále pro ně tiše pláče. Lízna totiž vědomě chce být tam, kde lidé trpí, kde strádají, kde hladoví po lásce, soucitu, blízkosti. Právě to sděluje v básni *Solidarita*.

Solidarita

*V temnotě žaláře samotou kdekoliv na světě kdo mučen je pro Kristovo jméno, kdo noci této je bičován vlekoucím se časem a nemůže spát, kdo v těchto chvílích trýzně hořce pláče nad svým osudem, koho slzy valí se jako lavina na tuto bolestí zdeptanou zem, až se chce náhle skonat na valu vnitřní tísně v podzemí vlhké samoty ve valtické věznici, s tím pluji na stejné bárce na druhý břeh.*¹⁸⁹

Ačkoli se tato báseň týká i vězení, o němž bude řeč později, chtěla jsem ji zařadit zde. Jejím klíčovým sdělením je totiž ona poslední věta vyjadřující osobní postoj lyrického subjektu, označující jeho místo v ději a to velmi jasně a konkrétně: „*S tím pluji na stejné bárce.*“¹⁹⁰ Nepluji jen stejným směrem, jsem na stejné lodi, jsem zde u trpícího člověka. To je místo, pro které jsem se rozhodl, které jsem si vybral mezi všemi.

Je to rozhodnutí, není to samozřejmost. Je to cíl, o který je třeba usilovat, a kterého nebývá vždy dosaženo. Lyrický subjekt v básni *Od hrotu meče Panny Marie* s pokorou doznává i svou nelásku, chvíle selhání, kdy místo aby těšil, tak ubližoval: „*... zatímco kolem mne se k branám věčnosti ubírají oběti a svědci mé lhostejnosti a nelásky.*“¹⁹¹

Vzorem solidarity je pro básníka Kristus, Kristus plačící s člověkem. Ten, který soucítí s vdovou, jež ztratila syna. Ten, který plakal nad Jeruzalémem. A konečně ten, který se z lásky k člověku dal přibít na kříž. To je vrchol soucitu člověka s člověkem, oběť vlastního života.

¹⁸⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 76.

¹⁸⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 58.

¹⁹⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 58.

¹⁹¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 52.

Slzy smívající

Jako by nestačil sám dešť smýt prach země a proudy vody nasytit moře! Slzami, sestrami soli, se probouzíme do deštivého rána po neklidné noci. Jak vzácné jsou pak slzy kajících Magdalén smáčejších nohy toho, kdo byl jat soucitem nad mrtvým synem plačící vdovy! Jak nevšedně vzácné jsou slzy toho, kdo zaplakal nad Jeruzalémem, toho, kdo sám, ač zcela nevinný, byl pro nás vržen do spárů smrti.¹⁹²

Přestože Lízna projevuje v poezii tolik lidské účasti, soucitu, hlubokého zájmu o bližní, setkáváme se nesčetněkrát s motivem jeho vlastní osamělosti. Igor Fic ve svém příspěvku k Líznově poezii píše, že „*téma osamocení a odcizení je staré jako kultura, ne-li lidstvo samo. Lze je předpokládat v každém skutečném, tedy inspirací posvěceném uměleckém díle. Dokonce je možné uvažovat o něm jako o příčině všeho lidského konání a usilování. Člověk se zcela po právu cítí být vyhnán z ráje a touží po návratu do domu otcova.*“¹⁹³

Samota a osamělost není totéž. Samota ještě nemusí být vnímána negativně, zatímco slovo osamělost už vyjadřuje tíživý pocit člověka. I v Líznově poezii není samota pojata jen jako negativní stav. Je cítit, že se stává cestou k hlubšímu prožívání a prostorem pro Boží blízkost. Avšak to jí neubírá na tíživosti. Lízna velmi sugestivně vypovídá svou tíseň, opuštěnost a bolest, s podobnou přímostí jako ve svých denících. Nelze v této souvislosti nezmínit báseň *Bezsná noc*. Je jednou z nejsilnějších básní z celé sbírky.

Bezsná noc

Setmělá místnost s obrysy ztmavlých rámu obrazů na světlejších podkladech stěn mě svírá. Plátna jsou zatažena noční oblohou a spí. Ze zákrutu ulice přes okno proniká matné světlo a jeho odlesk, tiše přikrčen jako kočka v teple pod střechou, přečkává v rohu pokoje u farských kachlových kamen až do rána. Trvalý společník mých osamělých nocí; nájem neplatí, nic neřádá, na nic se neptá, slzy nestírá.¹⁹⁴

Jinými slovy lyrický subjekt volá po blízkosti člověka, po projevu lásky k sobě samému. Co se světlem, které se jen krčí v rohu pokoje, co s tmavými stěnami? Může něco z pozemských věcí naplnit mou samotu? A Bůh je daleko, může být stokrát nablízku, přeci

¹⁹² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 78.

¹⁹³ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 101.

¹⁹⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 9.

bude daleko. Nepohládí a nesetře slzy. Lízna je ve svém vyznání před lidmi o před Bohem pravdivý, sděluje bez zábrán své pocity. Zná chvíle, kdy se člověk stává „*bezduchým, nízkým, ubohým, opuštěným, podvedeným zvířetem.*“¹⁹⁵ Je „*zbitý strastí a zesláblý touhou po objetí.*“¹⁹⁶ Touží hmatatelně zakusit lidskou blízkost. „*Zakouší úzkost, protože pozemskou lásku nelze identifikovat s láskou ke Kristu.*“¹⁹⁷

Bezesná noc je jedna z básní, na nichž můžeme pozorovat Líznův smysl pro závěr – to, jak umí naplno využít potenciál posledního verše básní (v tomto případě poslední věty). Nejprve uvádí do atmosféry, vylíčí několik konkrétních vjemů (ať už je to vzhled krajiny či místnosti, zvuk deště, větru, světlo, teplo, chlad apod.), dává pozvolna nahlédnout do svých pocitů, ale teprve do závěrečné věty ukryje ono zásadní sdělení básně, někdy dokonce jen do několika závěrečných slov, která čtenář pocítí jako náhlý úder. Tak funguje v *Bezesné noci* celá poslední věta, ale především ono závěrečné „*slzy nestírá*“. S podobnou stavbou se můžeme setkat dále v básních *Svatodušní touha*, *V hotelu le Meridien*, *Zbytek*, *Soumrak* nebo *V kapli Božího milosrdenství*.

Další báseň o samotě, jež si zaslouží pozornost, nese název *Vzdech*. Zajímavostí je už to, že ačkoli není zdaleka z těch nejkratších, je tvořena jednou jedinou větou. Pro nás je však důležitý prožitek samoty. Lyrický subjekt ho vyjadřuje slovy: „*Jen můj samovolný vzdech se stává na vteřinu této noci mým druhem tak osaměle křehkým jak ze stromu v tanci padající list...*“¹⁹⁸. Povšimněme si, že onen vzdech plní v této básni podobnou funkci jako odlesk světla v básni *Bezesná noc*. Lyrický subjekt v obou případech touží v okamžiku osamění někoho nebo něco nazvat svým druhem a společníkem, i kdyby šlo o tak neuchopitelné subtilní věci, jako je světlo, jež „*nic nežádá, na nic se neptá*“¹⁹⁹ nebo vlastní vzdech, který zazní do ticha, do ticha samoty, do ticha kněžského života.

V závěru této podkapitoly bych chtěla zmínit báseň, kterou vnímám jako jakési autorovo krédo, které se váže ke všem oblastem života kněze, jež byly zmíněny, k osamělosti, stesku, službě lidem atd. Lyrický subjekt zde obrazně vyjadřuje svobodnou volbu tohoto života, volbu vnitřního nepokoje místo klidného pohodlí, vzepětí sil a sebedarování místo sobectví. Touží žít do krajnosti. Přijímá bolest, neboť věří, že právě touto cestou směřuje k Bohu, že právě na této cestě dojde naplnění.

¹⁹⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 39.

¹⁹⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 17.

¹⁹⁷ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 104.

¹⁹⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 8.

¹⁹⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 9.

Noční pokus o pád do absolutna

Proti zemské přitažlivosti odvážně volím napjatou tětivu, prohnutí těla luku, kdy je do krajnosti každý sval v těle natažen, kdy hrozí, že rozkoš změní se v bolest, a kdyby ohledu na čas musí přijít okamžik, kdy prudce vylétne šíp k terči Boží lásky a odrazí meče bránící vstupu do ráje.²⁰⁰

3.3.2 Zkušenost s vězením a její odraz v poezii

V této podkapitole bych se chtěla zabývat tématem vězení v poezii Františka Lízny a to ze dvou různých perspektiv. Tou první je jeho vlastní zkušenost politického vězně, tou druhou zkušenost vězeňského kaplana. Obojí spolu zajisté souvisí, neboť věřím, že vlastní zážitky z žaláře ovlivnily pozdější Líznovo rozhodnutí věnovat se vězňům a že mu také pomáhají vězňům lépe porozumět, lidsky s nimi cítit.

Pro lepší orientaci si připomeňme několik dat a faktů z Líznova života. Vězněn byl celkem pětkrát. Poprvé byl zatčen roku 1960 za zhanobení sovětské vlajky, odsouzen byl k sedmi měsícům žaláře. Podruhé byl vězněn jeden rok za pokus o emigraci. V roce 1980 byl odsouzen za spoluúčast na vydávání a distribuci ilegální literatury. Další věznění následovalo v letech 1981-83 a poslední roku 1988. Jako vězeňský kaplan působil na Mírově od roku 1995 do roku 2004.²⁰¹ A dnes i přesto, že funkci vězeňského kaplana nevykonává, je s vězni stále v kontaktu. Mnohým poskytl dočasné přístřeší na své faře ve Vyšehorkách.

A co vězení v jeho poezii? Už v úvodu je třeba předeslat, že se nesetkáme s básněmi, jež by přímo reflektovaly vlastní zážitky z komunistických žalářů. Souvisí to pravděpodobně s tím, že sbírka *Jak jen teskná je noc* vznikla tolik let po Líznově osobní zkušenosti vězněného. Předpokládám, že kdyby Lízna psal své básně ještě před rokem 1989, téma vězení by bylo mnohem častější. Ve sbírce *Jak jen teskná je noc* je ale vězení spíš obecným tématem. Jen v jediném případě se ho dotýká v souvislosti se svou osobou a svou minulostí. Je to v básni *Vzpomínka na pramen lesního potůčku*.

²⁰⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 88.

²⁰¹ viz 1. kapitola

Vzpomínka na pramen lesního potůčku

Potůčku z hlubiny země u Velké Roudky, plný oblázků podobných korálkům na krku ještě nedotčených panen. Jak bylo tehdy ještě vše čiré a tiché, na hony vzdálené třeskotu prudce zavíraných vězeňských kadrů, do nichž se kopalo za štěkotu vězeňských psů. Plivance a chrchly sprostých nadávek za palby povelů obhroublých stráží jsem s druhými po léta v tyranské době zakoušel.²⁰²

V ostatních případech zmiňuje vězení už jen v souvislosti s druhými. Jsou to básně plné bolestného soucitu s vězněným člověkem. A stranou stojí fakt, zda jde o zločince či spravedlivého. Líznův soucit se neptá, pouze je. Řeč je o básních *Solidarita*, *Stesk duše*, *Stopy do ráje*. Zajímavé je, že ve dvou z nich je zmíněna valdická věznice. V básni *Solidarita* ve větě: „*až se chce náhle skonat na valu vnitřní tísně v podzemí vlhké samoty ve valdické věznici*“²⁰³ a v básni *Stopy do ráje* v přirovnání „*mučení vězni lozili po čtyřech a štěkali jako psi Valdic*“²⁰⁴. U čtenářů to může vzbudit dojem, že byl valdický žalář jedním z míst, kde byl Lízna za minulého režimu vězněn. Ale nebylo tomu tak. Na otázku, proč se mu tedy v básních objevují zrovna Valdice, mi František Lízna odpověděl, že o hrůzných praktikách ve Valdicích slyšel z vyprávění jiných vězňů.

Ve sbírce se objevuje konkrétní zmínka ještě o jedné věznici a tou je Mírov, místo Líznovi velmi dobře známé, kde strávil mnoho let jako vězeňský kaplan, tedy jako zpovědník, utěšitel, rádce i přítel vězňů. Jedná se o báseň *Kříži* a nese hluboké poselství naděje. Lyrický subjekt v ní zdraví kříž u cesty. Při tomto pozdravení vyslovuje, jakoby v úžasu nad podivuhodností Boží: „*Otvíráš věznice a vyvádíš lotry po pravici do ráje, s pláčem zacházíš jako s pokladem.*“²⁰⁵

Je zde zmíněn „lotr po pravici“, tak bývá v křesťanské tradici nazýván člověk popravený spolu s Ježíšem, kterému Ježíš před smrtí odpustil („*Jeden z těch zločinců, kteří viseli na kříži, se mu rouhal: "To jsi Mesiáš? Zachraň sebe i nás!" Tu ho ten druhý okřikl: "Ty se ani Boha nebojíš? Vždyť jsi sám odsouzen k stejnému trestu. A my jsme odsouzeni spravedlivě, dostáváme zaslouženou odplatu, ale on nic zlého neudělal."* A řekl: "Ježíši,

²⁰² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 46.

²⁰³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 58.

²⁰⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 84.

²⁰⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 57.

pamatuj na mne, až přijdeš do svého království." Ježíš mu odpověděl: "Amen, pravím ti, dnes budeš se mnou v ráji."²⁰⁶).

Lyrický subjekt tedy skrze toto přirovnání vyznává víru, že tomu, kdo lituje, bude odpuštěno. Že i největší zločinci budou pozváni do ráje, obmyti svými slzami. Bůh otevírá věznice. A není tím myšlen jen fyzický žalář, ale i žalář skrytý, jenž vězní duši člověka. Lízna se ho dotýká v první básni celé sbírky s názvem *Večerní stesk*, kde „*se kdosi po cestě potácí obtěžkán břemenem již odpuštěných vin.*“²⁰⁷ I to je žalář, a Lízna tuší, jak je těžký. Vždyť po léta jako zpovědník naslouchá lidem a jejich bojům s hříchem. Zná klikatou cestu, která vede k odpuštění, nikoli Božímu, ale lidskému.

Vraťme se ale ještě k motivu lotra po pravici, neboť se tato evangelijní postava netýká jen zmíněné básně. Souvisí velmi blízce i s pohledem Františka Lízny na vězně, v určitém smyslu vysvětluje jeho vztah k nim. V jednom rozhovoru totiž řekl: „*Má smysl být s vězni, protože církev vždy byla s vězni. Ale co je pro mě nejdůležitější je to, že Kristus byl s vězni. Kristus, když umíral na kříži, tak nejbliže mu fyzicky byli dva lotři, jeden po pravici, jeden po levici.*“²⁰⁸

3.3.3 Vina a odpuštění

V této podkapitole bych se ráda věnovala tomu, jak a v jakých souvislostech se v Líznových básních vyskytují motivy viny, odpuštění, pokušení, ďábla a posledního soudu. Napočítala jsem je celkem v osmnácti básních, což svědčí o tom, že to nejsou motivy příležitostné, ba naopak. Autor vyjadřuje, že zlo je součástí života, ďábel je trvalým a neúnavným pronásledovatelem. Na tomto světě ještě nežijeme ve světle, musíme stále svádět boj o svoji duši. Teprve po smrti budeme jednou provždy zbaveni svodů, budeme očištěni. Proto se Lízna několikrát dotýká posledního soudu – je to bod, ke kterému směřuje veškeré snažení, okamžik setkání s Bohem, který zhodnotí skutky člověka.

Na počátku je tedy pokušení. Ďábel přichází, aby usmrtil duši a zotročil člověka. Je velmi blízko, neváhá se vkrást i k betlémským jesličkám, v převleku pastýře (*Začátek Vánoc*). Přichází jako zloděj tam, kde vládne dobro, aby zmařil Boží záměr. Jinde čteme o trýzni srdce

²⁰⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 847. (Lk 23, 39-43)

²⁰⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 5.

²⁰⁸ František Lízna. In: *Na plovárně* [televizní pořad]. Moderuje Marek EBEN. ČT, 2009. ČT2 12. 4. 2009 22:15.

„zraněného pádem do temných bludišť nelásky připravených ďáblem.“²⁰⁹ Ďábel tedy láká člověka do pasti, mění převleky, jeho atributy jsou lstivost a přetvářka. Útočí dokonce i na sny člověka (*Usínání*).

„Ve snaze co nejvíce ublížit, našeptává do nakloněného ucha prastarý nepřítel člověka – had.“²¹⁰ Podle knihy Genesis ďábel pronásleduje člověka od jeho stvoření. Podobu hada na sebe ďábel vzal už v rajske zahradě. Slovo „prastarý“ je zde tedy rozhodně na místě. V této větě vyňaté z básně *Pohled do nakloněné krajiny* je ale klíčové jiné slovo – „nakloněného“. Nakloněným uchem autor obrazně vyjadřuje slabost člověka, jenž popřává ďáblu sluchu a tak dává průchod hříchu. Na rozdíl od předešlých básní se zde setkáváme s jeho spoluprací. Člověk se otevírá moci zla a nese na duši „prohnilý ďábelský šrám“²¹¹. V básni *Bolestná Panna Maria* čteme: „*Jak jsme náchylní naslouchat ďábelským svodům vábíci naše ubohé srdce!*“²¹²

A přesto Líznův lyrický hrdina je hrdina bojující. Svádí boj s pokušením. Z hrůzné blízkosti hříchu prožívá těžká muka a utíká se k Bohu o pomoc.

Bezmezná trýzeň

*Blízkosti polibku, jenž za třicet stříbrných zrazoval Syna člověka, za této chladné noci téměř splýváš z mých rtů. S tváří zalitou studeným potem před oltářem v mých vlastních Getsemanech prosím Boha Otce o slitování.*²¹³

Dále je v Líznově poezii tematizován okamžik prozření, kdy člověk pozná svou vinu a zapláče lítostí: „*Dnes, teprve dnes jsem si vzpomněl na všechny své nevěry, na dny polibků s Jidášem.*“²¹⁴ Lyrický subjekt nepocituje jen lítost, prochází i těžkou úzkostí, děsí se hříchu a jeho důsledků, utíká se k Bohu o pomoc: „*Ve tmě jsem prožíval svá muka. Ach, jak budu jednoho dne souzen, až slunce rozptýlí tmy té hrozné noci plné úzkosti a pláče! Smiluj se nade mnou, Ukřižovaný Pane!*“²¹⁵

²⁰⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 11.

²¹⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 50.

²¹¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 57.

²¹² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 70.

²¹³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 85.

²¹⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 89.

²¹⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 12.

Je patrné, že právě ono projevení lítosti a utíkání se k Bohu je podle Lízny cestou k odpuštění, proto se mu tolik věnuje. Připomeňme si báseň *Večerní stesk*, o níž už byla na jiném místě řeč.

Večerní stesk

Údery zvonu zapadají do nachýlené krajiny. Po hodinách úmorného vedra, kdy stromy jsou téměř spálené, se kdosi po cestě potácí obtěžkán břemenem již odpuštěných vin. Není hříšníka, jenž by zaslechl zakokrhání kohouta a propukl v hořký pláč.

Pokud člověk netouží po odpuštění, neprosí o něj, pak za sebou svoje viny stále vláčí. Ne proto, že by mu Bůh nechtěl odpustit, ale proto, že on sám odpuštění nepřijal. Nezaslechl zakokrhání kohouta a nepropukl v pláč. Zde autor jasně odkazuje k zapření Petrovu. Podle Evangelia apoštol Petr při poslední večeři sliboval Kristu, že při něm bude vždy stát, i kdyby za něj měl položit život. Na to mu Ježíš řekl, že ještě dnes v noci než kohout zakokrhá, třikrát ho zapře. Tomu Petr nechtěl věřit. Pak ovšem Ježíše zatkli, a když se lidé Petra ptali, zda není jedním z jeho učedníků, Petr ze strachu třikrát tuto skutečnost popřel. Když zakokrhál kohout, vzpomněl si na Ježíšova slova a zaplakal nad svojí zradou.²¹⁶

Apoštol Petr bývá tedy v křesťanské tradici spojován s tématem slabosti, zrady a pokání. V otázce vypořádání se s vlastním hříchem bývá dáván za protiklad k Jidášovi. Oba Krista zradili, oba poté poznali tíhu své viny, avšak každý z nich se k ní postavil odlišným způsobem. Jidáš propadl zoufalství a vzal si život. Nevěřil, že by mu mohl Bůh odpustit. Stal se sám svým soudcem. Zato Petr soud nad sebou přenechal Bohu. Propukl v hořký pláč, pláč lítosti a kající modlitby, očistný pláč, v kterém je touha po odpuštění a tedy i naděje. František Lízna v básni *Večerní stesk* ukazuje právě na tuto Petrovu cestu.

Vzpomeňme také na Líznovy poutní deníky a záznamy o zakokrhání kohouta. V souvislosti s Petrovým zapřením Krista totiž Lízna vnímá zakokrhání jako pobídku ke kající modlitbě.²¹⁷

Báseň *Nejcennější dotek* vychází z dalšího biblického příběhu o lítosti a obrácení. Setkáváme se s cizoložnicí, která podle Evangelia přišla za Ježíšem, mazala mu nohy vonnou

²¹⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 846. (Lk 22, 54 – 62)

²¹⁷ LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. s. 7.

mastí, skrápěla je slzami a utírala svými vlasy.²¹⁸ Je to jeden z nejpůsobivějších příběhů pokání, jež po staletí inspiruje umělce.

Nejcennější dotek

Ještě dřív, než zaznělo ono pozdější NONTANGERE, se místnost, kde byl On, naplnila vůní vzácné masti a její prsty roztíraly emulzi smísenou se slzami pokání a lítosti, slzami vytrysklými z hlubin srdce. Studny očí se zalily proudy milosti.²¹⁹

Název básně je klíčový pro její pochopení, neboť jsou zde zpřítomněny dvě události, v nichž hraje pokaždé důležitou roli právě dotek. První je zmíněný dotek Ježíšových nohou, dotek jako gesto kajícího a lásky. V druhém případě se jedná o událost po Vzkříšení, kdy se zmrtvýchvstalý Kristus setkává s Marií Magdalenou. Poté, co ho Magdalena pozná a s radostným pohnutím v hlase ho osloví, Ježíš jí říká: „*Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci.*“²²⁰ („Non tangere“ – latinsky „Nedotýkej se“). Autor vychází z předpokladu, že Marie Magdalská a ona kající jsou tatáž osoba, což z Bible přímo nevyplývá, ale v křesťanské tradici jsou tyto postavy po mnoha staletí ztotožňovány. Oním nejcennějším dotekem je onen uzdravující dotek Krista. Cizoložníci jsou odpuštěny hříchy, neboť omyla Ježíšovy nohy „*slzami vytrysklými z hlubin srdce*“.²²¹

Tím se dostáváme k odpuštění. Když čteme Líznovy básně o kající a odpuštění, dostávají se do popředí dva symboly: slzy a kříž, slzy lítosti ze strany člověka a oběť na kříži ze strany Boha. Pláče kající cizoložnice, pláče zrádce Petr, člověk pláče, doznává svou vinu, lituje, přichází k Bohu s touhou po odpuštění. A tohoto odpuštění se mu dostává skrze kříž, skrze Ježíšovu smrt a vzkříšení: „*A přesto je naděje. Tvář otištěná do roušky Veroničiny, otisk Těla na Turínském plátně, jež líbáš v bílé hostii.*“²²²

Básní, které by se týkaly výhradně odpuštění, není mnoho. Líznovu zkušenost s odpuštěním spíše čteme mezi řádky, skrze jeho myšlenky o Kristově oběti, Vzkříšení, posledním soudu. Ale především skrze jeho celkové chápání Boha jako milujícího a milosrdného Otce. Přesto jednu báseň můžeme uvést, je to *Pláč noci v postní době*.

²¹⁸ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 829 - 830. (Lk 7, 37-38)

²¹⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 93.

²²⁰ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 866. (Jan 20,17)

²²¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 93.

²²² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 50.

Pláč noci v postní době

Zřetelné údery kapek tajícího sněhu připomínají slzy dopadající na dno mé duše. Poznamenán prázdným Pilátovým gestem jsem omilostněn víc než Barabáš. Rýha rytá ostrou patou kříže do prachu země mi dává správný směr.²²³

V této básni jsou propojeny oba zmíněné symboly, slzy a kříž. Slzy vyjadřují lítost, kříž ukazuje nový směr, správný směr, jistotu a příslib. Odpuštění je jako zvednout se po pádu ze země a vykročit na novou cestu. Barabáš, další biblická postava, byl vzbouřenec a vrah. Cítí-li se tedy být lyrický subjekt omilostněn více než Barabáš, pak se staví do role nejposlednějšího z posledních. Vyjadřuje velkou pokoru a nijak nezlehčuje svou vinu.

Do této podkapitoly bych ráda zahrnula ještě jeden motiv z Líznových básní, neboť s předchozími myšlenkami souvisí. Řeč je o posledním soudu. To, proč poslední soud zmiňuji zde, souvisí s tím, že jde o soud nad člověkem, pomyslné položení lidských skutků na misky vah. Tedy to, k čemu by mělo podle autora směřovat lidské snažení o dobro, celoživotní boj se zlem.

Někde je položena otázka („*Jaké to asi bude v den Božího zúčtování, kdy i základy zemské se propadnou?*“²²⁴). Jinde lyrický subjekt na tuto otázku sám odpovídá, rozvíjí své představy (*Tušení konce, Čekání na vzkříšení u paty kříže*).

Tušení konce

Noci! Víím, že jednou se navždy změníš v jas soudného dne, kdy jako blesk z nebe přilétnou Boží andělé a z hrobů nás vyvedou před Boží stolec, kdy každý, dobrý i zlý, vyslechne nad sebou věčně platný soud a každé ucho uslyší hlas milujícího Otce a každé oko spatří jeho milující tvář a starý Adam již nebude.²²⁵

V listu apoštola Pavla Korintským čteme: „*Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, připravil Bůh těm, kdo ho milují.*“²²⁶ Lízna tento úryvek obrací, v jeho básni nabývá platnost: „*Každé ucho uslyší hlas milujícího Otce a každé oko spatří jeho*

²²³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 91.

²²⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 56.

²²⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 65.

²²⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČSR, 1979. s. 905. (1K 2,9)

*milující tvář...*²²⁷. Akcentováno je slovo „milující“, opakuje se. Člověk se nesetká jen se svým Bohem, ale především s milujícím Otcem.

V básni je patrné radostné očekávání lyrického subjektu. Je zde použito obrazné vyjádření, že noc se změní v jas a také biblická symbolika: „*starý Adam již nebude.*“²²⁸ Starým Adamem je myšlen člověk, jenž se rozhodl pro hřích a byl proto vyhnán z ráje. Při posledním soudu bude podle křesťanské víry člověk od hříchu osvobozen a do ráje pozván.

Druhá zmíněná báseň *Čekání na vzkříšení u paty kříže* vychází z osobního zážitku autora. František Lízna mi potvrdil, že měl jednoho večera skutečně cestu na jiřetínský hřbitov, kde si povšiml kamenných soch ztvárňujících anděly při posledním soudu.

Čekání na vzkříšení u paty kříže

*Kdy bílí andělé sedící na kamenné zdi hřbitova v Jiřetíně pod Jedlovou dotáhnou pohybem rukou ke rtům náustky trub a jekot polnic obrátí na úprk hrůzou a děsem náhle zasaženou samotnou smrt a z prastarých puklin hrobů s údivem vstanou mrtví a kosti všech zachrastí a spojí se v skelet a oživlá těla vyjdou vstříc vzkříšenému Pánu?*²²⁹

Srovnáme-li obě básně, druhá je expresivnější a také konkrétnější. Zatímco první báseň se více dotýká věcí duchovních, vnitřních souvislostí, samotné podstaty onoho soudu, tedy setkání člověka s Bohem, druhá se omezuje především na popis toho, co se při posledním soudu stane, rozvíjí obraz ožvlých těl vycházejících z hrobu, troubení andělů.

Obě básně mohou budít bázeň. Vykrešlují obraz soudu jako skutečnou apokalypsu. Autor používá slova jako jekot, děs, hrůza. Přesto vyznívají nadějně. Je v nich patrná radost z toho, že se člověk setká s milujícím otcem a smrt bude navždy přemožena. V básni *Čekání na vzkříšení u paty kříže* se lyrický subjekt ptá: „*Kdy...?*“²³⁰. Jakoby si přál, aby se to stalo už brzy a on „*vyšel vstříc vzkříšenému Pánu*“²³¹. I samotný název básně chce vyjádřit toužebné očekávání lyrického subjektu.

V závěru bych se ráda zaměřila ještě na sdělení básně *Stopy do ráje*. Je jiného charakteru, než zmíněné dvě předchozí, ale Božího soudu se týká zásadně.

²²⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 65.

²²⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 65.

²²⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 87.

²³⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 87.

²³¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 87.

Stopy do ráje

Přes hoře utrpení zmrzačených obětí pohrom a válek, přes zoufalý pláč všech násilně přepadených v tmavých podchodech velkoměst, přes výkřiky ubitých v podzemních celách nejkrutějších věznic, kde mučení vězni lozili po čtyřech a štěkali jako psi Valdic, prochází lehce, až překvapivě vesele Anděl Páně (ví totiž o budoucím věku své) a pečlivě počítá spravedlivé z řad přezíraných a opovrhovaných.²³²

Báseň na rozdíl od předešlých nerozvíjí představy o tom, jak bude den posledního soudu vypadat. Zde hraje hlavní roli skutečnost, že při posledním soudu budou lidé rozděleni, zjednodušeně řečeno, na dobré a zlé, věrné a nevěrné, trpitele a katy. V tom je Lízna věrný prastarému křesťanskému pojetí, patrnému především z výtvarných památek (např. výjev posledního soudu nad bránou katedrály sv. Víta, Michelangelova freska v Sixtinské kapli, Poslední soud Hieronyma Bosche). Většinou je na nich v centrální pozici zobrazen Bůh, po jeho pravici ráj a po jeho levici peklo. Lidé jsou rozděleni buď na jednu, nebo na druhou stranu.

Tyto obrazy měly působit především výstražně, upomenout člověka na to, že bude souzen a měl by tedy dbát o svoji duši, aby neskončil na oné nežádoucí straně. Lízna téma uchopil jinak, ne jako hrozbu a připomínku trestu, ale naději pro ty, kteří trpěli, kterým bylo na tomto světě ublíženo.

3.3.4 Ženy v Líznově poezii

Ačkoli by se mohlo zdát, že ženy se v poezii psané katolickými kněžími nevyskytují, opak je pravdou. Vzpomeňme třeba jen na Jakuba Demla, Františka Daniela Mertha nebo i současného spisovatele a kněze Marka Orko Váchu. Ten dokonce v jednom rozhovoru sdělil, že je podle jeho názoru pro člověka žijícího v celibátu dobré, aby měl vedle sebe, myšleno v rovině přátelské, nějakou ženu, o čemž svědčí mimo jiné život mnoha světců, např. sv. Františka z Assisi, kterého pojilo hluboké přátelství ke sv. Kláře.²³³

²³² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 84.

²³³ Kněz Orko Vácha: Pro člověka v celibátu je důležité mít vedle sebe ženu, hodně svatých to tak mělo. In: Drtinová Veselovský TV. Aktuálně.TV, 2016. Dostupné z: <<http://video.aktualne.cz/dvtv/knez-orko-vacha-pro-cloveka-v-celibatu-je-dulezite-mit-vedle/r~e7966978d4c011e5807d0025900fea04/>>.

Ženy tedy do „kněžské poezie“, stejně jako do kněžského života patří, ovšem pohled na ně vykazuje jistá specifika. Žena v nich není objektem milostné a sexuální touhy. Na ženu je nahlíženo převážně z pohledu duševního a duchovního.

Může jít zaprvé o konkrétní osobu z autorova života. Kromě přítelkyně se často objevuje postava matky (např. *Sen o mamince* Jiřího Víchy, Líznova báseň *Tíha smutku*). Dalším případem jsou světice (např. Na *počátku nebyla rozbředlá všehochuť* Michala Altrichtera) a biblické postavy, z nichž nejvýrazněji je rozhodně zastoupena Panny Marie (např. Víchova *Dolorosa* nebo *Stále jsi s námi* Františka Daniela Mertha). A v neposlední řadě může jít o snové představy žen. Setkáváme se se ženou jako mystickou průvodkyní, mlčenlivou nekonkrétní adresátkou básníkových myšlenek či pouhým symbolem (např. nevinnosti, dokonalosti, naděje, krásy, víry atd.). Příkladem takové snové ženy může být např. Oranka Františka Daniela Mertha²³⁴. Nebo u Jakuba Demla se nejednou setkáváme s postavami žen, které jsou možná inspirovány reálnými předobrazy (lze vůbec vyloučit v jakémkoli případě, že byl básník inspirován někým, koho znal?), ale v literárním textu mají nadpozemský, nadlidský charakter (povídka *Vánoce*).

S jakými ženskými postavami se setkáváme u Lízny? V první řadě jsou to osoby z jeho života, jako např. již zmíněná maminka nebo paní Josefka, jeho farní hospodyně, zachycená v půvabné básni *Josefce*. Lízna v ní na velmi malém prostoru, jen několika slovy, vystihuje hluboce a výmluvně její charakter i svůj vztah k ní. V úvodní apostrofe je vyjádřeno jak stáří této ženy (v *podzimním slunci*), tak její pokora a tichost (*schoulený*) a také jemnost, něha, krása duše (*kvítečku*).

Josefce

*Kvítečku schoulený v podzimním slunci, zdravím tě a s úctou se k tobě skláním, s úctou se skláním.*²³⁵

Objevují se i další postavy žen, se kterými se autor v životě setkal či o kterých slyšel, ale jedná se jen o letmé zmínky. Jejich jména nejsou vyslovena a ze samého obsahu básní je patrné, že se nejedná o osoby, které by patřily přímo do okruhu jeho blízkých (např. zraněná žena z básně *Vzpomínka* nebo babička Jana Janků z básně *V hotelu Le Meridien*).

²³⁴ Jedná se o sbírku *Orančina píseň*.

²³⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 25.

O jiných skutečných ženách z autorova života v básních řeč není. Nelze sice popřít, že některé z nich by mohly být ženě adresovány nebo že žena mohla být jejich inspirací (jedná se především o texty *Noční probuzení* a *Snění o nepostižitelné lásce*, příp. *Na usmíření tíše*, ale ta může být určena jakémukoli blízkému člověku). To, zda skutečně konkrétní ženě adresovány jsou, bych ale ponechala zahaleno tajemstvím.

Přítomnost ženy každopádně z poezie vycítit lze, nebo spíše právě její nepřítomnost. Žena, ať už konkrétní nebo snová, je předmětem básníkovy stesku, souvisí s pocitem opuštěnosti.

Z biblických postav se setkáváme dvakrát s Marií Magdalskou (*Vzkříšení, Nejcennější dotek*). Ke světici (myšleno nebiblické) se autor obrací jen jednou v básni *Kateřino*. Za to Panna Marie se v Líznových básních objevuje tak často, že ji lze považovat za jakousi průvodkyni celou sbírkou. Má v Líznově tvorbě důležitou roli a proto se na ni nyní hodlám zaměřit podrobněji.

František Lízna nazírá postavu Marie z mnoha úhlů, z nichž mnohé jsou tradiční, např. Marie jako útočiště v těžkostech, což je v básni *Prosba osamělého poutníka* vyjádřeno symbolikou ukrytí se do jejího pláště, dále Marie jako zdroj útěchy (*Na cestě*) nebo Marie přimlouvající se u Boha za hříšné (*Od hrotu meče Panny Marie*). Nejčastěji je zmiňována Panna Marie Bolestná, tedy Marie trpící a za pozornost stojí, že ve všech básních je spojena s motivem meče (*Skryté souvislosti, Bolestná Panna Marie, Od hrotu meče Panny Marie*). Symbol meče nepochybně vychází z Evangelia, ze scény obětování Páně, kdy stařec Simeon prorokoval Marii: „...*tvou vlastní duší pronikne meč*.“²³⁶. Měl na mysli utrpení, které ji čeká.

Bolestná Panna Maria

*Hřeješ láskou. Sedmerym bodnutím zasahuje meč Tvé srdce a žalostně dopadá na nás, zmatené dítky Tvé. Jak jsme jen náchylní naslouchat d'ábelským svodům vábícím naše ubohé srdce! Alespoň dnes pláčeme s Tebou, Milostiplná. Jak větve v bouři chvějeme se strachem. Zachraň nás, mocná přímlyvkyně z nebe!*²³⁷

V uvedené básni se setkáváme kromě meče navíc se symbolikou sedmera ran, z které plyne přívzvisko „sedmibolestná“. Jedná se o staré tradiční pojetí, které vytyčilo sedm

²³⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČSR, 1979. s. 824. (Lk 2, 35)

²³⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 70.

největších bolestí Panny Marie (Simeonova předpověď, útěk do Egypta, ztracení dvanáctiletého Ježíše, setkání s Ježíšem na křížové cestě, Ježíšovo ukřižování, položení mrtvého syna na její klín, Ježíšův pohřeb). Důvod, proč je jich sedm, tkví ale hlavně v číselné symbolice. Sedm je totiž počet plnosti a sedmero bolestí vyjadřuje tím pádem plnost Mariina utrpení.²³⁸

Jako důvod toho, proč se lyrický subjekt v této básni, ale i v básních jí podobných, obrací právě k Panně Marii Bolestné, spatřuji skutečnost, že sám prožívá bolest. Marie se mu stává družkou v této bolesti, útočištěm ve vnitřním boji.

Obrací se k ní také tak, jako se i malé dítě, když něco provede, obrací dříve k matce než k otci, neboť doufá, že u ní najde pochopení plynoucí z jejího mateřského srdce. Nejde zde ale zdaleka jen o pochopení, lyrický subjekt Marii volá a žádá, aby ho ochránila před zlem. V závěrečném zvolání „*Zachraň nás, mocná přímlovkyně z nebe!*“²³⁹ toužebně prosí, aby Marie bojovala za něj a spolu s ním.

Báseň *Panně Marii* se opět dotýká bolestí Panny Marie, ale tentokrát je zabírá ve větší šíři. Příčinou Mariina utrpení není jen láska k synu Ježíši, je jí láska ke všem lidem a zármutek nad zlem, které je svazuje: „*Tak bolestná podoba. Tak bolestná procházíš touto hříchu nakloněnou zemí.*“²⁴⁰

V Líznových básních se nesetkáváme s Marií varující před zlem, nebadající k obrácení (jako např. v Zahradníčkově *La Salettě*). Líznova Marie jen mlčky prochází zemí a očišťuje ji svou bolestí. Není rozhodně nečinná, ale ona činnost se odehrává ve skrytosti srdce. Marie se také přimlouvá. Lyrický subjekt se k ní nejednou obrací s prosbou o přimlovu či přímo vyjadřuje víru v její přimlovu (v této poloze jsou Líznovy básně blízké Víchově *Dolorose*).

Největšího „povýšení“ se Panně Marii dostává v básních *Dotek* a *Skryté souvislosti*, v nichž lyrický subjekt s obdivem rozjímá nad Mariiným podílem na vykoupení světa.

Dotek

*Jen dotek a políbení meče, jen úklona, jemný projev soucitu a pokleknout před Tou, která přijala s Fiat i souhlas k bolesti, a tak vykupuje trýzní tolik zkoušený svět!*²⁴¹

²³⁸ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 267.

²³⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 70.

²⁴⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 55.

²⁴¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 74.

„Fiat“ znamená „Staň se“. Je to odpověď, kterou dala Marie archandělovi, když se jí zeptal, zda se chce stát matkou Božího Syna. Oním „Fiat“ otevřela pomyslně dveře celému dílu spásy. V tom jediném okamžiku dala souhlas ke všemu, co se bude dít, tedy i k bolesti, kterou prožije. V tom tkví, podle Lízny, její zásadní podíl na vykoupení, který vyjadřuje slovy: „... a tak vykupuje trýzní tolik zkoušený svět!“²⁴². Před Marií jako záchránkyní světa pak lyrický subjekt s úctou pokleká a pravděpodobně i touží ji následovat, když hovoří o políbení meče, což chápou jako symbolické gesto přijetí bolesti.

Podobné myšlenky jsou vyjádřeny v básni *Skryté souvislosti*, jen více metaforicky.

Skryté souvislosti

*Meči, meči Panny Marie Bolestné, meči ozdobený mystickou tmavou červení krve, jež stéká smíšená se slzami a nasycuje vyprahlou zem, abychom kajícně smyli všechny stopy po noži na hrdle Ábela.*²⁴³

Slzami a krví zavlažuje Marie zemi. Obojí je symbolem utrpení, ale krev také odkazuje k životu. Odedávna spatřovali lidé v krvi zdroj životní energie. Staří Řekové dokonce lili krev do hrobu mrtvých, aby jim dodala životní sílu.²⁴⁴ Podobně krev Panny Marie symbolicky skrání zemi, aby ji přivedla k životu. Se stejným obrazem se ostatně setkáváme u Krista. Marii jsou v této básni totiž přisouzeny jak Kristovy činy (utrpení, vykoupení, přemožení zla), tak i symbolika, se kterou se pojí.

V básni můžeme pak nalézt ještě jednu nepřímou zmínku o krvi, je to krev Ábela, jednoho z prvních lidí, který byl podle knihy Genesis zavražděn vlastním bratrem Kainem.²⁴⁵ Jeho krev tedy nese znamení viny, nenávisti a nelásky. Skrze Kristovo a v tomto případě především Mariino utrpení, může být však tato vina smyta. Jedna krev smývá krev druhou. A protože je v básni použita první osoba plurálu, nemluví lyrický subjekt jen za sebe, natož jen za Kaina. „*Abychom kajícně smyli*“²⁴⁶ znamená „my všichni, abychom smyli stopy po noži, abychom smyli naše viny a důsledky naší nelásky“.

²⁴² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 74.

²⁴³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 32.

²⁴⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 132.

²⁴⁵ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 20. (Gn 4, 1-16)

²⁴⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 32.

3.3.5 Víra, naděje a láska

Byla-li v této práci věnována pozornost tématu opuštěnosti, úzkosti, ticha a noci, pak nesmí být opomenuta také naděje. Jinak bychom sledovali sbírku *Jak jen teskná je noc* pouze z jedné strany, skončili bychom v půli cesty. V Líznově poezii totiž nepopíratelně směřujeme z temnoty ke světlu, což bych chtěla dokázat především na základě faktu, že at' je oněch „teskných“ básní sebevíc, vyjadřují ve většině případů dočasnost tohoto stavu, vztahují se k momentálnímu prožitku, např. „... až slunce rozptýlí tmy té hrozivé noci plné úzkosti a pláče!“²⁴⁷, „... a v krbu praskající oheň zažene chlad...“²⁴⁸, „A přesto je naděje.“²⁴⁹, „Přesto snad lze nad propastí mezi dvěma břehy přejít po anděly natažené, dosud nepřetržené nitce milosti.“²⁵⁰, „Mrazivé jitro této noci ztrácí na své krutosti a již lze tušit hřejivý žár...“²⁵¹ atd.

Netřeba asi říkat, že naděje je spojována s Kristem. Lyrický subjekt se často obrací ke Kristu jako k jejímu zdroji. Pláč je tak završen modlitbou, tesknota je vložena do rukou Bohu. („A přesto je naděje. Tvář otištěná do roušky Veroničiny, otisk Těla na Turínském plátně, jež líbáš v bílé Hostii.“²⁵²).

Lízna se také mnohokrát dotýká události Ježíšova Zmrtvýchvstání, které je znamením vítězství, přemožení tmy. Právě ze Zmrtvýchvstání plyne naděje křesťana. V básni *Vzkříšení* je básnicky popsán okamžik, kdy Marie Magdalská jdoucí třetí den ke Kristovu hrobu, poznává v muži, s nímž se zde setkává, zmrtvýchvstalého Pána. Její nejhlubší bolest se v ten okamžik mění v největší radost, autor to pojmenovává jako „čistý přemet z hory smutku do hlubin srdce“²⁵³. Zvláštní pozornost tedy věnuje právě oné proměně.

Vzkříšení

*Hlas, zvolání, křik z hrdla Marie: RABŮNI! technikou tohoto světa nezaznamenan. Čistý přemet z hory smutku do hlubin srdce, aniž by dotek byl obnoven a povolen. Jen čekání na konec bolesti a příslib bezpečného nakročení přes práh ráje.*²⁵⁴

²⁴⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 12.

²⁴⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 11.

²⁴⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 50.

²⁵⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 94.

²⁵¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 92.

²⁵² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 50.

²⁵³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 49.

²⁵⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 49.

Uvedená báseň v sobě kromě zachycení Mariiny radosti nese také zásadní obsah Vzkříšení a tím je příslib věčnosti, příslib „*bezpečného nakročení přes práh ráje*“²⁵⁵. V celé Líznově sbírce stále a znova tento příslib zaznívá. Naděje se upíná právě k tomuto cíli. „Jak jen teskná je noc“, tedy jak jen teskné je odloučení od Boha na tomto světě, tak by se dal opsat název sbírky, neboť v jedné z básní se lyrický subjekt charakterizuje jako „*poutník jen na čas přijatý*“²⁵⁶. Velmi výstižné je v tomto smyslu věnování, které mi autor vepsal na první stránku knihy a na něž mi padne pohled, kdykoli knihu otevírám: „Ze srdce žehná na cestě domů do Božího království František Lízna.“

Povšimněme si především skutečnosti, že lyrický subjekt se k věčnosti obrací s naprostou jistotou. Otázka života po smrti není spojena s pochybnostmi. Všechny básně, kterých se to týká, vyjadřují skálopevnou víru. Uprostřed úzkostí, pokušení, pláče a vnitřních bojů ční motiv věčnosti a nebe jako neochvějný pevný bod. Príslib věčnosti udává směr, pomáhá překonat nástrahy zla, přijmout utrpení a neztratit naději. To vyjadřuje mimo jiné báseň *Hora proměnění*.

Hora proměnění

*Až přijde vrcholné utrpení, ať se opřeme o vidinu ráje, kdy se i oslnivá čistota naprosto vyběleného plátna, do něhož byl na Golgotě při snímání zabalen Pán, bude jevit jako šed'. A ať se při dopadu všech Jobových ran, přijdou-li, nezhroutíme do beznaděje, a místo chrlení kleteb ať zazní chvalozpěv lásky, v níž nás na oblaku extáze obejmě Miláček Pán.*²⁵⁷

Pro hlubší pochopení básně bude na místě nastínit biblické události, kterými je tento text inspirován. Jednak je to kniha Job, příběh člověka, který si i přes množství těžkých životních zkoušek zachoval víru v Boha. Je proto chápán po staletí jako vzor víry, trpělivosti a neochvějné naděje, tudíž s tématem básně blízce souvisí. Souslovím „Jobovy rány“ jsou myšleny hrůzy a těžkosti seslané na člověka.

Druhá událost je uvedena samotným názvem básně. Jedná se o Proměnění Páně na hoře Tábor. Kristus vzal na tuto horu své učedníky Petra, Jakuba a Jana a před jejich zraky se zjevil ve své božské slávě. Jeho vzhled je v Evangelii podle Matouše popsán těmito slovy: „*Jeho*

²⁵⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 49.

²⁵⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 17.

²⁵⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 86.

tvář zářila jako slunce a jeho šat byl oslnivě bílý.“²⁵⁸ Odtud tedy pramení motiv oslnivě bílého plátna, které v básni naznačuje krásu ráje.

Událost „Proměnění“ bývá vykládána v kontextu s Ježíšovým ukřižováním, které nedlouho potom následovalo. Předpokládá se, že Ježíš, který věděl o blížící se smrti, chtěl povzbudit víru svých nejbližších apoštolů. Chtěl, aby si vzpomněli slávu, v jaké se jim zjevil, až ho uvidí potupeného a umučeného. Lízna se tohoto teologického výkladu drží, což je patrné ze slov „Až přijde vrcholné utrpení, ať se opřeme o vidinu ráje.“²⁵⁹ V tomto směru má pak motiv bílého plátna ještě další význam kromě toho, že symbolizuje nádheru nebe. Je připomínkou, která má pomoci překonat dobu zkoušek, posílit člověka v utrpení.

Zaměříme se ještě na závěr básně, který ozřejmuje, proč lyrický subjekt ráj toužebně vyhlíží. Není to pro nádheru a slávu nebe, ale pro lásku, pro milující náruč Boha, která na něj čeká. Bůh je v básni nazván Miláčkem, což je pojmenování z Písni písní, milostné poetické skladby, která bývá v křesťanství i židovství chápána jako obraz vztahu Boha a člověka. I v Novém Zákoně je Kristus nejednou nazýván ženichem, jehož nevěstou je církev. Tedy Bůh je vnímán jako snoubenec duše, Miláček Pán. Toto pojmenování odkazuje k nejhlubšímu smyslu věčnosti, k spočinutí v lásce.

Igor Fic o Františku Líznovi píše: „Na dřevě obnažen pro ni ztěžka dýchá. Konstanta Líznova díla: LÁSKA a trýzeň z LÁSKY.“²⁶⁰ Trýzeň proto, že na tomto světě láska nemůže nabýt plnosti a člověk velmi silně pociťuje bolest z její neúplnosti a nedosažitelnosti. Jakub Deml dokonce napsal: „Kromě lásky není jiného utrpení.“²⁶¹ Člověk je odloučený od zdroje lásky a touží se k tomuto zdroji navrátit. „Jen plnost LÁSKY může být východiskem z útrap lásky nenaplněné.“²⁶² Na jiném místě Igor Fic vyjadřuje své přesvědčení, že Lízna píše poezii právě z potřeby lásky.²⁶³ Láska tudíž stojí u počátku každé jeho básně. Pokud bylo o pár odstavců výše řečeno, že k lásce jeho poezie také směřuje, kruh se vlastně uzavírá. Ano, konstanta Líznova díla je láska.

3.4 Symboly v poezii

²⁵⁸ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 794. (Mt 17,2)

²⁵⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 86.

²⁶⁰ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 102.

²⁶¹ DEML, Jakub. *Betlémský poutník*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 2004. s. 22.

²⁶² FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 105.

²⁶³ FIC, Igor. Ediční poznámka. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 99.

3.4.1 Oheň

Oheň je v křesťanství zvláštním symbolem, neboť může odkazovat jak k božskému, tak k démonickému. Vychází to z jeho podstaty, z možnosti příjemně hřát a osvětlovat, ale také spalovat a ničit. Často bývá spojován se sluncem, světlem. Bývá dáván do protikladu k vodě, neboť ta pochází ze země, zatímco o ohni tvrdí, že přišel z nebe.²⁶⁴

V Bibli je oheň častým obrazem Božího přebývání, např. hořící keř, ve kterém se Hospodin zjevil Mojžíšovi;²⁶⁵ ohnivý sloup, který vedl Izraelity pouští;²⁶⁶ zjevení u hory Sinaj, kdy „*Hospodin sestoupil v ohni.*“²⁶⁷ atd. V knize Deuteronomium čteme: „...*neboť Hospodin, tvůj Bůh, je oheň šířající, Bůh žárlivě milující.*“²⁶⁸. V ohni má podle proroka Izaijáše přijít Hospodin také na konci světa.

Oheň může být ale i obrazem očisty. Očista člověka se v Bibli přirovnává k čištění zlata v plameni.²⁶⁹ Konečně nebylo zmíněno ještě spojení ohně s láskou, které můžeme objevit jak ve Starém zákoně (např. v Písni písní „*Žár její – žár ohně, plamen Hospodinův.*“²⁷⁰), tak v křesťanské ikonografii (obrazy Krista s plápolajícím srdcem).

V Novém Zákoně se oheň a plameny stávají v první řadě znázorněním Ducha Svatého, což vychází z podoby, v jaké se Duch Svatý apoštolům po Kristově Nanebevstoupení zjevil: „*A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden.*“²⁷¹

Mnoho z těchto již zmíněných významů je skryto v básni *Plameni*.

Plameni

*Rozbřesk, svítá. Vzplaň plameni, vzplaň a hoř, ať zjihnou naše srdce a ze rtů ať zazní chvalozpěvy lásky, aby Otcův svět nedostatkem vděku nezesmutněl.*²⁷²

²⁶⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 200.

²⁶⁵ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 58. (Ex 3,2)

²⁶⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 67. (Ex 13,21)

²⁶⁷ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 71. (Ex 19,18)

²⁶⁸ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 145. (Dt 4,24)

²⁶⁹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 201.

²⁷⁰ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 556. (Pís 8,6)

²⁷¹ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 868. (Sk 2,3)

²⁷² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 19.

V onom plameni, který lyrický subjekt vyzívá ke vzplanutí, můžeme nalézt přítomnost Hospodina, také Ducha Svatého. Je v něm síla, láska, inspirace, život sám. Základní touha a prosba lyrického subjektu tkví ve slovech „*ať zjihnou naše srdce*“²⁷³. Očekávaný plamen má mít v první řadě tuto vlastnost, má rozehrát, má rozcitlivět, změkčit srdce člověka, odstranit z něj pomyslnou ledovou krustu.

Báseň mi připomněla jednu z vitráží výtvarníka Karla Rechlika, na které znázorňuje tři způsoby modlitby Tomáše Akvinského. Jedna z nich, kontemplace, je znázorněna jako plamen, který zevnitř prozařuje klečící lidskou postavu. Báseň Františka Lízny podle mne sděluje podobnou zkušenost. Božský plamen rozehřívající nitro je onou hnací silou, která vede k poklekání, k přebývání v Bohu, která dává toužit po dobru a pocítit vděčnost.

Lásku a její životodárnou moc vyjadřuje oheň také v básni *Děšť*, tentokrát lásku Boha k člověku: „*...a v krbu praskající oheň zažene chlad a vše v tobě zraněné se otevře pro přijetí neslýchané Boží lásky.*“²⁷⁴

V básni *Zbytek* se pak plamínek ohně stává obrazem zkoušené víry a lásky, která ve chvíli utrpení jen slabě, ale přece plápolá na dně lidské duše: „*...co hřejivého lze z tebe vykřesat než tenký plápolavý plamínek chráněný dlaní před zhasnutím? Tak vypadá stesk po Tobě, Pane, v lázni utrpení.*“²⁷⁵

V básni *Ohni* je naopak použita zcela jiná symbolika. Oheň má charakter destrukční síly. Prožitek lyrického subjektu, vystaveného spalující síle, je přirovnán k upálení v ohnivě peci. Do té dal podle proroka Daniela král Nabúkadnesar vhodit tři mládence, kteří se odmítli klanět jeho modle.²⁷⁶ „*Na hony vzdálené Ezdrášovi,*“ tím může být myšlena svoboda, úleva, pokoj a rozkvět. Ezdráš byl totiž vysoký úředník, který byl kolem roku 450 př. Kr. pověřen přesunem židů zpět do Jeruzaléma.²⁷⁷ Šlo o návrat z vyhnanství, o obnovu náboženského života, tedy dobu „na hony vzdálenou“ hrůzám, které židé pod nadvládou Babylónu zakoušeli.

Na adresu zmíněných mladíků, odsouzených k smrti v ohnivě peci, je ještě nutno dodat, že touto zkouškou prošli živí. Hospodin způsobil, že jim plameny neublížili. Oheň tedy nemusí nutně vést k zániku, byť spaluje sebevíc. V básni je řečeno, že „vše, co hoří, se v žáru mění.“ Tím, že autor použil slovo „mění“, odkazuje spíše k přetavení, očištění, proměnění.

²⁷³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 19.

²⁷⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 11.

²⁷⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 72.

²⁷⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 712 – 713. (Dan 3, 1-30)

²⁷⁷ CALVOCORESSI, Peter. *Kdo je kdo v Bibli*. 1. vyd. Praha: Baronet, 1996. s. 104.

Tato myšlenka není nijak překvapivou. V mnoha kulturách, nejen v židovské, o které už byla zmínka, je oheň považován za očišťující či obnovující. Je chápán jako nutná podmínka k přechodu do vyššího stupně existence.²⁷⁸ Právě tento princip je pak zvýrazněn a zhmotněn v symbolu Fénixe.

Ohni

*Spaluješ! Vše, co hoří, se v žáru mění. Mučivý tep srdce jako v ohnivé peci na hony vzdálené Ezdrášovi spaluje každou strusku na popel, aby z něj vzlétla obdoba úchvatného Fénixe cílicího vzhůru ke hvězdám.*²⁷⁹

3.4.2 Fénix

Fénix je bájný pták z řecké a egyptské mytologie. Charakteristická je pro něj purpurová barva peří, vzpřímený chochol na hlavě a bílé skvrny na ocase. V antice vznikla představa, že tento pták jednou za čas opustí svou vlast, letí do egyptského města Heliopole (města slunce) a tam se sám obětuje v ohni. Z jeho popela pak povstane pták nový a tak se jeho život obnovuje.²⁸⁰

Křesťanství tento pohanský symbol přejalo jako obraz zmrtvýchvstalého Krista a věčného života, který čeká na všechny věrné. Fénix byl například vyražen na mincích Konstantina Velikého, již ve 4. století ho lze najít v mozaikách a reliéfech, např. v apsidách starokřesťanských bazilik. Církevní otcové v něm viděli také obraz panenství, které zůstává nedotknuto ohněm vášní.²⁸¹

U Lízny znázorňuje fénix novou životní dimenzi, ke které je však nutné projít skrze žár ohně, vydat se všanc plamenům. Plameny mohou symbolizovat očistnou sílu, potřebnou pro odstranění břemen, kterými je člověk obtěžkán, které mu brání v letu. Z popela vášní, které vydal za oběť, pak povstává znovuzrozený pták, který osvobozen a obnoven vzlétá vzhůru, směřuje k Bohu.

Nebo také mohou plameny vyjadřovat lásku. Takto chápe symboliku Igor Fic: „*Fénix jako ikona, znak, symbol, odkazuje k znovuzrození. Ten, kdo shoří na popel, vstane z popela*

²⁷⁸ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 200.

²⁷⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 63.

²⁸⁰ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 76.

²⁸¹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 76.

a promění se. Na popel spálen žárem lásky k lásce vyšší. Bud' tichý, spravedlivý, vstup do žáru a zemřeš, abys žil navěky.“²⁸²

3.4.3 Pelikán

Pelikán je v křesťanské tradici prastarým symbolem. Vychází z domněnky, že si pelikání samice v případě hladovění svých mláďat rozklove hrud' a krmí je svým masem, aby nezahynula. Podobně se i Kristus odhodlal trpět z lásky k lidem, přijal smrt, aby jim dal život a zachránil je před smrtí. Se symbolem pelikána se lze setkat jak v náboženských písních (např. hymnus *Klaním se ti vroucně*, v originále *Adoro te devote* od Tomáše Akvinského²⁸³), tak i při výzdobě chrámových prostor, často v blízkosti svatostánku nebo obětního stolu, což svědčí o vnímání tohoto symbolu ve vztahu k eucharistii. Eucharistie je totiž oním tělem, které Kristus dává za pokrm člověku, aby měl život věčný, kterým ho zachraňuje, tak jako pelikán svým tělem zachraňuje mláďata.

U Františka Lízny se s motivem pelikána setkáváme v básni *Kriste*. Ježíš Kristus je zde osloven jako „pelikán živý“ a připomínána je jeho oběť, jeho zmučená tvář a láska, se kterou se vydává do rukou člověka, aby jej zachránil.

3.4.4 Meč

Symbolika meče je velmi rozmanitá. Meč bývá znakem boje, mučednictví, trestu, krutosti, Božího hněvu, moci, ale též očištění, síly, spravedlnosti.²⁸⁴ K meči je také přirovnáno Boží slovo: „*Slovo Boží je živé, mocné a ostřejší, než jakýkoli dvousečný meč.*“²⁸⁵.

U Lízny je meč ve většině případů spojován s osobou Panny Marie. Jak už bylo řečeno dříve, autor má přitom na mysli meč bolesti, který měl podle proroka Simeona symbolicky proniknout její duší.²⁸⁶ V básni *Svatodušní touha* nalézáme dokonce určitou metamorfózu tohoto motivu: „*Meč Panny Marie zkrášlen plameny Ducha Svatého...*“²⁸⁷. Nabízí se vícero výkladů. Jedna z možností je chápat meč jako zbraň proti zlu, což evokují plameny ohně. Kdo

²⁸² FIC, Igor. *Samoty hořký pláč*. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 102.

²⁸³ *Kancionál: společný zpěvník českých a moravských diecézí*. 10. vyd. Praha: Katolický týdeník, 2003. s. 536.

²⁸⁴ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. 2. upr. vyd. České Budějovice: Karmášek, 2006.

²⁸⁵ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 946. (Žid 4,12)

²⁸⁶ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 824. (Lk 2, 35)

²⁸⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 17.

někdy viděl obraz archanděla Michala zobrazeného s tímto plamenným mečem, tomu asi ona představa musí vyvstat.

Nicméně výraz „zkrášlený“ tuto představu příliš nepodtrhuje. Spíše vede k vysvětlení, že meč je zde opět zástupným symbolem utrpení a plameny Ducha Svatého toto utrpení proměňují, prostupují, „zkrášlují“.

S mečem se setkáváme také v básních *Noční pokus o pád do absolutna* a *Krutý meči*, které s Pannou Marií nesouvisí a meč zde má jiný symbolický charakter.

V básni *Noční pokus o pád do absolutna* jsou zmíněny meče bránící vstupu do ráje. Zde autor vychází očividně z knihy Genesis, z verše: „*Východně od zahrady v Edenu usadil cheruby s míhajícími se plamennými meči, aby střežili cestu ke stromu života.*“²⁸⁸. Stalo se tak po vyhnání Adama a Evy z ráje.

Lízna hovoří o mečích „*bránících vstupu do ráje*“, ale nepopírá to, že do ráje přesto vstoupit lze, že brána ráje ve skutečnosti není uzavřena, což ostatně vyjadřuje i sám biblický úryvek, kde je řečeno: „*aby střežili cestu*“, tedy nikoli, aby ji znepřístupnili, pouze hlídali a dali projít jen povoláním. Lyrický subjekt věří, že tyto meče odrazí šíp vystřelený z jeho srdce k Bohu, jakoby chtěl svou touhou po něm prolomit bránu Edenu.

Báseň *Krutý meči* má jiný charakter, je to expresivní vyjádření niterné bolesti a trýzně.

Krutý meči

*Krutý meči rozdělení. Tneš uprostřed palčivé trýzně, svým ostrím přetínáš nejskrytější tepny, mou duši mučíš tak, že by to ani Dante nemohl vystihnout. Jen tíživá bolest zůstává. Nemůžeme žít, ani se nadechnout, vláčení polní cestou k hřbitovnímu kříži.*²⁸⁹

Hned v počáteční apostrofě „*krutý meči rozdělení*“ je osvětlen význam tohoto symbolu. Lyrický subjekt prožívá rozdělení, odloučení, ztrátu, čeho přesně, to nevíme. Patrně je jen to, že je odtržen od něčeho (někoho), co zaujímalo zásadní místo v jeho srdci a proto tak trpí. Může pociťovat také svou vlastní rozervanost, k níž odkazují slova: „*svým ostrím přetínáš nejskrytější tepny*“. Rozdělení tedy lyrický subjekt prožívá především v sobě.

Naopak příčina očividně nepochází z jeho nitra, ale z vnějšího světa. Lyrický subjekt oslovuje meč jako zástupný symbol, obrací se k nějaké vnější síle, principu, který zasahuje do

²⁸⁸ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 20. (Gn 3,24)

²⁸⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 31.

jeho života. Oslovení meče jako učitele může také souviset s potřebou někoho nebo něco označit viníkem, někomu oprávněně „vmést do tváře“ své hoře. Báseň *Krutý meči* lze podle mne bez rozpaků označit za jednu z nejtemnějších básní celé sbírky.

3.4.5 Slunce

Slunce v Líznově poezii symbolizuje život, lásku, naději, dobro a tedy i Boha samého. Objevuje se např. v básni *Palčivá noci* („...až slunce rozptýlí tmy té hroznivé noci plné úzkosti a pláče!“²⁹⁰). V básni *Na cestě* je slunce součástí krajiny, přesto nese i symbolický význam. Dává navodit atmosféru naděje, nového začátku, posílení a povzbuzení („*Slunce zalévá paprsky krajinu a tóny Bachovy kantáty uzavřené do samoty srdce mi dodávají sílu zamířit znovu tajemně k cíli.*“²⁹¹).

Co se týče motivu slunce v básni *Kříži*, mohli bychom se domnívat, že je jen součástí básnického popisu krajiny. Avšak dvojité oslovení, a tím pádem zdůraznění onoho výjevu kříže ozářeného slunečními paprsky („*Nástroji umučení v jasu, nástroji umučení v záři slunce...*“²⁹²), dává tušit, že je tento obraz zásadní pro sdělení celého textu. Kříž není zahalen temnotou, stojí v jasu, vychází z něj záře milosrdenství („*Otvíráš věznice a vyvádíš lotry po pravici do ráje.*“²⁹³).

V básni *Golgota* se pak ještě setkáváme s motivem setmělého slunce, které skrylo svůj jas, když byl Kristus Ukřižován. Značí to pohaslý život, míru temnoty, ke které dospěl svět, když svého Spasitele přibil na kříž. Ale také účast celého stvoření na bolesti z Ježíšovy smrti.

3.4.6 Kříž

Zařadila jsem kříž mezi symboly, neboť skutečně symbolem je. Chápat ho ale pouze jako symbol je velmi zjednodušující. Je potřeba vnímat, že má hlubokou náboženskou podstatu a posvátný charakter, což autor vyjadřuje použitím začátečního velkého písmene. Zároveň v některých básních má význam zcela konkrétní. Následující úvahy bych tedy chtěla pojmut jako obecné zamyšlení, jak Lízna s pojmem „kříž“ pracuje.

²⁹⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 12.

²⁹¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 34.

²⁹² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 57.

²⁹³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 57.

S křížem jako konkrétním předmětem se můžeme setkat v básních *Snímání z Kříže*, *Usínání*, *Obnovený kříž u cesty*, *Vzpomínka*, *Nahota u kříže nad Měrotínem* a *Ztemnělá večerní obloha za hřbitovním křížem*. V první z nich je zmíněn kříž jako nástroj Kristova umučení (báseň zachycuje scénu snímání Kristova mrtvého těla z kříže a položení do hrobu), v ostatních se setkáváme s krucifixem na stěně či kamenným křížem zasazeným do krajiny – tedy hmotnými symboly Ježíšova utrpení. V básních *Obnovený kříž u cesty*, *Ztemnělá večerní obloha za hřbitovním křížem*, *Nahota u kříže nad Měrotínem* a *Vzpomínka* pak tyto předměty přímo v básni odkazují k jeho symbolice, tedy vystupují z roviny konkrétního předmětu a stávají se symbolem lásky, utrpení, milosti, oběti.²⁹⁴

V dalších básních už má kříž pouze symbolický charakter. Je znakem Kristovy oběti (*Začátek Vánoc*), smrti (*Krutý meč*), ale taky naděje (*Pláč noci v postní době*). Kříž je pro lyrický subjekt básní ukazatelem na cestě životem, průvodcem, tajemným kompasem. Kristův kříž je také útočiště, znázorňuje Ježíšovu láskyplnou náruč, která se člověku nejvíce otevřela právě ve chvíli, kdy Ježíš rozpráhl ruce na kříž a nechal se na něj přibít. V básni *Ty v jeho náruči* je kříž přirovnán ke koruně stromu, v níž člověk nalézá úkryt před bouří. Autor tak navazuje na starou symboliku kříže jako stromu života.²⁹⁵

Ty v jeho náruči

*Jako bych byl v této časně ranní hodině probuzen sténáním ve větru se klátících letních stromů. Je to zcela zvláštní symfonie. Svěží i již staré větve spolu svorně naříkají. Ale v útrokách dutých kmenů se bezstarostně houpají mláďata opeřenců zcela podobná tobě, konejšené v čase bouře v náruči stromu Kříže.*²⁹⁶

Zvláštním případem jsou ještě básně *Polibek kříže* a *Kříži*, v nichž lyrický subjekt oslovuje kříž, ale obrací se ke Kristu. Kříž je jen zástupným znakem, skrze který je oslovován Bůh.

3.4.7 Getsemany

Getsemany nebo též Olivová hora byla vyvýšenina položena východně od Jeruzaléma, nedaleko rybníku Siloe. Je spojena s velkou řadou biblických událostí (podle tradice právě

²⁹⁴ viz část o kamenném kříži od s. 42

²⁹⁵ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. s. 151.

²⁹⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 37.

zde utrhla holubice vypuštěná Noemem z archy olivovou ratolest, na této hoře Ježíš předal apoštolům modlitbu Otče náš atd.).²⁹⁷ Ale zásadní událostí, která se tu odehrála, byla Ježíšova modlitba po Poslední večeři. Ježíš totiž podle Evangelia věděl o utrpení, které ho čeká, klečel v getsemanské zahradě a prosil Boha: „*Otče, chceš-li, odejmi ode mne tento kalich, ale ne má, nýbrž tvá vůle se staň.*“²⁹⁸

Právě tuto událost si vybaví křesťanský člověk, když se řekne „Getsemany“. Getsemany jsou synonymem úzkosti, bolesti, těžké hodiny, vnitřního boje, ale také Boží útěchy, neboť v Lukášově evangeliu čteme: „*Tu se mu zjevil anděl z nebe a dodával mu síly.*“²⁹⁹

Scéna modlitby v Getsemanské zahradě bývá často námětem výtvarných děl, především obrazů, ale i sousoší nebo reliéfů. Ježíš na nich většinou klečí s rozepjatýma rukama, potí se krví, z nebe může vycházet Boží ruka nebo anděl, který podává Kristu kalich utrpení. Krajina je temná a tíživá. Opodál klečícího Krista bývají často znázornění spící učedníci. V Getsemanech byli totiž s Ježíšem také jeho učedníci, ale po celý čas spali, přestože je Ježíš prosil, ať se modlí. Probudili se až ve chvíli, kdy přišli vojáci Ježíše zatknout.

Líznovy básně připomínající události Getseman, v sobě zahrnují všechny zmíněné aspekty. Odkazují k tísní a zápasu a mají tíživou atmosféru podobnou krajinám na obrazech. Taková je např. báseň *Getsemany*. Básník v ní postupně zasazuje do prostoru jednotlivé komponenty a tak dává dohromady celkový výjev, tak jak je v jeho představách. Báseň tedy nemá děj, je vystavěná jako obraz.

Getsemany

*Diktát k zešílení. Dva hloučky apoštolů rozptýlených v zlověstné krajině. Všichni spí. Kristus zalitý krví. Noc, tětíva napnutá k prasknutí. Jen mlčení a nesmírný stesk a prázdnota. Diktát k zešílení.*³⁰⁰

V básních *Dozvuky Getseman bezdomovce* a *Bezmezná trýzeň* však Getsemany teprve nabývají symbolického charakteru. Tématem první zmíněné básně je osamělý život bezdomovce. Odkaz na události v Getsemanské zahradě je obsažen jen v názvu básně, je

²⁹⁷ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. 2. upr. vyd. České Budějovice: Karmášek, 2006.

²⁹⁸ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 846. (Lk 22,42)

²⁹⁹ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 846. (Lk 22,43)

³⁰⁰ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 67.

přirovnáním. Podle něj lze vycítit, že je osamělost bezdomovce připodobněna k osamělosti Krista před zatčením.

V *Bezmezné trýzni* se lyrický subjekt připodobňuje trpícímu Kristu sám, když říká: „*S tváří zalitou studeným potem před oltářem v mých vlastních Getsemanech prosím Boha Otce o slitování.*“³⁰¹ Současně ale pociťuje spojitost s Jidášem, skrze pokušení ke zradě: „*Blízkosti polibku, jenž za třicet stříbrných zrazoval Syna člověka, za této chladné noci téměř splýváš z mých rtů.*“³⁰²

Ačkoli tedy utrpení, jež prožívá, nazývá „mé vlastní Getsemany“, jeho vnitřní boj tkví v zápasu s hříchem, s pokušením, tkví v hrůze ze zla, které cítí nablízku. Lyrický subjekt v sobě zvláštním způsobem spojuje Krista a Jidáše, oběť a zradu, vítězství a prohru. Tím je mimo jiné vytvářeno napětí, jakoby ve vzduchu visela otázka, kterého z těch dvou bude lyrický subjekt následovat. Getsemanskou zahradou zní prosba o slitování, a může to být prosba Ježíšova i Jidášova.

3.4.8 Vertikalita

Nejednou si můžeme povšimnout, že se v Líznových básních objevuje pohyb směrem vzhůru, stoupaní, vzlet. Autor tak vyjadřuje směřování duše k nebi, tedy k Bohu, čímž navazuje na tradiční křesťanskou symboliku známou z obrazů i křesťanských písní.

V básni *Pohled do podzimní deštivé krajiny* se například vyskytuje výraz „*tah k Boží lásce*“³⁰³, v básni *Podzimní tah ptáků* čteme: „*V křivkách extáze lásky se vznášíme k výšinám nebe.*“³⁰⁴ a v básni *Zasněžená krajina I* říká lyrický subjekt o krajině: „*Jak teskně vábí k pokusu o nové vzepětí.*“³⁰⁵

S motivem vzletu se setkáváme i v básni *Ohni*, v obraze Fénixe povstávajícího z popela a „*cílícího vzhůru ke hvězdám*“³⁰⁶. Ve *Vzkříšení II* je řečeno, že „*násilně k zemi ohnuté se jako struna napne a k nebi vzpřímí.*“³⁰⁷ Vzkříšený Kristus je tedy tím, kdo dává duši povstat, napřímít se, stoupat. Směřování vzhůru je také hlavním předmětem básně *Vzepětí*.

³⁰¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 85.

³⁰² LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 85.

³⁰³ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 48.

³⁰⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 81.

³⁰⁵ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 26.

³⁰⁶ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 63.

³⁰⁷ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 60.

Vzepětí

*Ta síla, co vzápětí povznese střemhlav letícího orla do výše a on načrtne vznešeným pohybem tah nebem, ta síla, která zcela uchvátí a ohromí nesmělé pozorovatele, nás pozvedne z hrobů pýchy do pokory.*³⁰⁸

A k úplnosti výčtu je ještě potřeba zmínit báseň *Noční pokus o pád do absolutna*, o níž už byla v této práci nejednou řeč. Je v ní vyjádřen neklid duše. Vzbuzuje dojem, jako by byla napnutá, natažená mezi nebem a zemí, mezi láskou a bolestí. Lyrický subjekt však vyjadřuje nadějný příslib, že „*musí přijít okamžik, kdy prudce vylétne šíp k terči Boží lásky...*“³⁰⁹. Tedy napětí povolí, neboť splní svůj účel, v bolesti se zrodil příslib, šíp jasně zvolil směr, míří do Boží náruče.

Igor Fic však upozorňuje, že nemíří do nekonečného prostoru nebes. „*Bůh je v našem srdci, není objektem, vždy je v nás. Vystřelit k němu šíp znamená zasáhnout srdce, velmi bolestně a sladce útěšně, v extázi splynutí. Vlastní srdce, Boha v něm!*“³¹⁰

Směr se tedy obrací. Člověk zvedá zrak k nebi, ale cesta se stáčí do vlastního nitra. „*Jen On v nitru srdcí vytrvale láskou tepe.*“³¹¹ Kristus přebývá v člověku, v jeho srdci, to on miluje v něm, neboť je láska sama.

³⁰⁸ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 73.

³⁰⁹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 88.

³¹⁰ FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 104.

³¹¹ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 90.

Závěr

Při práci s Líznovou poezií jsem žasla, jak do sebe jeho básně zapadají, jak mnoho je mezi nimi souvislostí. Myslím, že jsou spolu s Líznovými deníky zřetelnou výpovědí o vnitřním i vnějším světě autora. Budí dojem, že v nich nic nechybí – radost ani úzkost, bolest ani naděje. Že zasahují do všech článků autorova života, pojímají jeho kněžství, poutnictví, minulost disidenta, jeho práci s lidmi na okraji společnosti. Dotýkají se jeho modliteb, každodenního prožívání eucharistie i zápasů s pokušením. Snad se mi podařilo věnovat se všem těmto tématům natolik, aby byla zřejmá jejich výpovědní hodnota.

Za jeden z cílů své práce jsem si také zvolila odpovědět na otázku, kde se bere autorův smutek a opuštěnost, a to jak v poutních denících, tak v básnické sbírce, vždyť samota je její dominantou.

Nad problematikou onoho „*plíživého smutku*“³¹² se zamýšlí i Petr Cekota. A v podstatě k němu nenachází klíč, kromě toho, že je čtenářům podle něj Lízna blízký právě v onom „*pocitu existenciální vykořeněnosti*“³¹³. Cekota tak odkazuje ke společnému pocitu této doby.

Líznův stesk ale není znamením doby, ačkoli ta se na autorovi zajisté odráží tak jako na každém člověku, ba více, protože je kněz. Neobstojí ani vysvětlení, že Lízna pochybuje o Boží existenci. Myslím, že jsem ve své práci dokázala na mnoha příkladech Líznovu nezdolnou pevnost víry a upínání pohledu k Bohu a k ráji. Pevnost víry však rozhodně nevyklučuje bolest ze samoty, bolest z nelásky, tíseň, která na něj padá. A pokud známe Líznův těžký život, pronásledování, které za komunismu zakoušel, izolaci od společnosti, ve které byl apod., těžko se divíme. Jsem přesvědčená, že ačkoli František Lízna ve své poezii vzpomínky na vězení téměř vůbec neodráží, jsou tam přítomné skrytě, v onom pocitu smutku, který autora ustavičně pronásleduje.

Opuštěnost můžeme obecně chápat ve dvou rovinách – opuštěnost od Boha a opuštěnost od lidí. Prožitek vzdálenosti od Boha, pomyslné hradby mezi Bohem a člověkem, se v poezii objevují nejednou. Jsou však čímsi přirozeným. Je to propast, která bude překlenuta až smrtí.

František Lízna pociťuje především opuštěnost od lidí. Prožívá ji jednak jako kněz, který se dobrovolně vzdal rodiny a přijal jako svou rodinu všechny lidi, kteří přitom tak často vyjadřují nevděk a nezáměr, odtažitost apod. A prožívá ji také jako člověk dosti odlišný od

³¹² CEKOTA, Petr. Potulný mnich. *Právo- příloha Salon*, 2013, roč. 23, č. 119, s. 7.

³¹³ CEKOTA, Petr. Potulný mnich. *Právo- příloha Salon*, 2013, roč. 23, č. 119, s. 7.

svého okolí, svérázný ve svých názorech, ujímající se těch nejopuštěnějších a tím na sebe zčásti beroucí jejich vydeděnost. Vzpomeňme na básně, ve kterých se vyskytuje lyrický subjekt v postavení proroka. Může to s touto problematikou také souviset. Neboť samota je jeden z atributů vážících se na pozici proroka. Proroci ve Starém Zákoně byli vždy lidé v ohrožení, protože to, co zvěstovali, bylo nepohodlné, a tento fakt je vyčleňoval ze společnosti.

Přesto básník nevyjadřuje hořkost ze samoty, ta by se obrátila do útoku proti lidem a Bohu. U Lízny nic takového přítomno není. Uvědomme si, že například silně vnímá ono prázdné místo, na kterém by za jiných okolností stála milovaná žena. A přesto je rád knězem. Svou věrností Bohu, svými každodenními úkony víry, jako je slavení eucharistie, potvrzuje své rozhodnutí pro kněžství.

Lízna vnímá, že musí, ještě než dojde do věčnosti, nést kříž, který na sebe dobrovolně přijal. Nereptá na něj, ale vnímá jeho tíž a snaží se ji naplno prožít. Jakoby právě polovičatost v prožitku znamenala polovičatost v přijetí kříže. Nelze dojít ke svítání, než skrze tmou nocí.

V úvodu k diplomové práci jsem ještě položila otázku, jak se slučuje motiv trpících a opuštěných s vírou v Boží dobrotu. Na to mohu plynule navázat, protože stejně jako opuštěnost a tíseň jsou přijímanou součástí jeho životní pouti, tak i utrpení je pro Líznu součástí života.

Z mnoha básnických textů vyplývá, že v Líznových očích utrpení nepopírá Boží lásku. Jejím původcem je totiž zlo, tedy ďábel, nikoli Bůh. Člověk stojí po celý život mezi dobrem a zlem, které o něj svádí boj. A je na něm, jestli v sobě nenechá sežehnout květy „*pučící v zahradách ráje ještě před Adamem.*“³¹⁴ O trpících píše Lízna v souvislosti s biblickým veršem: „*Již nebudou hladovět ani žíznit, ani slunce nebo jiný žár jim neublíží, neboť Beránek, který je před trůnem, je bude pást a povede je k pramenům vod života. A Bůh jim setře každou slzu z očí.*“³¹⁵

³¹⁴ LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 90.

³¹⁵ BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR, 1979. s. 969. (Zj 7,16-17)

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BAĐUROVÁ, Alena. *Otec František Lízna jako inspirace pro sociální práci*. Praha, 2015. 85 s. Bakalářská práce na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí diplomové práce Mgr. Petr Jandejsek.

BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Biblické dílo ekumenické rady církví v ČSR, 1979. 978 s.

BROCH, Otto. Provokující poutník František Lízna. In *Šel jsem však vytrvale: Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. s. 5 – 6. ISBN 978-80-7295-108-6.

CALVOCORESSI, Peter. *Kdo je kdo v Bibli*. 1. vyd. Praha: Baronet, 1996. 335 s. ISBN 80-85890-63-1.

CEKOTA, Petr. *Noci bezmoci: studie o křesťanství a současné české poesii*. Olomouc: Votobia, 1997. 87 s. ISBN 80-7198-278-4.

CEKOTA, Petr. Potulný mnich. *Právo- příloha Salon*, 2013, roč. 23, č. 119, s. 7.

ČEP, Jan. *Dvojí domov*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1991. ISBN 80-7021-077-X.

DEML, Jakub. *Betlémský poutník*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 2004. 48 s. ISBN 80-86036-98-7.

DEML, Jakub. *Pouť na Svatou Horu*. 2. vyd. Pelhřimov: Okresní muzeum, 1994. 67 s. ISBN 80-85602-11-3.

Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 231 s. ISBN 978-80-7195-152-0.

ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 147 s. ISBN 80-7298-175-7.

FIC, Igor. Být tam, kde jde o věc našeho Otce.... *Katolický týdeník – příloha Perspektivy*, 2010, roč. 21, č. 36, s. 4.

FIC, Igor. Ediční poznámka. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 98 – 100. ISBN 978-80-87422-18-2.

FIC, Igor. Jen modlitba srdce pláčem zkrápí vyprahlou zem. In *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. s. 5 - 9. ISBN 978-80-7295-158-1.

FIC, Igor. Samoty hořký pláč. In *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. s. 101 – 106. ISBN 978-80-87422-18-2.

GAVLAS, Tomáš. *Kulturní fenomén poutě a moderního nomádství se zaměřením na Camino de Santiago*. Praha, 2011. 97 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Nenech mě zahálet, nabídni upřímným zájemcům: Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha, 2007. 167 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jaroslav Cuhra, PhD.

JEŽKOVÁ, Alena a CHALUPA, Jiří. *Tichá srdce: příběhy míst a lidí*. Praha: Olympia, 2015. 383 s. ISBN 978-80-905851-1-9.

Kancionál: společný zpěvník českých a moravských diecézí. 10. vyd. Praha: Katolický týdeník, 2003. 743 s. ISBN 80-86615-01-4.

KUBÍNOVÁ, Marie. Prostory víry a transcendence. In *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Praha: H & H, 1997. s. 125 – 176. ISBN 80-86022-04-8.

LEMAITRE, Nicole, QUINSON, Marie-Thérèse a SOTO, Véronique. *Slovník křesťanské kultury*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2002. 446 s. ISBN 80-86379-41-8.

LETÁKOVÁ, Michaela. *Josef Florian & Demlova Pout' na Svatou Horu*. Olomouc, 2011. Referát na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Nepublikováno. K dispozici u autorky.

LÍZNA, František. *Jak jen teskná je noc*. 1. vyd. Brno: Vetus Via, 2014. 110 s. ISBN 978-80-87422-18-2.

LÍZNA, František. *Musím jít dál: 4 404 268 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem*. Brno: Cesta, 2006. 207 s. ISBN 80-7295-086-X.

LÍZNA, František. *Pout' za sv. Brigitou Švédskou do Vadsteny*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2013. 72 s. ISBN 978-80-7295-158-1.

LÍZNA, František. *Pout' za sv. Kateřinou Sienskou: do Sieny a Říma*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. 139 s. ISBN 978-80-7295-124-6.

LÍZNA, František. *Šel jsem však vytrvale: Deník P. Františka Lízny z pouti za sv. Cyrilem a Metodějem*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2008. 142 s. ISBN 978-80-7295-108-6.

LÍZNA, František. *Vstávám a pokračuji v cestě: z Fatimy do Compostely*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2010. 78 s. ISBN 978-80-7295-123-9.

MAZANEC, Jan. A stanou se tím lotrem po pravici.... *Katolický týdeník*, 2005, roč. 16. č. 27, s. 20.

OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-510-0.

PIORECKÝ, Karel. Červenková teorie lyrického subjektu. *Česká literatura*, 2006, roč. 54, č. 6, s. 31-55.

REGNER, Jan. Na straně nejslabších. *Jezuité*, 2006, roč. 15 č. 2, s. 20 – 23. Dostupné z: <http://www.jesuit.cz/soubory/bulletin/2006_02.pdf>.

RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. 2. upr. vyd. České Budějovice: Karmášek, 2006. ISBN

STRAVINSKIJ, Igor. *Hudební poetika*. 1. vyd. Praha: Arbor vitae, 2005. 116 s. ISBN 80-86300-55-2.

STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. 369 s. ISBN neuvedeno.

ŠŤASTNÁ, Kateřina. *Symbolika cesty a poutě v díle lorda Byrona*. Brno, 2013. 60 s. Bakalářská práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce Lenka Svobodová.

VOLF, Zdeněk. Přímé poutě. *Tvar: literární obtydeník*, 2015, roč. 26, č. 1, s. 22.

Ostatní zdroje

DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 1. díl. In: *Příběhy 20. století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 2. 12. 2007 10:06. Dostupné z: <<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/635754>>.

DRDA, Adam. Příběh Františka Lízny – 2. díl. In: *Příběhy 20. století* [rozhlasový pořad]. ČRo Plus, 9. 12. 2007 10:06. Dostupné z: <<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/638206>>.

EBEN, Marek. František Lízna. In: *Na plovárně* [televizní pořad]. ČT, 2009. ČT2 12. 4. 2009 22:15. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-naplovarne/209522160100005-frantisek-lizna>>.

Jak jen teskná je noc. In: *Slovo mezi nebem a zemí* [rozhlasový pořad]. ČRo 3 - Vltava, 31. 8. 2014 17:00. Dostupné z: <<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3197574>>.

Jak teskná je noc [rozhlasový pořad]. Připravil Igor FIC. ČRo 3 - Vltava, 26. 12. 2014 21:00.

Kněz Orko Vácha: Pro člověka v celibátu je důležité mít vedle sebe ženu, hodně svatých to tak mělo. In: *Drtinová Veselovský TV*. Aktuálně.TV, 2016. Dostupné z: <<http://video.aktualne.cz/dvtv/knez-orko-vacha-pro-cloveka-v-celibatu-je-dulezite-mit-vedle/r~e7966978d4c011e5807d0025900fea04/>>.

Rendez-vous s Marcelou Antořovou [rozhlasový pořad]. ČRo Brno, 16. 12. 2006 00:00.

Dostupné z:

<<http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?query=l%C3%ADzna&reader=&stanice%5B%5D=Brno&porad%5B%5D=Rendez-vous+s+Marcelou+Anto%C5%A1ovou>>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Šustková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Osobnost kněze v současné literatuře aneb život a dílo Františka Lízny
Název v angličtině:	Personality of a priest in contemporary literature or František Lízna's life and work
Anotace práce:	Práce se zabývá osobností Františka Lízny a jeho literárním dílem. Pozornost je upřena především na Líznovu básnickou sbírku „Jak jen teskná je noc“ a na nejvýraznější motivy, které se v ní objevují, jako je kněžství, samota, stesk, boj s hříchem, odpuštění, věčnost, soucit s lidmi na okraji společnosti a další.
Klíčová slova:	František Lízna, Jak jen teskná je noc, pouť, poutník, poutní deník, kněžství, samota, stesk, bezdomovectví, vězeň, vězení, hřích, odpuštění
Anotace v angličtině:	The work deals with personality of František Lízna and his literature work. It focuses on the collection of poems “Jak jen teskná je noc“ and its major themes such as life of priest, solitude, sadness, fight with sin, forgiveness, heaven, compassion with people living on the edge of society and other.
Klíčová slova v angličtině:	pilgrimage, pilgrim, diary, priest, solitude, sadness, homelessness, prisoner, prison, sin, forgiveness
Přílohy vázané v práci:	bez příloh
Rozsah práce:	91 stran
Jazyk práce:	čeština